

БИЛТЕН

1
2001

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, јануари 2001

СОДРЖИНА

Функционална класификација на владините расходи	3
---	---

ТАБЕЛИ И ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

Табела 1: Република Македонија - Основни макроекономски индикатори	15
Функционална класификација на владините расходи	15
Бруто домашен производ	16
Цени	16
Работна сила (според Анкетата на работната сила)	17
Надворешно-трговска размена	17
Индустриското производство во 2000 година	18
Цените во 2000 година	18
Надворешно-трговската размена во 2000 година	20
Надворешен долг	21
Табела 2: Состојба на надворешниот долг	21
Буџетски приходи	22
Табела 5: Приходи на Буџетот на РМ	23
Буџетски расходи	24
Табела 6: Расходи на Буџетот на РМ	25
Табела 7: Буџет - Централна државна власт	26
Табела 8: Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	27
Табела 9: Фонд за здравствено осигурување	28
Табела 10: Фонд за вработување	29
Табела 11: Фонд за магистрални и регионални патишта	30
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност	31
Табела 12: Македонска берза - Извештај за тргување од 1.11 до 30.11.2000	33

СТАТИИ

Проф. д-р Трајко Славески - Основите на Стратегијата за намалување на сиромаштијата	35
Доц. д-р Глигор Бишев - Макро и микроекономската димензија на банкарскиот систем	39
Сем Вакнин - Оски на конфликт кои треба да се надминат (Таксономија на политичкиот конфликт во централна и источна Европа)	44
Даниел Дончев - Приватизацијата на Македонски телекомуникации - силен импулс за развој на Република Македонија	47
Горан Анастасовски - Краток осврт на законите за реформа на платниот промет	52
Александра Наќева - Реформи во осигурувањето	54
Иван Штериов - Први котирали обврзници на Берзата (Почетни резултати и очекувања)	57
Александар Стојков - Фискални резултати (Индикатори на буџетскиот дефицит / суфицит)	60

г-дин Никола
ГРУЕВСКИ

Министер за финансии

Говор на г-дин Никола Груевски во Собранието на Република Македонија

Скопје, 24 јануари 2001 година

БУЏЕТ ЗА 2001 ГОДИНА

ВОВЕД

ПОЧИТУВАН ПРЕТСЕДАТЕЛЕ, ПОЧИТУВАНИ ПРАТЕНИЦИ, ПОЧИТУВАНИ ГРАЃАНИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА,

Имам посебна чест денес пред целокупната јавност во Република Македонија да го презентирам Буџетот за 2001 година, како прв Буџет во новиот милениум и Буџет со кој продолжува да се реализира мисијата на оваа Влада - а тоа е зајакнување на македонската економија, креирање на нови работни места, подобрување на стандардот на живеење на населението, намалување на сиромаштијата, или накратко - обновување на довербата на македонските граѓани во нивната иднина.

Постојат периоди во прогресот на народите и земјите кога тие мора да се соочат со големи предизвици, да донесат фундаментални одлуки, да завземат нови курсеви. За Република Македонија, ова е еден таков период.

Ние можеме да тргнеме по патот на минимални промени, најмали отпори, или можеме да трасираме нов пат на динамични реформи, на вистински промени. Изборот е јасен. За нас и за македонските граѓани е јасно дека фундаменталните проблеми бараат длабоки и суштински промени.

Македонските граѓани денес, како и секогаш, не сакаат да слушаат реторика од нивната Влада. Тие се сериозно загрижени за нивните работни места, за пензискиот и социјалниот систем, за иднината на нивните деца.

Граѓаните со полно право бараат поставување на приоритетни цели за нивната иднина и за иднината на Република Македонија. Тие бараат од Владата поставување на јасен долгорочен план за остварување на тие цели, но и цврста решеност да се исполни тој план. Тие бараат вистинска и напорна работа, бараат резултати.

Ако постои најголема обврска пред Владата на Република Македонија во ова време, тоа е решавање на овие длабоки проблеми и ублажување на грижите на македонските граѓани. Тие се стандардите преку кои ќе биде оценувана работата на оваа и на секоја наредна Влада.

Во 1998 година, кога граѓаните ни ја укажаа нивната доверба, беа поставени рамките на нашата економска програма и планот за постепено надминување на длабоката економска криза во која се наоѓаше земјата. Ние го следевме и извршувавме тој план во изминативе две години, но имавме и објективни тешкотии заради војната во регионот во 1999 година. Сепак работевме напорно и бевме упорни, затоа што знаевме дека заедно со граѓаните ќе успееме.

Буџетот кој денес е пред Вас е многу крупен чекор на патот на успехот на Република Македонија. Тој ја демонстрира нашата решеност да опстоиме на патот на реформите и развојот, затоа што тоа е најдобра и единствено исправна опција за сите нас.

Предложениот Буџет за 2001 година покажува дека денес јавните финансии на Република Македонија се во подобра состојба од било кога претходно и дека ни претстои натамошно подобрување.

Со Буџетот за 2001 година продолжи да се реализира мисијата на оваа Влада, а тоа е зајакнување на македонската економија, креирање на нови работни места, подобрување на стандардот на живеење, намалување на сиромаштијата, или накратко - обновувањето на довербата на граѓаните во нивната иднина

Тоа е Буџет кој за прв пат во периодот на економска самостојност на граѓаните на Република Македонија им нуди драстично намалени даноци.

Тоа е Буџет кој силно ги зајакнува инвестициите во проекти во образованието, патната инфраструктура и слично, проекти кои носат вработувања и развој.

Тоа е Буџет кој ја демонстрира нашата решеност за уште подинамично спроведување на реформите во стопанството и во јавната администрација.

Буџетот кој е пред Вас ја трасира идната фискална политика на Република Македонија за следните неколку години.

Придонесот на оваа генерација во изградбата на Република Македонија е вграден во овој Буџет и преку него ќе се обезбеди подобра иднина за сите граѓани на Република Македонија. Тоа е наша обврска.

ЕКОНОМСКО ЗАЗДРАВУВАЊЕ

Благодареејќи на напорната работа на илјадници граѓани на Република Македонија, во 2000 година остваривме **најуспешни економски резултати во економската историја на самостојна Македонија**. Пресвртот во однос на 1998 година, кога дојдовме на власт, е евидентен.

Во 2000 година стапката на реален пораст на бруто домашниот производ на Република Македонија надминува 5%. Тоа е двојно повисок економски раст во однос на 1999 и 1998 година, односно повеќе од кумулативниот тригодишен пораст на БДП во периодот 1996-1998 година.

Би сакал да потсетам дека пред две години, кога оваа Влада го доби мандатот од народот на Република Македонија, вкупните економски состојби беа многу полоши, а економската иднина на земјата беше

неизвесна. Во добрите години - се остваруваа лоши економски резултати и високи дефицити. Во лошите години - економските перформанси беа уште полоши, а дефицитите повисоки. Резултат од тоа беа: натрупување на државниот долг, двоен дефицит на буџетот и платниот биланс, највисоки јавни давачки во Европа. Би го поткрепил ова со податоци, верифицирани од меѓународните финансиски институции.

Долгогодишната депресија во која се наоѓаше македонската економија придонесе бруто домашниот производ да оствари кумулативен пад од речиси 30%, а индустриското производство беше преполовено. Беа остварувани двоцифрени дефицити во буџетот и платниот биланс, а за нивно финансирање државата се задолжуваше во странство зголемувајќи го надворешниот долг во периодот 1995-1998 година од 20% од БДП на преку 43% од БДП. Буџетскиот дефицит се одржуваше на релативно пристојно ниво на најлошиот начин - преку континуирано еродирање на капиталните расходи, односно јавните инвестиции, кои се многу значајни за стапката на економски раст.

Ние го направивме спротивното

Генератор на интензивниот економски раст во 2000 година е зголемувањето на инвестициите, а за инвестиции треба штедење. **Токму тоа го правеше Владата на Република Македонија во текот на минатата година - штедеше и инвестираше.** Зголемената фискална дисциплина во трошењето на средствата, заедно со зголемената наплата на даноците преку намалување на даночната евазија по воведувањето на ДДВ, беа клучните фактори кои создадоа големи заштеди во државниот буџет.

Истовремено, Владата на Република Македонија во 2000 година во пракса ги демонстрираше долгонатајуваниите, но никогаш претходно нереализирани определби за отвореност кон странските инвеститори и кон меѓународниот капитал. Врз основа на продажба на државниот капитал во Стопанска банка, ФЗЦ Куманово, АДОР Македонија, ФЕНИ и други помали претпријатија, остварени се високи буџетски приходи во износ од над 3,2 милјарди денари (100 милиони ДЕМ). Отвореноста кон светот и забрзувањето на структурните реформи, придонесоа и меѓународната заедница ја зацврсти својата финансиска помош за Република Македонија во вид на донации, од кои пристигнаа средства во вкупен износ од 5,4 милјарди денари.

На тој начин, **вкупните приходи во Буџетот за 2000 година достигнаа 63.093 милиони денари**, при што

Конечно со Македонија оваа година го постигнавме она што планиравме. Тоа е договорот меѓу Македонија и Светската банка за Фесал аранжманот. Многу сум среќен поради тоа. Како што знаете пред месец дена Меѓународниот монетарен фонд се согласи за аранжманот и со тоа сите услови за Фесалот се исполнети. Тоа значи дека со овој потег не само што ќе бидат достапни финансиски средства за Македонија од Светската банка, туку и пари, на пример од Холандија.

Мислам дека со тоа ги постигнавте Вашите цели за оваа година. Многу сум задоволен. Исто така има средства од Европската Унија кои сега и се на располагање на вашата земја. Сметам дека Владата е среќна што огромна сума финансиски средства ќе добие Македонија. Тоа, исто така значи дека Македонија реформите ги изведе многу добро.

ИЗЈАВА на
г-дин ПИТЕР СТЕК

Извршен директор на
Светската банка

даночните приходи изнесуваа 51.111 милиони денари, неданочните приходи достигнаа 5.645 милиони денари, а приливите од донации и иредити изнесуваа 6.337 милиони денари. Заради споредба, во 1998 година, вкупните буџетски приходи изнесуваа 42,7 милјарди денари. Тоа значи дека приходите во Буџетот за 2000 година беа повисоки од соодветните приходи во 1998 година за 20,3 милјарди денари, или за 47,8%!

Во структурата на даночните приходи, највисоки приходи во износ од 17.450 милиони денари, или 29% од вкупните приливи во буџетот за 2000 се реализирани од ДДВ и данок на промет. Приходите од акцизи изнесуваа 12.281 милиони денари (односно 20,4% од вкупните приходи), од персоналниот данок на доход се приходуваа 10.790 милиони денари (или 18,0%), приходите од данокот од добивка изнесуваа 2.793 милиони денари (4,6%) а од царини се остварени приходи во износ од 7.733 милиони денари (или 12,9% од вкупните буџетски приходи). Кај сите даночни приходи е остварно зголемување во однос на 1999 година.

Најважно е што ова е остварено без никакво зголемување на даночните стапки, туку пред сè преку подобро наплата на даноците од субјектите кои во минатото не плаќаа, или им беше допуштено да не плаќаат даноци, за сметка на сите други кои чесно ги исполнуваа сопствените обврски кон државата.

Вкупните буџетски расходи во 2000 година достигнаа 57.691 милиони денари, што е во границите на предвидените трошоци согласно ребалансот на Буџетот. Најмногу се зголемени најпродуктивните расходи - за инвестиции, кои достигнаа 4.641 милиони денари, што е за 2.234 милиони денари (или за 71,6 милиони ДЕМ) повеќе во однос на 1999 година, а за 2.505 милиони денари (80 милиони ДЕМ) над нивото од 1998 година. Учеството на овие расходи во буџетот достигна 8%, при што на среден рок се предвидува тие да достигнат 10%-12% од вкупните буџетски расходи.

Висока расходна ставка во буџетот за 2000 година претставуваа и трансферите, кои достигнаа 22.777 милиони денари. Тука спаѓаат трансферите за пен-

зискиот фонд, социјалната заштита на најзагрозените слоеви на населението, Заводот за вработување, за детски додаток, за инвалиди и за девизните штедачи, итн. Тековните трошоци за плати и материјални расходи во 2000 година се движеа во рамки на планираните големина. Вкупниот износ на исплатени плати и надоместоци на вработените кај буџетските корисници во 2000 година изнесуваше 16.286 милиони денари, што претставува 30,1% од вкупните буџетски трошоци. Истовремено, трошоците за стоки и услуги изнесуваа 6.291 милиони денари, односно 10,9% од вкупните расходи на буџетот за 2000 година.

Салдото на Буџетот за 2000 година е позитивно и изнесува 5.402 милиони денари. Посебно задоволство ми е што можам да соопштам дека високиот буџетски суфицит кој за првпат во десетгодишната самостојна историја на Република Македонија е остварен во 2000 година во таков обем, **е искористен на најдобар можен начин - како основа за намалување на даноците во 2001 година.** Тоа секако е постигнување што и припаѓа не само на Владата на Република Македонија, туку и на сите граѓани на оваа земја.

Штедењето на државата и одржувањето на високо буџетско салдо кај Централната банка овозможи монетарната политика во 2000 да биде релаксирана, со посебен акцент на пораст на кредитите на банките одобрени на стопанските субјекти. Така, економскиот раст во минатата година беше директно потпомогнат со **високиот пораст на кредитите на банките од над 6,5 милјарди денари (преку 220 милиони ДЕМ), што е**

Благодаревјќи на напорната работа на илјадници граѓани на Република Македонија, во 2000 година остваривме најуспешни економски резултати во економската историја на самостојна Македонија

за 2 до 3 пати поголема кредитна активност во однос на претходните години. Подобрената супервизорска регулатива и постриктната примена на супервизорските стандарди овозможија поголем дел од овие средства да бидат одобрени на солидни претпријатија, класифицирани во помалку ризични категории.

Кон штедењето на државата се надоврза и зголеменото штедење на приватниот сектор, кое е резултат на зголемената доверба во институциите на системот, за што клучни беа следните мерки на економската политика: 1/ Формирање на државен Фонд за осигурување на депозити; 2/ Конверзија на старите замрзнати девизни штедни влогови во обврзници и започнување со редовна исплата на штедачите; 3/ Донесување на нов, модерен закон за банки кој ја зајакнува банкарската супервизија; и 4/ Продажба на неколку претпријатија на странски инвеститори, при што акционерите добија значајни износи на средства.

Како резултат на сите овие активности, во 2000 година вкупните депозити на населението и претпријатијата во банкарскиот систем се зголемија за 4.660 милиони денари (или за 150 милиони ДЕМ!), односно за 25,3%. Во однос на 1998 година, штедењето кај банките е зголемено за 8.786 милиони денари (или за 282 милиони ДЕМ!), односно за 61,5%. Овој исклучително поволен тренд ќе продолжи и во 2001 година, кога се предвидува натамошен пораст на депозитите кај банките за 4.306 милиони денари (138 милиони ДЕМ), или за 18,7%.

Зголемувањето на штедењето во банките е клучот за **намалување на каматните стапки**, а тоа е предуслов за намалување на трошоците на претпријатијата. Државата активно го помогна тој процес и преку отвореноста за влез на странски капитал во банкарскиот систем и подобрувањето на законската регулатива при спроведувањето на судската постапка за финансиските спорови. Врз тие основи, по долгогодишното

Зголемената фискална дисциплина во трошењето на средствата, заедно со зголемената наплата на даноците преку намалување на даночната евазија по воведувањето на ДДВ, беа клучните фактори кои создадоа големи заштеди во државниот буџет

искуство на непродуктивна и ригидна каматна политика на банките, при крајот на 2000 конечно дојде до позитивни движења во правец на намалување на каматните стапки на банкарските кредити. *Тие сега се движат од 11% годишно за најдобрите клиенти, до 20% годишно за недисциплинираните кредитиопорисници. Каматните стапки на пазарот на пари во 2000 се спуштија на околу 7% годишно.*

Заедно со преземените мерки во даночната политика, создавањето системски услови за пазарно намалување на каматните стапки е најдобриот придонес што една Влада може да го даде за развојот на приватниот сектор и за отварање на нови работни места. Ние тоа го направивме, но нема тука да застанеме. Постои

уште простор за намалување на даночното и каматното оптоварување на фирмите и граѓаните и ние сме должни тоа да им го обезбедиме.

За таа цел, уште во 2000 година започнавме со заокружувањето на законската регулатива од даночната и финансиската сфера, а пакет од 15-на закони од овие области е деновиве во Собраниска процедура. **Со Измените на Законот за персонален данок на доход**, освен што се предлага намалување на стапките на оданочување, предвидени се и многу други стимулативни решенија за оние кои прв пат почнуваат со земјоделска дејност или со вршење на самостојна дејност, за приходите од капитални добивки од хартии од вредност, се ослободуваат од плаќање данок приходите од камати на орочени штедни влогови и на издадените државни обврзници што директно е во функција на зголемување на штедењето, итн.

Во даночната сфера се изготвени и повеќе други нови закони, или измени на постоечки закони: **Измените на Законот за ДДВ** овозможуваат да се операционализира решението за плаќање на данок по повластена стапка од 5% наместо досегашните 19% за земјоделскиот и медицинскиот потрошен материјал и за средствата за заштита на растенија. Со новиот **Закон за акцизи** се хармонизира регулативата во оваа област со стандардите на Европската Унија, а со **Измените на Законот за акцизи** се укинува акцизата на кафето. Со **Измените на Законот за данок на добивка** се даваат нови стимулативни решенија за домашните и странските инвеститори, за фирмите кои ќе котираат на официјалниот пазар на македонската берза, за тековните инвестиции вои према итн. Намалувањето на трошоците на работење на претпријатијата ќе се постигне не само преку намалувањето на даноците и каматните стапки, туку и преку новите решенија во **Измените на Законот за царинска тарифа**, со кои се намалуваат царинските стапки за многу репроматеријали и сировини, како и за готови производи кои не сепроизведуваат или се произведуваат во минимални количини во Република Македонија.

Регулативата во даночната сфера ќе се заокружи и со нов **Закон за регистрирање на готовинските плаќања** со кој се предвидува воведување на фискални машини за регистрација на готовинскиот платен промет. Ова ќе придонесе за изедначување на условите на работење на даночните обврзници и претставува силен инструмент во борбата против сивата економија. Со новиот **Закон за утврдување и наплата на јавните приходи** на модерен и ефикасен начин се уредува организацијата работењето на Управата за јавни приходи.

Покрај новиот **Закон за банки**, со кој регулативата во оваа област е усогласена со Европските стандарди и создадени се услови за поконкурентно и поефикасно работње на банките, во текот на 2000 година е изготвен и нов **Закон за девизно работење**, кој е во прва фаза во Собраниска процедура. Основна цел на овој закон е внесување на повисок степен на либерализација во девизното работење во Република Македонија, односно стимулирање на протокот на капитал во форма на директни и портфолио инвестиции, девизно кредитирање и држење на средствата на претпријатијата на девизни сметки кај домашните банки, намалено администрирање при вршењето на кредитни работи со странство, дерегулација на девизниот пазар, внесување на операции со финансиските деривативи, итн.

Законската рамка за една од најзначајните најкомплексни реформи - реформата на платниот промет, се поставени со **Законот за платен промет и Законот за трансформација на ЗПП**. Со реформата на платниот промет во Република Македонија, која ќе значи негово извршување од страна на банките, платниот систем ќе стане компатибилен со европските стандарди, ќе се внесе конкуренција во извршувањето на операциите на платен промет, ќе се подобри управувањето со ликвидноста од страна на банките, итн.

Развојот на пазарот на долгорочни хартии од вредност е поттикнат со донесувањето на **нов Закон за хартии од вредност** со кој се изврши целосна дематеријализација на вредносните хартии, регулирано е формирањето и работењето на Централниот Депозитар за хартии од вредност, а зајакната е и контролната функција на Комисијата за хартии од вредност. Во одно, во 2000 година е донесен **Закон за инвестициони фондови**, кој се очекува да придонесе за развој на пазарот на капитал и за зголемување на интересот на домашните и странските инвеститори. Донесени се и значајни **Измени на Законот за осигурување** со кои оваа регулатива се усогласува со Директивите на Европската Унија, се врши либерализација на осигурителниот пазар во земјата, како и зајакнување на надзорот кој го врши Министерството за Финансии врз осигурителните компании.

Преземените мерки во одделни сфери веќе ги дадоа и почетните резултати, кои се импресивни. **Прометот на берзата, која во сите земји претставува барометар за економската активност и за фазата во економскиот циклус во кој се наоѓа земјата**, во 2000 година е за пет пати поголем во однос на претходната година, односно еднаков на збирниот промет од претходните четири години. Учеството на странските инвеститори

во прометот на берзата во 2000 изнесува 180 милиони ДЕМ, што е за 90 пати повеќе во однос на 1999 година.

Единствена светла точка во економијата која ја наследивме во 1998 година беше **ценовната стабилност** - која и денес ја имаме, дури и по ексцесивниот шок од порастот на цената на нафтата на светските берзи во 2000 година. *Ситајќи ја на инфлација мерена преку меѓународно прифатениот индекс на трошоци на животи изнесуваше 5,8%*, со што Република Македонија останува меѓу најуспешните земји во транзиција според ценовната стабилност.

Долгогодишната рецесија во која се наоѓаше македонската економија, креираше екстремно висока **невработеност**, која за жал, сеуште е на превисоко ниво,

Посебно задоволство ми е што можам да соопштам дека високиот буџетски суфицит кој за првпат во десетгодишната самостојна историја на Република Македонија е остварен во 2000 година во таков обем, е искористен на најдобар можен начин - како основа за намалување на даноците во 2001 година

иако и тука има извесни подобрувања. *Ситајќи ја на невработеност од 34,5% која ја наследивме во 1998 година, во 2000 година е намалена на 32,1%*. Вработеноста која во 1997 и 1998 година се намали за вкупно 9%, во последните две години е зголемена за 1,0%.

Секако, далеку сме од задоволство од резултатите во оваа сфера. Македонските граѓани со право очекуваат добрите економски резултати да ги почувствуваат најдиректно преку нови вработувања. Остварувањето на нашата економска програма која предвидува драстично редуцирање на персоналниот данок на доход и намалување на каматите, ќе овозможи во 2001 и во идните години отварање на многу нови фабрики и генерирање на нови работни места. Владата и натаму мора да работи многу напорно и да биде истрајна во ублажувањето на овој најтежок проблем за многу македонски граѓани. Ниеден економски резултат нема да биде вреден ако на нашите граѓани не им обезбедиме вработување и подобар животен стандард.

Платно-билансните резултати во 2000 останаа неповолни, како и во сите претходни 10 години. Високиот трговски дефицит од преку 600 милиони долари високиот тековен дефицит, кои во 2000 беа дополнително зголемени заради високиот увоз на производи пред воведувањето на ДДВ, се секако загрижувачки податоци. Добро е што одговорното водење на фискалната политика преку одржување на позитивно буџетско салдо не придонесе за влошување на состојбите во платниот биланс во 2000 година. Сметаме де-

ка мерките на Владата од даночната и царинската политика, кои ќе овозможат да дојде до поефтинување на производството и зголемување на конкурентната способност на македонските претпријатија, се вистинското решение на овој долгогодишен структурен проблем на Република Македонија.

Финансирањето на дефицитот во размената со странство во 2000 беше поквалитетно од порано, заради повисокото учество на прилив на капитал во форма на **странски директни инвестиции** наместо кредити. Така, вкупните странски директни инвестиции во 2000 година достигнаа највисок износ во изминатив десетгодишен период - **над 130 милиони долари**, или околу 3,5% од БДП. Тоа е највисок прилив на странски директни инвестиции во десетгодишниот транзиционен период на Република Македонија.

Зголемувањето на штедењето во банките е клучот за намалување на каматните стапки, а тоа е предуслов за намалување на трошоците на претпријатијата. Државата активно го помогна тој процес и преку отвореноста за влез на странски капитал во банкарскиот систем и подобрувањето на законската регулатива при спроведувањето на судската постапка за финансиските спорови

Наспроти недоволните состојби во платниот биланс, движењата на девизните резерви и на надворешниот долг во 2000 беа поволни. **Девизните резерви** кои се пресудни за екстерната ликвидност на земјата и за одржливост на платнобилансната позиција и девизниот курс, во 1998 година изнесуваа 334 милиони долари. Во текот на последниве две години, ние успеавме да ги зголемиме за уште толку, односно за над 100%! Со состојба на 31.12.2000 година, девизните резерви на Република Македонија достигнаа 709 милиони долари. Заедно со девизните средства кај деловните банки, тие го сочинуваат вкупниот девизен потенцијал на Република Македонија, кој на крајот од 2000 година достигна речиси 1,2 милјарди долари. Тоа е најсигурен доказ дека и во 2001, како и во следните неколку години, стабилноста на девизниот курс и ликвидноста во сервисирањето на екстерните обврски ќе бидат одржани.

Надворешниот долг на Република Македонија по среднорочни и долгорочни кредити на 30.09.2000 година изнесуваше 1.400 милиони долари, или околу 45% од БДП. Тоа е за 38,5 милиони долари помал долг во однос на крајот од 1999 година, а на идентично ниво со крајот на 1998 година.

Политиката на селективно задолжување претставува дел од **Стратегијата на Владата на Република**

Македонија за управување со долгот на државата. Грешките од минатото во оваа област, кога привидно се подобруваше стандардот на населението на товар на идните генерации, не смеат да се повторуваат. Тоа е наша обврска и обврска на сите идни Влади не само кон оваа генерација, туку и кон сите идни генерации на македонски граѓани.

Како резултат на успешните резултати на макроекономски план и спроведувањето на структурните реформи во секторот на претпријатијата, Република Македонија на крајот од 2000 година склучи **тригодишни финансиски аранжмани со ММФ и со Светската банка**. Овие аранжмани не само што ќе значат финансиска поддршка за натамошна реализација на реформите и задржување на макроекономската стабилност, туку и ќе испратат силен сигнал до меѓународните инвеститори за добрите перспективи на македонската економија. Во тој контекст, многу значајно е и **парафирањето на спогодбата за Стабилизација и Асоцијација со Европската Унија**, која ќе биде потпишана во 2001 година. Таа јасно го дефинира патот на интеграција на Република Македонија во Европската унија, што е од суштинско економско и политичко значење за иднината на нашата земја.

ПРИНЦИПИ ЗА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА НАШАТА ФИНАНСИСКА ИДНИНА

Како и секоја Влада, ние имаме задача да работиме на краток рок, а да размислуваме за долгорочните последици од нашите одлуки.

Економските проблеми кои постојат во Република Македонија се реалност, тие се длабоки, структурни проблеми на економијата. Ние согледавме дека треба да се решат многу поврзани проблеми, дека треба да се започне со длабоки реформи, дека еднократни палијативни решенија не се доволни.

Заради тоа, ние спроведуваме долгорочна програма на реформи која од Македонија ќе создаде модерна брзорастечка економија, која ќе создава нови работни места и развој.

Чекорите за да стигнеме до таа цел ни се јасни:

1. **Знаеме дека долгорочно мора да го намалиме нивото на јавната потрошувачка**, за да создадеме поголем простор за развој на приватниот сектор. Тоа не е лесно. Но, ние мора да постигнеме кохезија меѓу економската сила на државата и нејзината потрошувачка. Според предложениот буџет на централната

државна власт и буџетите на фондовите и локалната власт, учеството на јавната потрошувачка во БДП за 2001 година ќе изнесува околу 35%, што е блиску до оптималното ниво за сегашниот степен на развој на македонската економија;

2. Знаеме дека треба да ја промениме структурата на буџетот.

Основните слабости на буџетската структура се следниве:

- *Високо учество на тековните трошоци, трансферите и трошоците за отплати на главници и камати по кредити, кои заедно изнесуваат над 80% од вкупните буџетски трошоци.* Посебно е високо учеството на трошоците за плати, кое достигнува речиси 1/3 од вкупните буџетски расходи. Во современите економии и во понапредните земји во транзиција, овие трошоци не надминуваат 20%-22% од вкупните буџетските трошоци и тоа е нашата цел на среден рок;
- *Високо отплатување на платите на вработените со даноци и придонеси,* што ја прави работната сила поскапа и значајно ги зголемува трошоците на претпријатијата;
- *Неинтегрираност во буџетот на тнр. сопствени приходи на јавните институции,* кои во еден дел претставуваат класични буџетски приходи и треба да ја следат истата буџетска процедура на планирање и усвојување од страна на Собранието на Република Македонија. Исто така и приходите на јавните институции од самофинансирани дејности и од донации и кредити, од оваа година ќе ја поминуваат буџетската процедура на планирање и презентирање пред Собранието, која обезбедува поголема транспарентност и одговорност во трошењето на овие средства;

3. Знаеме дека даноците треба да бидат намалени - затоа што македонските претпријатија и граѓаните заслужуваат да им се овозможи поголем дел од приходот да го сочуваат за себе, а помал дел да префрлат во буџетот за задоволување на јавните потреби. Тоа е начин да се подобри животниот стандард и да се зголеми расположливиот доход на претпријатијата и населението. А токму суфицитот кој го остваривме во 2000 година ни создаде подлога за успешен разговор со меѓународните финансиски институции и испрати јасен сигнал дека оваа Влада води здрава фискална политика и дека и со намалени даноци ќе се оствари определбата за одржување на рамнотежен буџет.

КАКОВ БУЏЕТ ВИ НУДИМЕ ЗА 2001 ГОДИНА?

Буџетот за 2001 година, како клучен инструмент на макроекономската политика, произлегува и ќе биде насочен кон остварување на основните макроекономски цели за оваа година: реализација на амбициозен економски раст од 6% и задржување на стапката на инфлација на ниско ниво од околу 2% годишно.

Фискалната стратегија во 2001 година ќе биде насочена кон остварување на рамнотежено салдо на Буџетот, односно изедначеност на приходите и расходите, што е ориентација во фискалната стратегија на Владата на Република Македонија и на среден рок, односно во следните три години. На тој начин, државата преку одговорно однесување кое подразбира трошење на средствата во рамки на прибраност износ на средства, најдобро ќе придонесе за задржување на ценовната и макроекономската стабилност. Тоа е најдобар амбиент за планирање на инвестициите од страна на стопанските субјекти и населението и за остварување на развојните цели во идниот период.

Остварувањето на нашата економска програма која предвидува драстично редуцирање на персоналниот данок на доход и намалување на каматите, ќе овозможи во 2001 и во идните години отварање на многу нови фабрики и генерирање на нови работни места

Буџетот на Република Македонија за 2001 година има три основни карактеристики:

Развојна димензија изразена на двоен начин:

- *на приходната страна - преку намалувањето на стапката на персонален данок на доход и префрлање на одредени категории на стоки и услуги од повисоката во пониската стапка на ДДВ.*

Во 1998 година, посакувавме да дојде овој ден и правевме планови како тоа да се случи. Во 1999, ветивме дека ќе спроведуваме политика која ќе ни овозможи да пристапиме кон намалување на даночното оптоварување на граѓаните. Денес сме горди што можеме да кажеме дека го исполнивме ова ветување кое си го дадовме и себеси и Вам. Така ќе работиме и во иднина, затоа што македонските граѓани заслужуваат да располагаат со поголем дел од парите кои ги заработуваат.

Со намалувањето на даноците директно се помага работењето на претпријатијата и се поефтинуваат

земјоделските заштитни средства и потрошниот материјал за земјоделството и за медицински потреби. Доколку фискалната и макроекономската политика во првата половина од 2001 година се реализираат во предвидените рамки, во втората половина од годината ќе бидат преземени и нови мерки на даночната политика со кои ќе се олесни работењето на претпријатијата и даночното оптоварување на населението;

- на расходната страна, развојната димензија на Буџетот за 2001 е претставена преку зголемувањето на капиталните расходи за инвестиции во инфраструктурни проекти;

Реформска димензија на Буџетот за 2001 е изразена во предвидените трошоци за спроведување на реформите во стопанството и во јавната администрација, кои зависно од реалните трошоци за реализација на реформите во текот на годината, ќе бидат прилагодени за потребниот износ. Имено, износот на средства за реформи може да биде зголемен во текот на годината, доколку проценетиот износ е помал од

Како резултат на успешните резултати на макроекономски план и спроведувањето на структурните реформи во секторот на претпријатијата, Република Македонија на крајот од 2000 година склучи тригодишни финансиски аранжмани со ММФ и со Светската банка

оној кој ќе биде потребно да се оствари за спроведување на предвидените реформски активности.

Истовремено, реформска компонента на предложениот буџет за 2001 година претставува и предвиденото намалување на масата на платите и соодветно на тоа, намалување на учеството на платите во структурата на буџетот. Како и во сите други сектори, и во јавниот сектор Владата пристапи кон сериозни реформи, кои неминовно подразбираат и намалување на бројот на вработени во јавната администрација. Товарот на реформите мора да биде распределен на сите слоеви, а државната администрација не смее да претставува претежок товар за стопанството. Владата има обврска да го направи она што е најдобро за економијата, но има и визија како тоа да го реализира на начин кој ќе предизвика најмали социјални тензии.

Стратегијата и приоритетниот редослед на мерки е следниот: 1/ 1.300 лица од јавниот сектор секоја година одат во редовна пензија, што значи и во 2001 година по таа основа ќе се оствари приближно соодветно редуцирање; 2/ спогодбено раскинување на работниот однос со исплата на 24 плати; 3/ предвремено пензионирање на вработените кои имаат помалку од 5

години до редовна пензија; 4/ приватизација на не-суштинските активности и намалување на бројот на вработени кои на тој начин ќе прејдат во приватниот сектор; и 5/ последна мерка, која ќе се примени доколку претходните не ги обезбедат очекуваните ефекти, е прогласување на технолошки вишок на непродуктивните работници.

Социјална димензија која е изразена во предвидениот висок износ на трошоци за надоместоци за невработените и за социјално загрозените слоеви на населението. Воедно, како и во 2000 година, и во 2001 година со ребалансот на буџетот ќе бидат предвидени средства во износ од над 1 милјарда денари за програмата на Владата за намалување на сиромаштијата, наменети за најсиромашните слоеви од населението.

НАМАЛУВАЊЕТО НА ДАНОЦИТЕ Е СИЛЕН ИМПУЛС ЗА ЕКОНОМИЈАТА

Вкупните приливи на средства во Буџетот на Република Македонија за 2001 година ќе изнесуваат 60.981 милиони денари, што е за 19,6% повеќе од усвоениот буџет за 2000 година, односно за 5,9% помалку од приходите предвидени со ребалансот на буџетот за минатата година. Во однос на остварените буџетски приходи за 2000 година, предлог-буџетот за 2001 година е помал за 3,3%.

Притоа, даночните приходи е предвидено да изнесуваат 49.718 милиони денари (81,5% од вкупните приливи на средства), неданочните приходи ќе достигнат 4.204 милиони денари (или 6,9%), приливите од донации се проектирани на износ од 1.144 милиони денари (1,9%) и кредитните средства ќе изнесуваат 5.915 милиони денари (или 9,7% од вкупно расположливите средства во буџетот за 2001 година).

Намалувањето на стапките на оданочување на **персоналниот данок на доход** ќе придонесе за намалување на трошоците и за зголемување на профитабилноста на претпријатијата, за отварање на нови работни места и за поредовно пријавување на вработените од страна на работодавачите, како и за поголем интерес на странските инвеститори за вложувања во Република Македонија. Со примена на новите стапки од 15% и 18%, кои се меѓу најниските во Европа, предвидено е од наплата на овој данок во Буџетот за 2001 година да се соберат вкупно 7.789 милиони денари, или 12,8% од вкупните средства со кои ќе располага Буџетот.

Тоа значи дека со намалувањето на стапките на персонален данок на доход, во 2001 година македон-

ските претпријатија ќе заштедат околу 4 милјарди денари, или околу 130 милиони ДЕМ! Тие пари ќе можат да се вложат за нови инвестиции, за нови работни места, за реализација на нови претприемачки идеи. Тоа е иднината на Република Македонија.

Во Буџетот за 2001 година, предвидено е приходите од ДДВ да изнесуваат 18.254 милиони денари, што претставува 29,9% од вкупните средства во Буџетот.

Приходите од акцизи во 2001 година ќе изнесуваат 12.994 милиони денари, односно 21,3% од вкупните буџетски приливи.

Согласно предвидувањата, од данок на добивка во 2001 година ќе бидат наплатени вкупно 3.026 милиони денари, или 5% од вкупните средства во буџетот.

Приходите од царини во 2001 е предвидено да остварат благо намалување во однос на претходните години, кое ќе произлезе од снижувањето на царинските стапки за стоките, суровините и репроматеријалите кои не се произведуваат во Македонија или се произведуваат во многу мали количини. Тоа е направено со цел да поефтинат влезните трошоци за производството на македонските претпријатија или да се намали крајната цена на увезените производи која ја плаќаат потрошувачите. Од царини во 2001 година се очекува да бидат собрани 7.595 милиони денари, односно 12,5% од вкупните расположливи средства во буџетот за оваа година.

Неданочните приходи претставуваат приливи во Буџетот кои произлегуваат од: продажба на државен капитал, профит од работењето на Народна банка на Република Македонија и од јавните претпријатија, како и од парични казни, судски и административни такси и други надоместоци. Вкупните неданочни приходи во 2001 се проценува дека ќе достигнат 4.204 милиони денари, или 6,9% од вкупните приходи на буџетот за оваа година.

Покрај даночните и неданочните приходи, приливите на Централниот буџет ги сочинуваат и **подароките** (донациите) во форма на пари, стоки и услуги, како и **средствата добиени во форма на кредити** (со обврска за враќање) од домашни и странски банки, меѓународни финансиски институции и Влади на други држави. Во 2001 година извесно е дека Република Македонија ќе добие неповратна помош во вид на донации од Европската Унија, Холандија и други земји во износ од 1.144 милиони денари. Воедно, ќе пристигнат и кредитни средства во износ од 5.915 милиони денари, кои се однесуваат на повлекување на транши по договорените аранжмани со Светска банка (ФЕ-САЛ аранжманот за реформи на претпријатијата и

финансискиот систем и ПСАЛ аранжманот за реформи на јавната администрација) и од Европската Унија.

НАМАЛУВАЊЕ НА СИРОМАШТИЈАТА И НОВИ МЕРКИ НА ДАНОЧНАТА ПОЛИТИКА

Предвидено е за извршување на функциите на државата, односно за обезбедување на стоките и услугите кои се од јавен интерес за населението и претпријатијата во 2001 да бидат употребени средства во износ од 60.981 милиони денари.

Од тој износ, 4,7 милјарди денари се предвидени за **твр. недефинирани мерки**. Дозволете ми добро да ја објаснам нашата стратегија за овие мерки, затоа што е многу значајна и побудува голем интерес во јавноста.

Министрите за финансии вообичаено немаат среќа нивната иднина да биде извесна и без изненадувања. Напротив, настаните во светската и домашната економија често излегуваат поинакви од она што се предвидува, или очекува. Од друга страна, Министерот за Финансии има обврска пред граѓаните да биде одговорен и да опстојува на своите ветувања.

Од тие причини, буџетската политика за 2001 мора да биде поставена на внимателен и одговорен начин. Драстичното намалување на даноците со кое ја започнуваме годината е многу корисно и потребно, но истовремено тоа бара од сите нас и максимална сериозност во наплатата на даноците и голема претпа-

Суфицитот кој го остваривме во 2000 година ни создаде подлога за успешен разговор со меѓународните финансиски институции и испрати јасен сигнал дека оваа Влада води здрава фискална политика и дека и со намалени даноци ќе се оствари определбата за одржување на врамнотежен буџет

зливост во трошењето на средства. Ние не смееме да се обврземе на трошење на средства кои сеуште не се извесни дека ќе ги имаме во буџетската каса. Ние мора прво да го оствариме она што сме го ветиле и кое знаеме дека можеме да го оствариме, а потоа да преземаме нови мерки и да ветуваме нови мерки на економската политика.

Ние нема да преземаме мерки кои можат да предизвикаат создавање на буџетски дефицити и зголемување на долгот на Република Македонија. Времето на недоговорно трошење на средствата на граѓаните е зад нас.

Затоа, износот од 4,7 милјарди кој е предвиден за нови, засега неидентификувани мерки ќе биде иско-

ристен во втората половина од оваа година, но **условно**, доколку буџетската и макроекономската политика во првата половина од годината се реализираат согласно проекцијата.

Тие средства ќе бидат наменети за две групи на мерки:

1. За програмата за намалување на сиромаштијата; и
2. За нови мерки во даночната политика, како што е евентуално намалување на акцизите на нафтата и сл.

Конкретизирањето на мерките и износот на средства кои ќе бидат алоцирани за нивна реализација во овој момент би било нереално и неодговорно. Тоа ќе го направиме во иста ваква транспарентна процедура кон средината на оваа година, кога јас ќе му презентирам на Собранието ребаланс со предлог за овие мерки, како и за нови инвестициони проекти кои ќе бидат финансирани со средствата од приватизација на Телеком.

Фискалната стратегија во 2001 година ќе биде насочена кон остварување на врамнотежено салдо на Буџетот, односно изедначеност на приходите и расходите, што е ориентација во фискалната стратегија на Владата на Република Македонија и на среден рок, односно во следните три години

Со сета одговорност на својата функција и со мојата лична одговорност, Ве уверувам дека нема да дозволам ниту еден единствен денар од оваа позиција да биде потрошен за било каква друга намена, освен за намените кои го презентирав пред Вас и пред македонската јавност.

Покрај овој износ, од вкупните буџетски расходи треба да се издвои и депозитот кој државата ќе го **трансферира кај Народна банка на Република Македонија во износ од 2,7 милјарди денари**. Овој депозит има двојна намена: 1/ ќе создаде основа за нов пораст на кредитите на банките за 2001 година за околу 5.420 милиони денари (174 милиони ДЕМ); и 2/ ќе овозможи да се реализира предвидениот пораст на девизните резерви од 75 милиони долари, без притоа да бидат ангажирани средства од примарната емисија, кои ќе се искористат за подобрување на ликвидноста на банките и економијата во целина.

КАКО ЌЕ СЕ ТРОШАТ БУЏЕТСКИТЕ СРЕДСТВА ВО 2001?

Најзначајни расходни категории, односно најзначајни функции на државата за чие финансирање ќе се користат буџетските средства во 2001 година се:

- **Образование и наука.** За финансирање на дејностите и програмите од областа на образованието и науката, каде што спаѓа одржувањето и реконструкцијата на училишните објекти, подобрување на ученичкиот и студентскиот стандард, научноистражувачка дејност и слично, во 2001 година се предвидени 7,9 милјарди денари, или 14,1% од вкупните расходи (без недифинираните мерки и депозитот на стабилизационата сметка во Централната банка);
- **Јавен ред, безбедност и одбрана.** За извршување на овие функции на државата кои се заеднички интерес за сите граѓани на Република Македонија, во 2001 година предвидено е да се потрошат 7.365 милиони денари, или 13,75% од расходите на буџетот;
- **Невработени и социјална заштита.** Преку буџетски трансфери за невработените и за социјално загрозените лица, државата ја остварува својата социјална функција, која е посебно значајна во периодот на транзиција кој дополнително ги продлабочи социјалните проблеми и невработеноста. За да се ублажи проблемот на луѓето кои остануваат без работа при спроведувањето на реформите и на социјално загрозените слоеви на населението, од Буџетот за 2001 година ќе се потрошат 9.170 милиони денари, или 16,8% од вкупните расходи.
- **Земјоделство.** За развој на земјоделството и за програми во земјоделството во 2001 година се предвидени 851 милиони денари, или 1,6% од расходите во буџетот.
- **Култура и спорт.** Од буџетот се финансира издавачката, библиотекарската, филмската, уметничката, ликовната и музејската дејност, заштитата на спомениците на културата, културно-уметничките манифестации, младите таленти од областа на културата, врвниот спорт, одржувањето и реконструкцијата на културните и одредени спортски објекти, итн. За овие намени во буџетот за 2001 година се предвидени трошоци во износ од 1.310 милиони денари, односно 2,4% од вкупните буџетски трошоци;

ПОВЕЌЕ СРЕДСТВА ЗА ИНВЕСТИЦИИ И РАЗВОЈ

- **Капиталните расходи за инвестиции** најдиректно го помагаат економскиот раст и вработеноста, бидејќи тука спаѓа финансирањето на изградбата на патишта, болници, енергетски објекти, системи за водоснабдување и наводнување и други инфраструктурни проекти од јавен интерес. За оваа намена, во Буџетот за 2001 година се предвидени 7.445 милиони денари, или 13,9% од вкупните расходи. Тоа е речиси за 35% повисок износ во однос на претходната година, а повеќе од три пати поголем износ на капитални расходи во однос на 1998 година. Прогресивното зголемување на инвестиционите расходи, кои значајно ќе придонесат за остварување на амбициозниот економски раст од 6% годишно, е ориентација на Владата и за следните три години;

ОДГОВОРНОСТ КОН ПЕНЗИОНЕРИТЕ

- **Трансферите од буџетот за Фондот за Пензиско и инвалидско осигурување** ги дополнуваат редовните приходи на Фондот кои произлегуваат од наплатата на придонесите за пензиско осигурување. Во 2001 година од државниот буџет во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување ќе бидат пренесени 5.360 милиони денари, што претставува 10,1% од вкупните расходи на буџетот. Во однос на претходната година, овие трансфери се поголеми за 1,1 милјарди денари, што се должи на преземената обврска за редовна исплата на претходно неисплаќаните 8% на пензионерите;

НАВРЕМЕНА И РЕДОВНА ОТПЛАТА НА КРЕДИТНИТЕ ОБВРСКИ

- Редовната и навремена отплата на обврските по кредити ја покажува одговорноста на државата во исполнувањето на сопствените обврски, од што директно зависи кредитниот рејтинг и интересот на странските и домашните инвеститори за финансирање на нови проекти.

За отплати на главници и камати по претходно земени кредити од страна на државата, во 2001 година ќе бидат потрошени 7.190 милиони денари, или 13,4% од вкупните буџетски расходи. Високото учество на овие расходи укажува на потребата од внимателна и

одговорна стратегија на идно задолжување и ја потврдува оправданоста на предвремената отплата на дел од долговите со приливите од продажбата на државниот капитал (од Македонски телекомуникации и слично).

Буџетот на Република Македонија за 2001 година има три основни карактеристики: развојна, реформска и социјална димензија

РЕФОРМИТЕ ВО 2001 ЌЕ ПРОДОЛЖАТ СО ПОИНТЕНЗИВНА ДИНАМИКА

- Реформскиот елемент на Буџетот за 2001 година е изразен во предвидената позиција за **трошоци за реализација на двете клучни реформи - во стопанството и во јавниот сектор**. За спроведувањето на овие реформи, односно за исплати на плати, отпремнини, пензии, придонеси и слични надоместоци за луѓето кои ќе останат без работа или ќе бидат предвремено пензионирани, како последица на спроведувањето на реформите, во буџетот за 2001 година е предвидено да се потрошат 1.815 милиони денари, односно 3,4% од вкупните буџетски трошоци.

ВКУПНА ЈАВНА ПОТРОШУВАЧКА

Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, Фондот за здравство и Заводот за вработување, кои се финансираат од придонесите за пензии, здравство и вработување што се плаќаат на платите на вработените, добиваат и одредени средства во вид на **трансфери од централниот буџет**, со цел да можат да обезбедат ефикасно и навремено извршување на услугите од нивниот домен на работење. Изворните приходи

Со намалувањето на стапките на персонален данок на доход, во 2001 година македонските претпријатија ќе заштедат околу 4 милијарди денари, или околу 130 милиони ДЕМ! Тие пари ќе можат да се вложат за нови инвестиции, за нови работни места, за реализација на нови претприемачки идеи. Тоа е иднината на Република Македонија

во Буџетот на Фондот за Пензиско и инвалидско осигурување за 2001 година изнесуваат 17,7 милјарди денари, Фондот за здравство ќе располага со 8,1 милјарди денари, а Заводот за вработување со 1,1 милјарди денари.

Останатите Фондови (**Фонд за патишта, Фонд за животна средина, Фонд за води**) се финансираат исто

така комбинирано - од буџетот и од надоместоци. **Обемот на изворни приходи за овие Фондови во 2001 година изнесува респективно: 1,2 милјарди денари, 0,04 милјарди денари и 0,5 милјарди денари.**

Единиците на локална власт прибираат средства врз основа на наплата на комунални такси, даноци од имот, надоместоци и сл. Нивните изворни приходи во 2001 година се проектирани на 0,84 милијарди денари.

Заедно со централниот државен буџет, буџетите на фондовите и локалната власт го сочинуваат буџетот на јавниот сектор. Вкупните изворни приходи во заедничкиот Буџет на сите овие институции во 2001 година ќе изнесуваат 83,5 милјарди денари. Според тоа, учеството на вкупната јавна потрошувачка во создадениот бруто домашен производ за 2001 година ќе се движи околу 35%.

Пред две години, ние зборувавме само за планови. Сега зборуваме за остварувања и за нови планови. Сега зборуваме за инвестиции и стапки на раст од 6%, за домашно штедење на населението и државата, за одржување на непроменето ниво на долгот, за пониски камати, за еднаквост и правичност за даноците и за нивно сериозно намалување

ЗАКЛУЧОК - ИДНИНАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПОЧИТУВАН ПРЕТСЕДАТЕЛЕ, ПОЧИТУВАНИ ПРАТЕНИЦИ, ПОЧИТУВАНИ ГРАЃАНИ,

Денес Владата на Република Македонија го изложи пред Вас својот предлог за Буџетот за 2001 година. Дозволете ми сега од одговорностите во сегашноста да се осврнам кон можностите за иднината.

Пред две години, ние зборувавме само за планови. Сега зборуваме за остварувања и за нови планови.

Сега зборуваме за инвестиции и стапки на раст од 6%, за домашно штедење на населението и државата, за одржување на непроменето ниво на долгот, за пониски камати, за еднаквост и правичност за даноците и за нивно сериозно намалување.

Сега зборуваме отворено и транспарентно за нашата работа, а не за нереализирани идеи и ветувања.

Стартната основа за нашата иднина е сега многу подобра, а тоа ги прави нашите обврски кон граѓаните посериозни.

Сите нови идеи и планови треба да одговарат на едно клучно прашање: кои се активностите и опциите за избор кои ни стојат на располагање денес, за по 5,

10 или 15 години, Македонија да стане земја на можности?

Осврнувајќи се на сето ова, морам да кажам дека ние е потполно јасно дека треба да поминеме уште долг пат до подобрата иднина. Ние мора да останеме цврсто определени на избалансирана буџетска политика на среден рок, да создадеме модерен даночен систем кој ќе е благопријатен за стопанскиот развој, внимателно да ги селектираме инвестиционите приоритети, да ја зајакнеме социјалната политика, да го подигнеме квалитетот на јавните услуги и да создадеме услови за пристаен живот на македонските граѓани.

На крајот, сметам дека најважната дебата во нашата земја веќе не е меѓу левата и десната опција.

Најважната дебата е меѓу оние кои се задоволуваат со просекот - и оние кои веруваат и знаат дека можеме да бидеме многу подобри.

Тоа е дебата меѓу оние кои веруваат дека нашата иднина може да биде само бледа имитација на минатото - и оние кои знаат и веруваат дека најдобрите страници од нашата историја допрва ќе бидат напишани.

Тоа е борба меѓу оние кои веруваат дека Владата треба да стои отстрана и да не прави ништо - и оние кои знаат дека денес Владата треба да застане покрај своите граѓани повеќе од било кога досега.

Тоа најмногу им е потребно на многуте граѓани кои денес немаат работа или се плашат дека ќе ја загубат работата, или пак се плашат за својата иднина и за иднината на своите деца. Владата мора да зборува во име на оние свои граѓани чиј глас е потиснат низ многубројните промени. Владата мора на сите свои граѓани да им влее сигурност и верба во иднината.

Некои велат дека сме преамбициозни. Ние велиме дека нема амбиција која е преголема за оваа држава.

Ние веруваме дека најголемото природно богатство на нашата древна Македонија не е она што е закопано во нејзината земја, туку е во знаењето и способноста на оние кои газат по нејзината земја.

Затоа, да ги здружиме нашите знаења и сили.

Ако го направиме тоа, верувам дека ние ќе успееме.

ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ

годишни податоци за Република Македонија

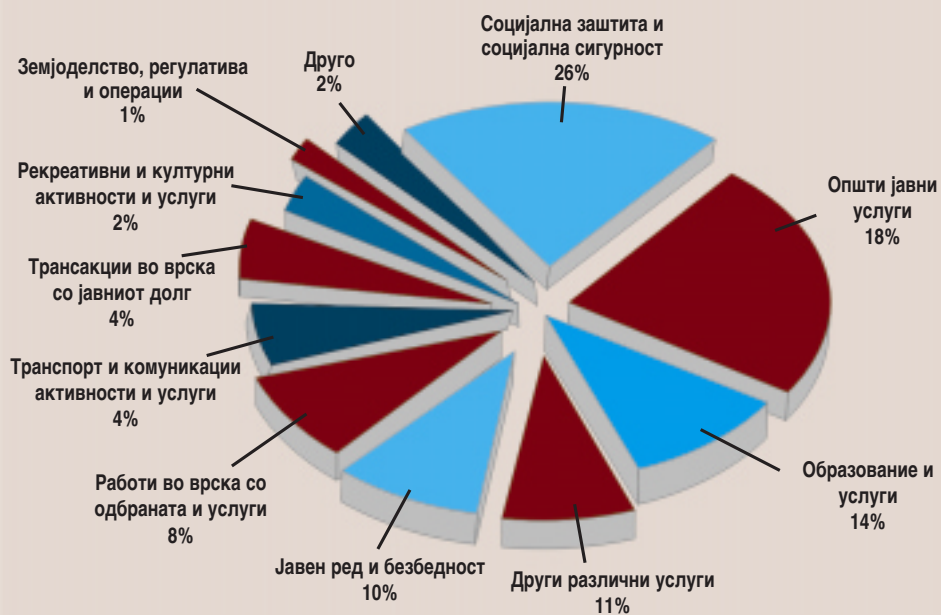
		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Реален БДП	%	-9.1	-1.8	-1.2	0.8	1.5	2.9	2.7	5.1*
Инфлација (просек)	%	349.8	121.8	15.9	3	4.4	0.8	-1.1	5.8
Инфлација (крај на период)	%	229.6	55.4	9.2	0.2	4.5	-1	2.3	6.1
Буџетско салдо (централен буџет и фондови)	% БДП	-13.4	-2.9	-1.2	-0.5	-0.4	-1.8	-0.1	3.5
Девизен курс, просек	ДЕН/1УСД	23.6	43.2	38	40	49.8	54.5	56.9	65.9
Девизен курс, крај на период	ДЕН/1УСД	44.6	40.6	38	41.4	55.4	51.8	60.3	65.3
Извоз (F.O.B.)	УСД млд.	1.06	1.08	1.2	1.15	1.2	1.32	1.2	1.32*
Увоз (F.O.B.)	УСД млд.	1.01	1.27	1.42	1.46	1.59	1.71	1.61	2.06*
Трговски биланс	УСД млд.	0.05	-0.19	-0.22	-0.31	-0.39	-0.39	-0.41	-0.74*
Биланс на тековна сметка (со грантови)	УСД млд.	0.02	-0.16	-0.22	-0.28	-0.27	-0.29	-0.14	-0.21*
како % од БДП	%	0.6	-4.7	-5.0	-6.5	-7.4	-8.1	-4.1	-6.5*
Девизни резерви	УСД млд.	0.12	0.16	0.27	0.27	0.28	0.34	0.46	0.71
Покривање на увозот (резерви/увоз)	месеци	1.4	1.6	2.3	2.2	2.1	2.3	3.1	3.5*
Надворешен долг	УСД млд.	n.a.	n.a.	1.43	1.17	1.13	1.45	1.44	1.43*
како % од БДП	%	n.a.	n.a.	32.3	26.6	30.5	41.5	43.4	44.9

* Претходни податоци

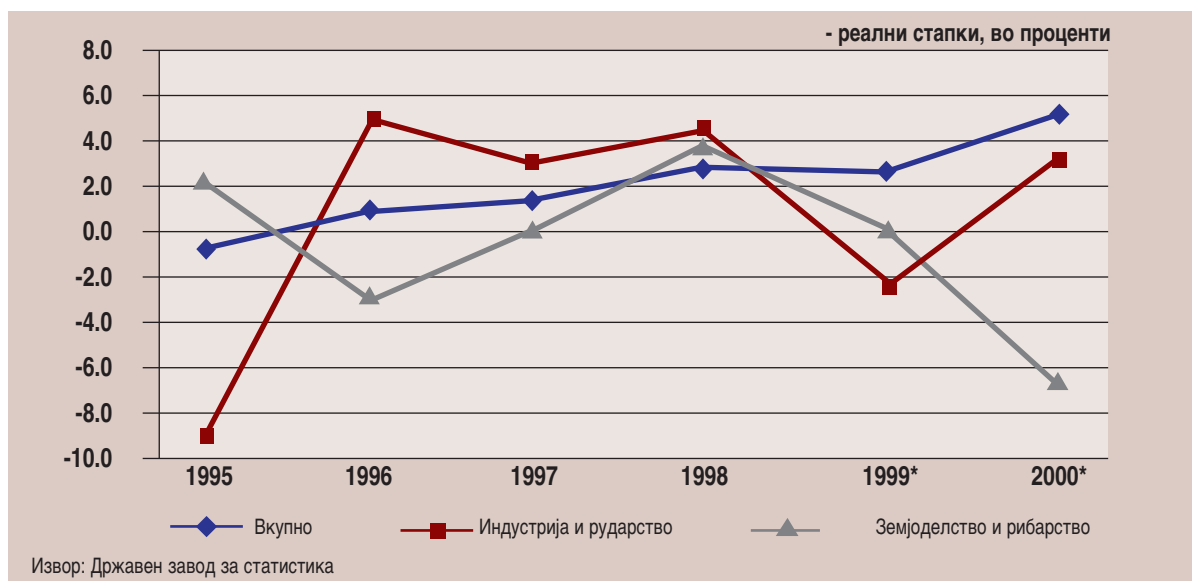
Извор: Државен завод за статистика, Министерство за финансии на Република Македонија и Народна банка на Република Македонија.

ФУНКЦИОНАЛНА КЛАСИФИКАЦИЈА НА ВЛАДИНИТЕ РАСХОДИ

Функционалната анализа на расходите на глобалната јавна потрошувачка овозможува согледување на структурните сегменти на јавната потрошувачка според нивната функција, споредба со другите земји во транзиција и откривање на можностите за рационализација. Функционалната структура на Ребалансот на централниот буџет за 2000 година (изготвена според меѓународните стандарди) покажува дека најголемиот дел од буџетските расходи е наменет за социјална заштита и социјална сигурност (26%). Значајна концентрација на расходите на централниот буџет се забележува и во општите јавни услуги (18%) и образовната сфера (14%), што секако е позитивен индикатор. Важно е да се одбележи и тоа дека учеството на расходите за јавен ред и безбедност (10%) и работите во врска со одбраната (8%) е во согласност со општиот тренд во развиените земји и повеќето земји во транзиција. За трансакциите во врска со јавниот долг кои не се класифицираат по функции, според Ребалансот на Буџетот за 2000 година ќе се издвојат 4% од вкупните расходи.

Функционална класификација на владините расходи
(според Ребалансот на Буџетот за 2000 година)

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

* Претходни податоци

- во мил. САД долари

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ¹⁾	3,351	3,390	3,439	3,540	3,633	3,290

Извор: Државен завод за статистика

- во САД долари

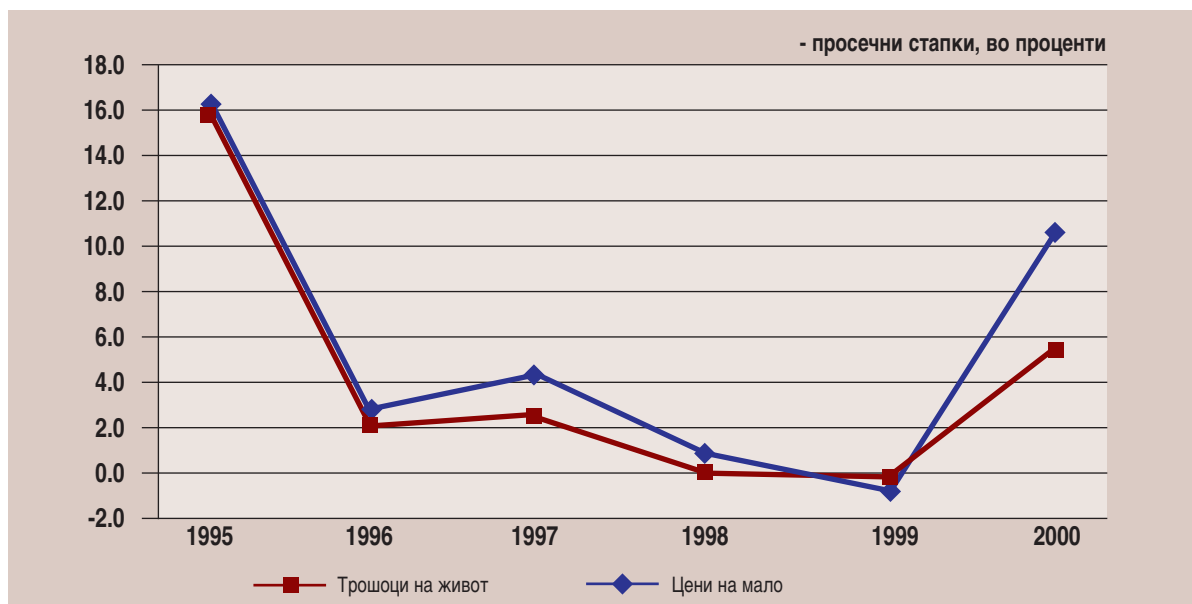
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾
Бруто домашен производ по жител¹⁾	1,705	1,709	1,722	1,763	1,796	1,885

Извор: Државен завод за статистика

1) Пресметани по ПАРЕ методологија на ООН со која се врши конверзија со курс приспособен кон движењата на цените во националната економија. При тоа, како базен е земен курсот на САД\$ во однос на денарот во 1994 година и е извршена индексација со дефлаторот за секоја наредна година.

2) Проценка.

ЦЕНИ

- просечни стапки, во проценти

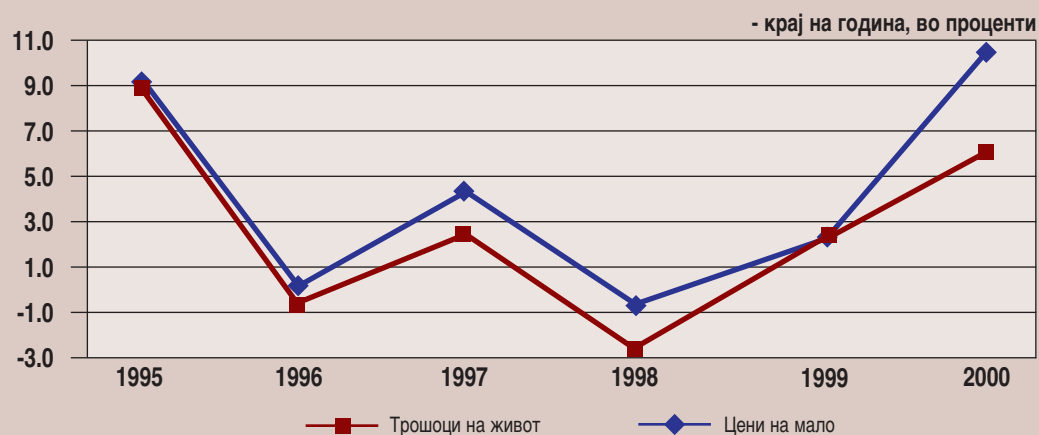
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8
Цени на мало	15.9	3.0	4.4	0.8	-1.1	10.6

Извор: Државен завод за статистика

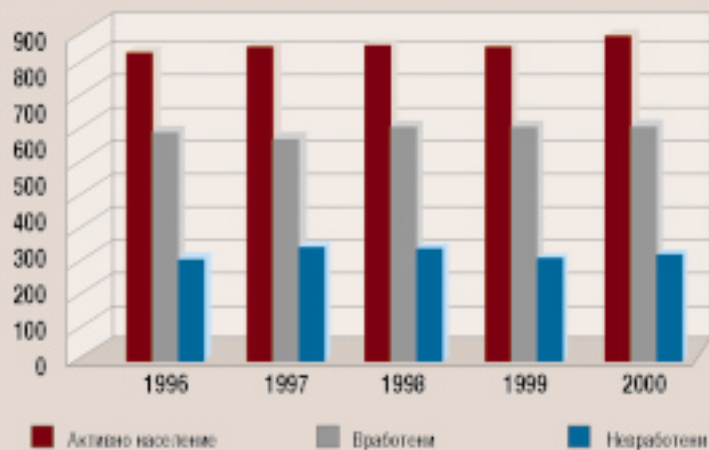
- крај на година, во проценти

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Трошоци на живот	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1
Цени на мало	9.2	0.2	4.5	-1.0	2.3	10.8

ЦЕНИ

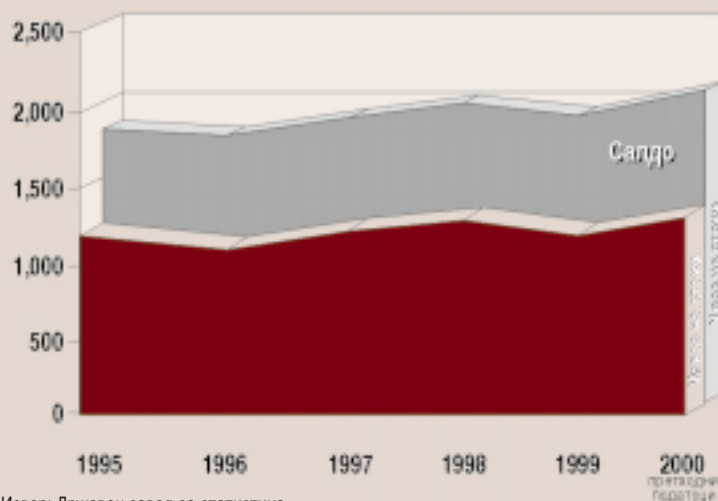
Извор: Државен завод за статистика

РАБОТНА СИЛА
(според Анкетата на работната сила)

Извор: Државен завод за статистика

	- во илјади лица				
	1996	1997	1998	1999	2000
Активно население	789.1	800.5	823.8	806.7	811.6
Вработени	537.6	512.3	539.8	545.2	549.8
Невработени	251.5	288.2	284.1	261.4	261.7

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Извор: Државен завод за статистика

	- во мил. САД долари					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹⁾
Извоз на стоки	1,204	1,148	1,237	1,311	1,192	1,326
Увоз на стоки	1,719	1,627	1,779	1,915	1,796	2,063
Салдо	-715	-634	-686	-777	-671	-737

1) Претходни податоци

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

Индустриското производство во Република Македонија во периодот јануари - декември 2000 година оствари пораст од 3,5%. Зголемувањето пред се, се должи на порастот на производството на материјали за репродукција за 6,8% и стоки за широка потрошувачка за 0,2%. Индустриското производство во декември 2000 година во однос на просечното производство од 1999 година е зголемено за 14,7%, додека споредено со ноември 2000 година остварен е висок пораст од 11,2%.

Во однос на декември 1999 година, производството во индустријата во декември 2000 е повисоко за 1,4%, при што порастот се должи на зголемувањето на производството на средства за широка потрошувачка за 21,4%. Истовремено, другите две компоненти: производство на материјал за репродукција и производство на средства за работа бележат пад од 8,4% и 23,6%, респективно. Структурно, најголем пораст во декември 2000 година во однос на истиот месец претходната година оствари производството на пијалоци (94,0%), производството и преработка на тутун (65,8%) и производството на нафтени деривати (59,9%).

Во 2000 година од вкупно застапените 32 индустриски гранки, во 18 индустриски гранки индустриското производство е повисоко во однос на 1999 година. Особено за одбележување се позитивните резултати остварени во следните индустриски гранки: производство на јаглен, црна металургија, производство на руди од обоени метали, производство на обоени метали, производство на неметални минерали, производство на градежен материјал и хемиската индустрија.

ЦЕНИ

Трошоците на живот, како индикатор за влијанието на цените врз животниот стандард на населението, во 2000 година во однос на 1999 година бележат пораст за 5,8%, што е во рамките на проектираниот пораст. Порастот се должи главно на зголемувањето на трошоците за греење и осветлување за 27,4%, сообраќајни средства и услуги за 22,4%, тутун и пијалоци за 13,9%, услуги за 8,9% и стан (станарина, вода и услуги) за 8,8%. Намамување е забележано во следните групи на потрошувачка: облека и обувки за 2,3%, хигиена и здравје за 1,7%, култура и разонода за 1,6% и исхрана за 0,4%.

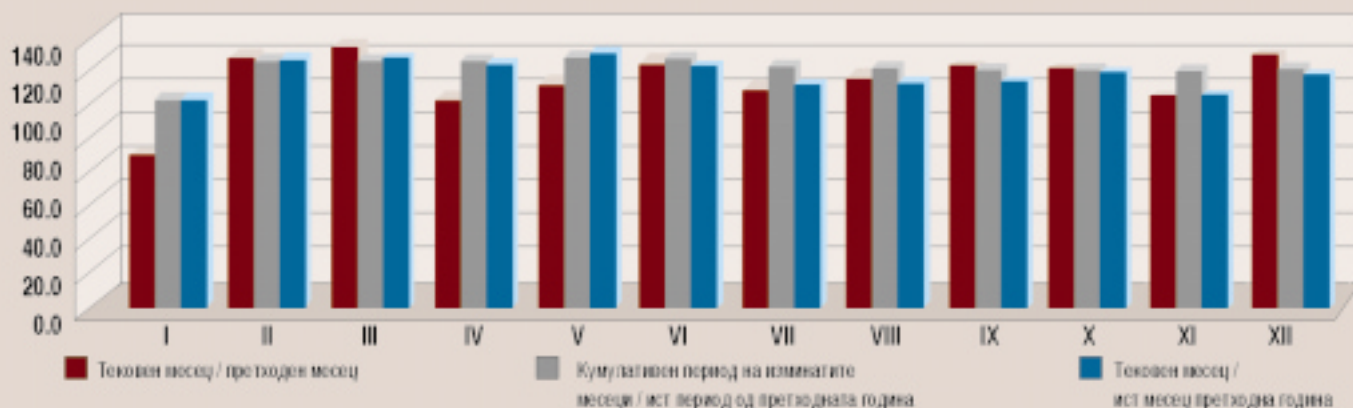
Во однос на декември претходната година, трошоците на живот во декември 2000 година покажуваат зголемување од 6,1%.

Како резултат на движењето на цените на мало, трошоците на живот во декември 2000 година споредени со ноември 2000 година се повисоки за 0,4%. Ваквото зголемување пред се е резултат на зголемувањето во следните групи: облека и обувки за 0,9%, услуги и стан (станарина, вода и услуги) за 0,8%, исхрана и сообраќајни средства и услуги за 0,5% и хигиена и здравје за 0,3%.

Цените на мало во декември 2000 година се повисоки во однос на ноември истата година за 0,3%, што пред се е резултат на порастот на цените на мало во групата услуги за 0,7%, земјоделски производи за 0,6% и прехранбените производи - вкупно за 0,4%. Истовремено, регистриран е пад на цените на пијалочите од 0,2%, додека цените на индустриско - непрехранбените производи се на ниво од претходниот месец. Набљудувано на годишна основа (декември 2000 / декември 1999 година) индексот на цените на мало покажува зголемување од 10,8%. Основ-

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

2000 година - индекси												
Индустриско производство	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Тековен месец / претходен месец	76.4	112.9	119.0	87.5	96.6	109.3	92.3	99.2	109.4	106.5	90.2	111.2
Кумулативен период на изминатите месеци/ ист период од претходната година	107.9	110.0	110.3	110.0	111.0	110.6	108.4	106.4	105.3	105.2	103.6	103.5
Тековен месец / ист месец претходна година	107.9	112.2	110.7	109.0	115.6	109.0	96.4	93.2	98.2	104.8	90.0	101.4

Извор: Државен завод за статистика

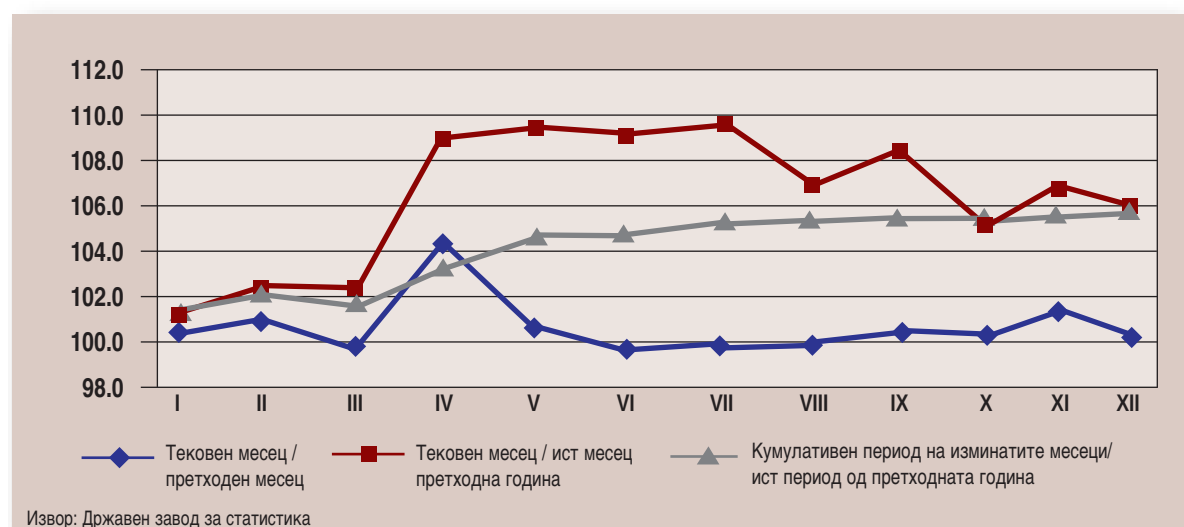
ни детерминанти на порастот се значително повисоките цени на услугите (14,8%), непрехранбените индустриски производи (14,7%) и пијалоците (12,8%).

Цените на мало во 2000 година во однос на 1999 година во просек пораснаа за 10,6%. Движењето на цените на мало во 2000 година беше различно по одделни групи

на производи и тоа: индустриско - непрехранбените производи остварија пораст за 19,1%, индустриските производи се зголемија за 12,7%, стоките за 11,6%, услугите за 8,6%, земјоделските производи забележаа минимален пораст од 0,1%, додека цените на индустриско - прехранбените производи бележат намалување од 2,0%.

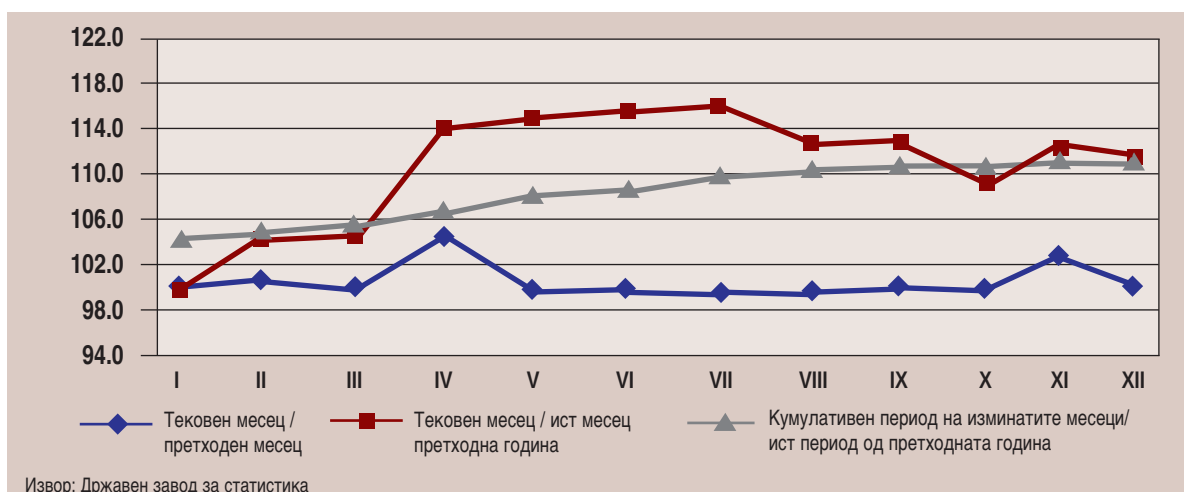
ТРОШОЦИ НА ЖИВОТ

		2000 година - индекси											
Трошоци на живот		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Тековен месец / претходен месец		100.3	100.9	99.2	104.1	100.4	98.8	99.2	99.7	100.8	100.5	101.7	100.4
Тековен месец / ист месец претходна година		101.7	102.2	101.6	108.9	109.5	108.8	109.1	106.9	108.1	105.3	106.8	106.1
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година		101.7	102.0	101.8	103.4	104.5	104.8	105.3	105.4	105.6	105.6	105.7	105.8

ЦЕНИ НА МАЛО

		2000 година - индекси											
Цени на мало		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Тековен месец / претходен месец		100.4	101.1	100.4	104.8	100.2	100.3	99.7	99.8	100.5	100.3	102.7	100.3
Тековен месец / ист месец претходна година		100.3	104.4	104.9	114.0	114.3	115.1	115.7	113.3	113.5	109.6	112.6	110.8
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година		103.3	103.9	104.2	106.5	108.0	108.8	109.7	110.1	110.4	110.3	110.6	110.6

НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Обемот на стоквната размена на Република Македонија со странство кумулативно во периодот јануари - ноември 2000 година изнесува 3.092,1 милиони долари, и е за 17,5% поголем во однос на истиот период од 1999 година, при што извозот учествува со 38,9%, а увозот со 61,1%. Покриеноста на увозот со извоз е 63,6%, а салдото на размената е негативно и изнесува 687,9 милиони долари. Високиот дефицит во овој период од годината е резултат на енормно зголемутиот увоз во март што се должи на психозата од воведувањето и примената на Законот за ДДВ.

Извозот на стоки во периодот јануари - ноември 2000 година изнесуваше 1.202,1 милиони долари, што е за 11,9% повеќе во однос на истиот период 1999 година. Во истиот период увезени се стоки во износ од 1.890,0 милиони долари, односно за 21,4% повеќе во однос на истиот период претходната година.

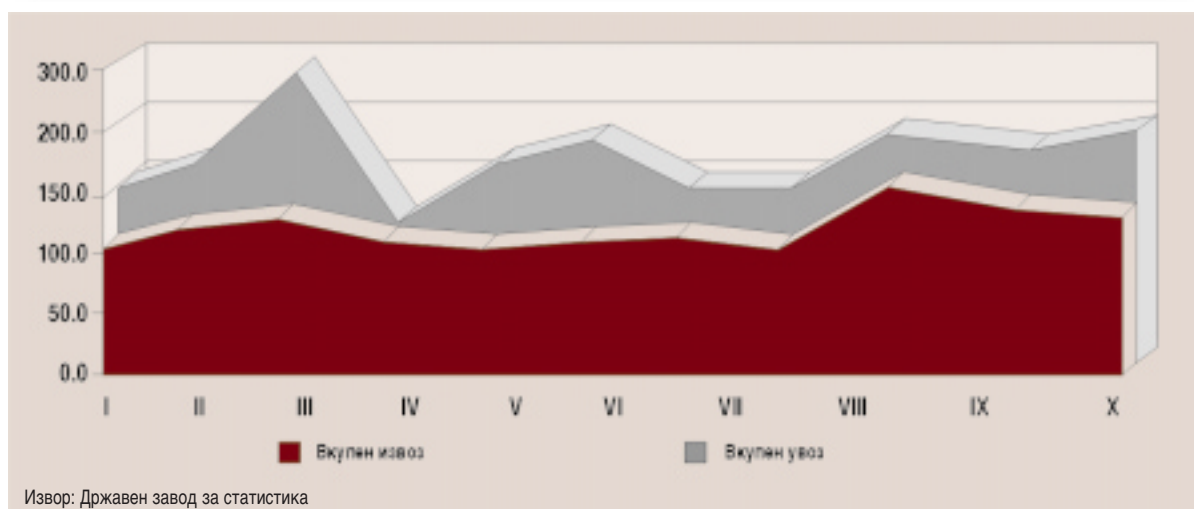
Анализирано според производи, во првите единаесет месеци од 2000 година најголемо учество во извозот имаат: топло валаните производи од железо (62,6 милиони долари), нелегираниот цинк (59,7 милиони долари) и машките кошули од памук (50,1 милиони долари). Во структурата на увозот доминираат нафтата и нафтените масла (146,6 милиони долари) и моторните возила за превоз на лица (74,0 милиони долари). Според економската намена на извезените производи, доминира извозот на производи за репродукција (54,9% од вкупниот извоз) и стоки за широка

потрошувачка (42,3%). Анализата на страната на увозот покажува поволен тренд во смисла на зголемување на учеството на увозот на производи за репродукција (67,8%) за сметка на увозот на стоки за широка потрошувачка (19,4%) и средства за работа (12,6%).

Во периодот јануари - ноември 2000 година најголемо учество во извозот на стоки имаат развиените земји (60,3%), при што на земјите членки на Европската Унија отпаѓа 42,8%, а на републиките од поранешната СФРЈ 32,2%. Извозот во развиените земји во периодот јануари - ноември 2000 година во однос на истиот период претходната година е зголемен за 11,4%. На страната на увозот исто така доминира увозот на стоки од развиените земји (48%), при што увозот од Европската Унија изнесува 38%, а од земјите на Централна и Источна Европа 28,3%. Во однос на претходната година увозот на стоки од развиените земји е зголемен за 16,4%.

Најголем обем на размена Република Македонија во периодот јануари - ноември 2000 година оствари со СР Југославија, која учествува со 15,2% (24,8% во извозот и 9,1% во увозот). Веднаш потоа следува Германија со 14,8% (19,3% кај извозот и 11,9% кај увозот), додека Грција е третиот трговски партнер на Република Македонија со учество од 8,4%. Потоа следуваат САД (7,3%), Украина (6,4%), Италија (5,9%), Русија (5,7%), Словенија (4,9%) итн.

2000 година - во мил. САД долари												
Надворешно - трговска размена	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	Вкупно
Вкупен извоз	89.7	114.9	125.2	104.0	99.4	113.2	114.9	105.9	123.4	106.5	105.0	1,202.1
Вкупен увоз	132.2	172.9	300.8	127.2	166.4	186.4	143.9	151.3	172.7	159.2	177.0	1,890.0
Салдо	-42.4	-58.1	-175.5	-23.2	-67.0	-73.3	-29.0	-45.5	-49.4	-52.8	-72.0	-687.9

НАДВОРЕШЕН ДОЛГ

Надворешниот долг на Република Македонија врз основа на долгорочни и среднорочни кредити во текот на 2000 година оствари намалување од 10,9 милиони долари во однос на состојбата на крајот на 1999 година, достигнувајќи на тој начин ниво од 1.427,6 милиони долари.

Стапката на задолженост изразена преку учеството на надворешниот долг во БДП за 2000 година достигна 44,9%, што е за 1,5 процентни поени повисоко од 1999, а за 3,4 процентни поени над 1998 година. Единствена причина за прикажаното зголемување на степенот на задолженост е намалувањето на доларската вредност на БДП, заради високата апресијација на доларот во однос на денарот (за 16% во однос на 1999, односно за 21% во однос на 1998). Имено, изразено по тековен курс, БДП на Република Македонија за 2000 година изнесува 3.290 милиони долари, додека по константен курс од 1998 година, БДП за 2000 година достигнува 3.978 милиони САД долари. Според тоа, доколку БДП за 2000 се изрази по вредноста на денарот во однос на доларот за 1998 (значи по константен курс на денарот во однос на доларот), стапката на задолженост во 2000 изнесува 37,2%, што е реално имајќи го предвид високиот номинален и реален пораст на БДП во 2000 при задржување на речиси непроменето ниво на надворешниот долг.

Од вкупниот износ на надворешниот долг по среднорочни и долгорочни кредити, 1.055,08 милиони долари претставуваат обврски на Владата на Република Македонија, 171,17 милиони долари обврски на јавните претпријатија, 81,57 милиони долари обврски на Народна банка на Република Македонија, 75,59 милиони долари обврски на претпријатијата од Република Македонија и 44,19 милиони долари обврски на овластените банки. Најголем дел од долгот отпаѓа на Мултилатералните кредитори - 708,9 милиони долари, долгот спрема Билатералните кредитори изнесува 316,3 милиони долари, кон Лондонскиот клуб на кредитори 252,7 милиони долари и 149,7 милиони долари е долг кон останатите приватни кредитори.

Во однос на мултилатералните кредитори во 2000, долгот е намален за 4,8 милиони долари споредено со состојбата на крајот од 1999 година. Кај билатералните кредитори остварено е намалување на долгот од 0,8 милиони долари. При тоа значајно е што од септември минатата година Република Македонија започна со редовно сервисирање на доспеаните обврски кон земјите од Парискиот клуб на кредитори, при што во текот на 2000 исплатени се обврски спрема Парискиот клуб во вкупен износ од 18,4 милиони долари.

СОСТОЈБА НА НАДВОРЕШНИОТ ДОЛГ

(по користени среднорочни и долгорочни кредити)

Во милиони САД долари	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.	План на отплата во 2001 година		
	1997	1998	1999	2000 ¹⁾	главнина	камата	вкупно
	1	2	3	4	5	6	7
1. ОФИЦИЈАЛНИ КРЕДИТОРИ	870.1	1004.2	1030.8	1025.2	85.7	40.6	126.3
1.1. Мултилатерални кредитори	520.7	683.7	713.7	708.9	57.6	26.1	83.6
1.1.1 IMF	99.4	114.2	113.2	81.6	7.8	2.1	9.9
1.1.2 IBRD	92.0	114.8	116.8	116.5	4.1	6.9	11.0
1.1.3 IFC	1.5	55.5	56.9	57.1	19.9	4.8	24.7
1.1.4 IDA	145.4	179.1	221.9	245.7	0.0	1.9	1.9
1.1.5 EIB	36.8	54.3	68.3	67.4	2.9	3.5	6.3
1.1.6 EUROFIMA	24.8	21.9	17.1	16.7	4.3	0.7	5.0
1.1.7 Фонд за социјален развој	5.4	4.8	4.6	7.0	1.0	0.3	1.3
1.1.8 EBRD	87.8	90.1	72.3	76.6	17.5	4.1	21.7
1.1.9 Европска Унија	27.6	48.1	40.8	37.2	0.0	1.9	1.9
1.1.10 IFAD	0.0	0.8	1.7	3.1	0.0	0.0	0.0
1.2. Билатерални кредитори	349.4	320.5	317.1	316.3	28.2	14.5	42.7
1.2.1 Репрограмиран долг	289.4	280.1	265.3	252.5	22.9	12.5	35.4
1.2.2 Нерепрограмиран долг	40.5	32.5	14.3	12.0	1.2	0.1	1.3
1.2.3 Новозаклучени кредити	19.4	7.9	37.5	51.8	4.1	1.9	6.0
2. ПРИВАТНИ КРЕДИТОРИ	261.0	394.4	407.7	402.4	34.6	28.9	63.4
2.1. Лондонски клуб "NFA" од 1997	234.1	243.1	250.2	252.7	0.0	20.3	20.3
2.2. Останати	27.0	151.3	157.5	149.7	34.6	8.6	43.1
2.2.1 Претпријатија (комерцијални кредити)	16.0	26.7	25.9	30.9	7.7	2.0	9.7
2.2.2 Банки (финансиски и стоковни кредити)	10.9	121.5	131.6	118.8	26.9	6.6	33.5
ВКУПНО (1+2)	1131.1	1398.6	1438.5	1427.6	120.3	69.5	189.7

1) Претходни податоци

Извор: Квартални билтени на НБРМ и интерни податоци на Министерството за финансии.

БУЏЕТСКИ ПРИХОДИ

Вкупните приходи на централниот буџет во 2000 година изнесуваа 63.097 милиони денари и беа за 2,6% помалку во однос на планираните приходи според Ребалансот на Буџетот за оваа година. Порастот на вкупните приходи на годишно ниво во споредба со претходната година главно се должи на зголемените даночни приходи (22,1% повеќе), кои во разгледуваниот период учествуваа со 81% во структурата на вкупните буџетски приходи. Регистрираниот пораст на овие приходи произлегува од повисоката наплата на домашните даноци на стоки и услуги (44,1% повеќе во однос на претходната година), што во основа се должи на ефектите од воведениот данок на додадена вредност во април 2000 година. Приходите од ДДВ и од данокот на промет во Буџетот во 2000 година изнесуваа 17.452 милиони денари, или 27,7% од вкупните буџетски приходи.

Во разгледуваниот период се остварени повисоки приходи од персоналниот данок на доход (5,5%) и од данокот на добивка (9,1%) во однос на претходната година, како резултат на зголемената економска активност. Освен тоа, и акцизите претставуваа значаен фискален извор преку кој во централниот буџет се обезбедени 15,1% повеќе приходи во однос на 1999 година, односно 24% од вкупните буџетски приходи.

Покрај значително повисокиот увоз во периодот јануари-декември 2000 година во споредба со претходната година, приходите од увозните давачки бележат пад од 6,9%. Тоа делумно се должи на високиот сте-

пен на либерализација на надворешната трговија во Република Македонија, односно на ефектите од склучените договори за слободна трговија, кои ја намалија висината на пондерираната царинска стапка и следствено, придонесоа за пониска наплата на даночните приходи по оваа основа.

По основ на неданочни приходи во 2000 година се наплатени 5.645 милиони денари, што е во голема мера резултат на зголемените приходи од продажбата на капитални средства и од повисокиот приход од јавните финансиски и нефинансиски претпријатија (42%).

Трансферите и донациите во централниот буџет во 2000 година изнесуваа 4.155 милиони денари, што претставува зголемување од 71,8% споредено со претходната година. Само во декември по основ на донации од странство, во државната каса е евидентиран прилив од 1.510 милиони денари, односно 36% од вкупниот годишен износ. Тоа пред се, се должи на добиените средства од грантот на Европската унија во висина од 20 милиони евра.

Поради повисоката наплата на изворните буџетски приходи во 2000 година (особено во втората половина) значително е намалено задолжувањето во странство. Имено, приливите на средства во Буџетот врз основа на задолжување кај меѓународните финансиски институции во 2000 година достигна 2.182 милиони денари, што е за 34,5% помалку во споредба со 1999 година.

ПРИХОДИ НА БУЏЕТОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (за периодот јануари - декември 2000 година)

(во милиони денари)

Вид на приходи	Планирано со буџетот за 2000 година	Период јануари–декември 2000 година	Остварени приходи по месеци												Декември 2000 година
			Јануари 2000 година	Февруари 2000 година	Март 2000 година	Април 2000 година	Мај 2000 година	Јуни 2000 година	Јули 2000 година	Август 2000 година	Септември 2000 година	Октомври 2000 година	Ноември 2000 година		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
БИЛАНС НА ПРИХОДИТЕ ИЗВОРНИ ПРИХОДИ ДАНОЧНИ ПРИХОДИ Данок од доход, од добивка и од капитални добивки Персонален данок од доход Данок од добивка Други даноци од доход, од добивка и од капитални добивки Домашни даноци на стоки и услуги Данок на промет и ДДВ (од 1.04.2000) Акцизи Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки) Увозни давачки Увозни такси Други увозни давачки и такси Други даноци Други даноци кои не се класифицирани на друго место НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ Претприемачки приход и приход од имот Добивка од нефинансиски јавни претпријатија Добивка од јавни финансиски институции Други приходи од имот Такси и надоместоци Парични казни Судски такси Административни такси Комунални такси Други административни такси и надоместоци Други административни такси и надоместоци Други неданочни приходи Приходи од органи и организации Продажба на капитални средства Приходи од продажба на државен капитал Трансфери на капитал од невладини извори ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ Трансфери од други нивоа на власт Тековни трансфери од други нивоа на власт Донации од странство Општи и тековни донации ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО Меѓународни развојни агенции Задолжувања кај меѓународни развојни агенции	64,771	63,097	3,837	3,821	5,268	5,603	6,333	5,389	4,615	5,238	4,186	5,918	6,312	6,575	
	57,175	56,760	3,120	3,589	4,951	4,511	4,830	5,341	4,555	5,238	4,176	5,906	6,123	4,419	
	50,923	51,115	2,936	3,362	4,606	4,250	4,608	4,551	4,266	4,834	3,933	4,880	4,693	4,195	
	13,136	13,586	711	1,162	1,452	1,091	993	1,122	1,057	1,252	1,073	1,087	1,156	1,429	
	10,523	10,793	559	874	988	916	801	941	967	841	874	887	936	1,208	
	2,613	2,793	152	288	464	175	192	181	90	411	199	200	220	222	
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	29,132	29,733	1,708	1,556	2,116	2,291	2,997	2,795	2,809	2,942	2,404	3,179	2,859	2,079	2,079
	16,884	17,452	956	951	1,070	1,173	1,781	1,655	1,696	1,808	1,153	2,241	1,766	1,202	1,202
	12,248	12,281	752	605	1,046	1,118	1,216	1,140	1,113	1,133	1,251	937	1,092	877	877
8,600	7,733	511	643	1,022	867	616	633	387	639	440	613	677	685	685	
7,176	6,040	408	518	842	667	469	498	304	507	318	466	507	537	537	
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1,424	1,693	103	125	180	200	148	135	83	132	122	147	170	149	149	
55	63	6	1	16	1	1	1	13	1	16	1	1	1	1	
55	63	6	1	16	1	1	1	13	1	16	1	1	1	1	
6,252	5,645	185	227	345	261	223	789	289	404	242	1,026	1,430	225	225	
1,128	1,133	49	70	140	67	37	300	116	39	91	73	90	61	61	
0	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	0	0	0	
845	697	25	70	140	67	35	205	80	0	45	0	0	30	0	
283	421	24	0	0	0	2	95	36	39	46	57	60	61	61	
1,308	1,221	68	115	123	101	119	111	97	77	95	119	98	97	97	
170	170	6	15	14	11	28	14	10	4	8	25	13	21	21	
600	495	30	53	59	45	48	44	38	20	37	45	43	31	31	
530	551	32	46	49	45	43	53	48	52	50	49	42	44	44	
8	5	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
200	325	23	22	26	22	24	24	28	35	28	26	25	42	42	
200	325	23	22	26	22	24	24	28	35	28	26	25	42	42	
379	349	15	19	57	41	22	25	47	23	29	31	16	24	24	
379	349	15	19	57	41	22	25	47	23	29	31	16	24	24	
3,237	2,617	30	0	0	30	20	328	1	230	0	777	1,200	0	0	
2,437	1,737	0	0	0	0	0	118	1	0	0	617	1,000	0	0	
800	879	30	0	0	30	19	210	0	230	0	160	200	0	0	
5,399	4,155	717	27	106	4	1,503	16	60	0	10	13	190	1,510	1,510	
0	717	717	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
0	717	717	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
5,399	3,438	0	27	106	4	1,503	16	60	0	10	13	190	1,510	1,510	
5,399	3,438	0	27	106	4	1,503	16	60	0	10	13	190	1,510	1,510	
2,197	2,182	0	205	211	1,088	0	33	0	0	0	0	0	0	645	
2,197	2,182	0	205	211	1,088	0	33	0	0	0	0	0	0	645	
2,197	2,182	0	205	211	1,088	0	33	0	0	0	0	0	0	645	

БУЏЕТСКИ РАСХОДИ

Вкупните расходи на централниот буџет во 2000 година достигнаа ниво од 57.689 милиони денари, што е во рамките на проектираните големина според Ребалансот за 2000 година. Во споредба со претходната година, тоа претставува зголемување од 15,9%, што најмногу се должи на порастот на тековните трошоци (11,8%), кои имаат доминантно учество во структурата на вкупните буџетски расходи (81,4%).

Во рамките на тековните трошоци, регистриран е значаен пораст од 25% кај тековните трансфери, кои во разгледуваниот период учествуваат со 48,5% во структурата на тековните трошоци. Тоа се должи на преземените активности за решавање на проблемот на старите девизни штедни влогови, за кои во 2000 година се исплатени 3.526 милиони денари. Истовремено, со програмата за намалување на сиромаштијата, наменета за помош на најзагрозените слоеви на населението, искористени се 834 милиони денари.

Трошоците за плати и наемнини во 2000 година изнесуваа 16.285 милиони денари, што претставува минорен пораст од 1,8% во однос на 1999 година.

Значајно е што капиталните трошоци во 2000 година достигнаа 5.186 милиони денари, што е за 2,2 пати повеќе во споредба со претходната година. Овој пораст главно е резултат на зголеменото купување на капитални средства, односно на поголемите расходи наменети за изградба, реновирање и инвестиционо одржување на објектите, за што се потрошени 3.231 милиони денари. Во текот на 2000 година, од централ-

ниот буџет за капитални трансфери се издвоени 1.956 милиони денари, или 78,7% повеќе споредено со претходната година. Значаен дел од капиталните трансфери беше наменет за програмата за патишта (1.605 милиони денари) и изградбата на водоводи (158 милиони денари).

Во периодот јануари-декември 2000 година редовно се сервисираа обврските по кредити од странство, при што е отплатена главница по надворешен долг во износ од 1.553 милиони денари, или за 33% помалку во однос на 1999 година.

Набљудувано по месеци, воочлив е високиот износ на искористени средства од Буџетот во текот на декември, што се должи на неколку фактори. Во Ребалансот на Буџетот за 2000 година, кој стапи на сила на 9 ноември 2000 година, се предвиде предвремена исплата на обврзниците издадени во процесот на санација на Стопанска банка, како и исплата на камата за периодот мај-декември 2002 година за обврзниците за „старото“ девизно штедење и предвремена исплата на 50% од главницата за обврзници, која доспева во 2002 година. Воедно, во декември беа искористени и најголемиот дел од средствата од Програмата за намалување на сиромаштијата, која беше усвоена со Ребалансот на Буџетот за 2000 година со цел да им се помогне на најсиромашните слоеви на населението. Освен тоа, вообичаено, крајот на годината е и период кога се финализираат голем дел од капиталните инвестиции, започнати во претходните месеци од годината.

РАСХОДИ НА БУЏЕТОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (за периодот јануари - декември 2000 година)

Вид на расходи	Планирано со буџетот за 2000 година	Период јануари-декември 2000 година		Јануари 2000 година	Фебруари 2000 година	Март 2000 година	Април 2000 година	Мај 2000 година	Јуни 2000 година	Остварени расходи по месеци				Октомври 2000 година	Ноември 2000 година	Декември 2000 година
		1	2							Јули ¹⁾ 2000 година	Август ¹⁾ 2000 година	Септември 2000 година	Октомври 2000 година			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
БИЛАНС НА РАСХОДИТЕ	57,701	57,689	2,833	3,675	3,968	5,448	3,591	4,579	3,905	3,657	3,437	3,960	5,733	12,902	5,733	12,902
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	46,998	46,985	2,321	3,156	3,366	4,498	3,239	4,036	3,384	3,222	3,076	3,455	4,860	8,373	4,860	8,373
Плати, наемнини и надоместоци	16,289	16,285	559	1,510	1,481	1,432	1,515	1,433	1,407	1,242	1,363	1,412	1,516	1,415	1,516	1,415
Основни плати и наемнини	14,385	14,383	541	1,305	1,272	1,246	1,329	1,249	1,229	1,231	1,194	1,234	1,326	1,227	1,326	1,227
Надоместоци	1,904	1,902	17	206	209	186	186	184	178	11	169	178	190	188	190	188
Стоки и останати услуги	6,302	6,294	351	397	490	600	505	516	623	347	375	552	518	1,020	518	1,020
Патни и дневни трошоци	301	300	28	22	22	22	22	25	24	31	23	24	40	27	40	27
Комунални услуги	377	375	17	36	58	27	13	21	40	6	15	30	41	68	41	68
Заоплнување	487	486	53	40	81	43	7	11	30	-1	24	88	60	51	60	51
Материјали	3,078	3,076	165	162	205	215	208	255	325	221	194	252	257	615	257	615
Трошоци за транспорт	200	199	18	17	22	14	12	15	13	15	11	30	13	20	13	20
Тековно (рутинско) одржување	126	126	6	4	9	5	6	14	14	3	7	13	7	39	7	39
Договорни услуги	820	819	35	61	64	64	53	108	114	46	37	71	59	106	59	106
Други оперативни трошоци	914	913	28	55	29	209	184	66	73	25	65	44	41	94	41	94
Тековни трансфери	22,791	22,790	1,412	1,142	1,287	1,911	1,219	2,013	1,354	1,633	1,338	1,491	2,315	5,675	2,315	5,675
Трансфери на владини институции	2,387	2,386	102	124	152	127	179	194	138	156	92	188	403	532	403	532
Државни донации, трансфери на физички лица и на нестопански организации	13,328	13,328	1,093	985	985	1,072	904	850	1,127	1,200	1,101	1,156	1,716	1,138	1,716	1,138
Трансфери по основа на субвенции	7,077	7,076	217	32	150	712	135	969	89	277	145	148	196	4,005	196	4,005
Каматни плаќања	1,616	1,616	0	106	107	555	0	74	0	0	0	0	511	262	511	262
Камата на странски кредити	1,616	1,616	0	106	107	555	0	74	0	0	0	0	511	262	511	262
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	5,187	5,186	145	183	296	271	229	276	415	402	336	382	357	1,896	357	1,896
Купување на капитални средства	3,231	3,231	55	84	147	175	109	163	205	212	298	189	137	1,458	137	1,458
Купување на градежни објекти	590	590	0	0	22	0	0	0	0	0	5	20	0	543	0	543
Мебел и канцелариска опрема	225	225	8	6	15	40	7	12	12	12	17	16	8	70	8	70
Купување на моторни возила	185	185	0	9	1	1	0	3	0	0	0	13	28	131	28	131
Физибилити студии, подготовка на проекти и дизајн	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	4
Постројки, опрема и машинерија	177	177	0	1	1	0	8	1	0	0	1	1	0	165	0	165
Изградба, реновирање и унапредување	951	951	34	59	73	76	53	99	87	149	157	107	6	102	6	102
Основно и специјално одржување (инвестиционо одржување)	1,099	1,099	12	9	35	58	40	48	106	51	118	82	95	443	95	443
Капитални трансфери	1,956	1,956	90	99	149	96	120	113	209	190	38	193	220	438	220	438
Капитални трансфери до владини институции	1,771	1,771	71	71	149	96	120	113	189	200	16	168	179	397	179	397
Капитални трансфери до единици на локална самоуправа	185	185	20	28	0	0	0	0	20	-11	22	25	41	40	41	40
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ																
ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И																
ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,517	5,517	367	337	306	680	124	267	106	33	25	123	516	2,634	516	2,634
Давање на заеми и учество во дел																
Од хартиите од вредност	3,956	3,956	367	238	203	147	124	182	106	33	25	123	25	2,383	25	2,383
Заеми на поединци и нестопански организации	3,434	3,434	166	216	184	105	100	162	86	17	8	108	8	2,273	8	2,273
Учество во дел од јавните претпријатија	522	522	200	22	19	42	23	20	20	16	18	15	17	110	17	110
Амортизација (отплата на главнина)	1,561	1,561	0	99	103	533	0	84	0	0	0	0	491	251	491	251
Отплата на домашен долг	8	8	0	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0
Отплата на надворешен долг	1,553	1,553	0	99	103	533	0	76	0	0	0	0	491	251	491	251

(во милиони денари)

БУЏЕТ - ЦЕНТРАЛНА ДРЖАВНА ВЛАСТ

(во денари)

	1997	1998	1999	2000
	Завршни сметки			Ребаланс*
ВКУПНИ ПРИХОДИ	41,397,671,588	42,655,242,010	50,478,031,862	64,771,000,000
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	38,463,672,428	39,819,455,478	47,147,265,067	57,175,000,000
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	35,441,934,489	36,862,905,436	41,851,364,294	50,923,000,000
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	10,049,793,265	10,930,866,437	12,793,078,783	13,136,000,000
Персонален данок од доход	8,754,521,386	9,177,331,950	10,233,016,110	10,523,000,000
Данок од добивка	1,295,271,879	1,751,993,102	2,559,325,945	2,613,000,000
Други даноци од доход, од добивка и од капитални добивки	0	1,541,385	736,728	0
Данок на имот	0	0	0	0
Данок на имот	0	0	0	0
Домашни даноци на стоки и услуги	19,868,455,320	19,040,756,078	20,631,883,947	29,132,000,000
Данок на промет и ДДВ (од 1.04.2000)	8,816,364,578	8,804,306,262	9,958,866,206	16,884,000,000
Акцизи	11,052,090,742	10,236,449,816	10,673,017,741	12,248,000,000
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	5,523,685,904	6,810,246,851	8,302,773,971	8,600,000,000
Увозни давачки	5,523,685,904	5,457,623,960	6,802,005,702	7,176,000,000
Увозни такси	0	0	0	0
Други увозни давачки и такси	0	1,352,622,892	1,500,768,269	1,424,000,000
Други даноци	0	81,036,069	123,627,594	55,000,000
Други даноци кои не се класифицирани на друго место	0	81,036,069	123,627,594	55,000,000
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	3,021,737,941	2,956,550,042	2,876,811,149	6,252,000,000
Претприемачки приход и приход од имот	363,000,570	1,164,552,642	798,125,658	1,128,000,000
Такси и надоместоци	1,072,358,567	1,034,299,151	1,164,070,817	1,308,000,000
Други административни такси и надоместоци	0	58,463,174	127,316,281	200,000,000
Други неданочни приходи	1,560,025,704	611,053,352	632,921,803	379,000,000
Продажба на капитални средства	26,353,100	88,181,722	154,376,592	3,237,000,000
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	0	0	2,419,089,625	5,399,000,000
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	2,933,999,160	2,831,412,264	3,330,766,795	2,197,000,000
ПРЕНЕСЕНИ ПРИХОДИ ОД ПРЕТХОДНАТА ГОДИНА	0	4,374,272	0	0
ВКУПНИ РАСХОДИ	41,393,297,317	42,622,958,920	49,761,209,035	57,701,458,567
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	36,957,036,534	37,212,362,572	42,088,365,187	46,997,572,994
Плати, наемнини и надоместоци	15,148,126,018	15,938,752,620	15,996,631,930	16,288,881,140
Стоки и останати услуги	4,902,305,529	4,942,028,582	5,646,765,633	6,301,920,572
Тековни трансфери	15,250,604,987	14,774,801,368	18,227,967,626	22,790,751,680
Каматни плаќања	1,656,000,000	1,556,780,002	2,217,000,000	1,616,019,602
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	1,995,203,339	2,136,424,527	2,407,296,601	5,186,521,411
Купување на капитални средства	1,292,445,919	1,291,021,946	1,312,799,356	3,230,782,373
Капитални трансфери	702,757,420	845,402,581	1,094,497,245	1,955,739,038
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД				
ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	2,441,057,444	3,274,171,821	5,265,547,247	5,517,364,162
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	1,155,057,444	1,739,299,316	2,942,547,247	3,956,462,370
Амортизација (отплата на главнина)	1,286,000,000	1,534,872,505	2,323,000,000	1,560,901,792

*Напомена: Поради Одлуката на Владата на Р. Македонија за пренамена на средства, износите на расходната страна се разликуваат од оние во Ребалансот на Буџетот за 2000 година.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија во текот на 2000 година оствари вкупни приходи во износ од 22.883 милиони денари. И покрај пониската декемвриска наплата на приходите во споредба со истиот месец претходната година, вкупните приходи на годишно ниво се повисоки за 7,8% споредено со 1999 година. Истовремено, остварени се вкупни расходи во висина од 22.940 милиони денари, што претставува зголемување од 11% во однос на расходите во претходната година. Како резултат на тоа, Фондот ја заврши 2000 година со негативен финансиски резултат, односно дефицит во износ од 57 милиони денари.

Најголемиот дел од приходите на Фондот потекнуваат од придонесите од плати, кои во структурата на вкупните приходи учествуваат со 68,7% и кои во 2000 година забележаа пораст од 9,8%. Освен тоа, значаен дел од приходите на Фондот (18,2%) се и приходите од централниот буџет, кои во разгледуваниот период остварија пораст од 27,8%. Зголемувањето на вкупните расходи е пред сè резултат на повисоката исплата на пензиите (11,4%), што делумно се должи на преземената обврска за ретроактивна исплата на 8% разлика за пензионерите (почнувајќи од август 2000 година).

Фонд за пензиско и инвалидско осигурување

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1997 годишно извршено	1998 годишно извршено	1999 годишно извршено	2000 годишно извршено
ПРИХОДИ	20,675	20,717	21,229	22,883
Придонес од плати	14,242	13,373	14,316	15,722
Придонес од доходот	281	239	311	311
Приходи од Буџетот на Републиката	4,066	3,618	3,266	4,174
Приходи од приватен сектор	418	400	439	404
Приходи од индивидуални земјоделци	143	74	65	58
Приходи од акцизи	731	691	632	804
Придонес од Заводот за вработување за невработени лица	713	961	868	1,101
Други приходи	33	122	45	74
Приходи од дивиденди	48	50	67	53
Приходи по основ на нови вработувања	0	419	841	167
Приходи од продажба на акции	0	569	178	15
Пренесени приходи од претходна година	0	201	201	0
РАСХОДИ	20,129	20,521	20,669	22,940
Пензии	17,330	17,730	17,756	19,774
Пензии	16,417	16,912	16,977	18,948
Воени пензии	492	464	458	505
Земјоделски пензии	421	354	321	321
Надоместок за телесно оштетување	62	63	69	72
Надоместоци од инвалидско осигурување	105	98	95	94
Вработување и интернатско сместување на деца инвалиди	14	15	13	12
Придонес за здравствена заштита	2,290	2,321	2,450	2,672
Надоместок на стручната служба	129	133	132	141
Други расходи	199	161	154	175
РАЗЛИКА				
Дефицит / Суфицит	546	196	560	-57

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Вкупните приходи на Фондот за здравствено осигурување во периодот јануари-ноември 2000 година изнесуваа 11.306 милиони денари, што во споредба со истиот период претходната година претставува зголемување од 5,9%. Истовремено, расходите на Фондот достигнаа ниво од 10.616 милиони денари, односно за 4,1% помалку во однос на 1999 година. Како резултат на тоа, во првите единаесет месеци од 2000 година Фондот оствари позитивен финансиски резултат од 1.122 милиони денари.

Доминантно учество во структурата на вкупните приходи во периодот јануари-ноември 2000 година имаа придонесите за здравствено осигурување на вработените лица (61,3%), како и интер-фондовскиот трансфер во форма на придонеси од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување (21,4%). Третиот извор на приходи - придонесите од Фондот за вработување во истиот период изнесуваа 1.755 милиони дена-

ри, што е повисоко за 41,1% во однос на претходната година.

Намалувањето на вкупните расходи во првите единаесет месеци од 2000 година во однос на истиот период претходната година се должи на пониските расходи за болничко лекување (5% помалку), кои структурно набљудувано имаат највисоко учество (45,5%). Споредено со периодот јануари-ноември 1999 година, амбулантните трошоци, како втора значајна ставка во расходите на Фондот, забележаа пад од 15,9%, што главно се должи на високата споредбена основа во 1999 година, кога беа направени големи трошоци околу згрижувањето на бегалците од косовската криза. За одбележување е и тоа дека расходите за лекови во разгледуваниот период изнесуваа 1.421 милиони денари, односно 30,5% повеќе во однос на претходната година.

Фонд за здравствено осигурување

(во илјади денари)

Вид на приходите / расходите	1997	1998	1999	2000
	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено	јануари-ноември извршено
ПРИХОДИ	10,261,085	10,641,361	12,067,718	11,305,814
Придонеси	6,727,553	6,780,408	7,362,662	6,930,879
Придонеси од Пензискиот Фонд	2,415,208	2,309,412	2,417,000	2,422,937
Придонеси од Заводот за вработување	886,898	1,037,290	1,350,421	1,754,772
Други приходи	231,426	185,919	937,635	197,226
Приходи по договори за сини картони	0	328,332	0	0
РАСХОДИ	10,356,130	11,905,967	11,691,628	10,183,411
Амбулантни трошоци	3,794,038	3,457,967	2,491,206	2,141,526
Болничко лекување	3,708,673	5,182,874	5,482,375	4,634,327
Трошоци по програми	93,355	124,969	125,468	91,929
Лекови	872,199	1,024,178	1,248,676	1,421,026
Забна заштита	478,846	637,157	667,077	616,911
Ортопедски трошоци	126,685	157,410	154,311	124,636
Лекување во странство	188,320	289,973	161,307	62,779
Друг вид лекување (надоместоци)	688,339	705,372	800,513	610,972
Администрација	157,903	224,073	288,020	219,195
Опрема и одржување	112,483	14,122	38,905	46,290
Други трошоци	135,289	87,872	233,770	213,820
РАЗЛИКА				
Дефицит / суфицит	-95,045	-1,264,606	376,090	1,122,403

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Вкупните приходи на Фондот за вработување во текот на 2000 година изнесуваа 5.119 милиони денари, што претставува зголемување од 24% во однос на претходната година. Речиси ист пораст забележаа и вкупните расходи, достигнувајќи го годишното ниво од 5.110 милиони денари. Со тоа, Фондот ја заврши фискалната 2000 година со позитивен финансиски резултат од 8.552 илјади денари.

Во структурата на вкупните приходи на Фондот, доминантно учество имаат дотациите од централниот буџет (77,9%), кои во 2000 година се повисоки за 30,1% споредено со претходната година. Приходите од придонеси во разгледуваниот период бележат пораст од

6%, што е главно резултат на идентичниот пораст на придонесите од плати, како најзначајна ставка од придонесите. Во периодот јануари-декември 2000 година расходите за функцијата на Фондот изнесуваа 4.913 милиони денари, што претставува зголемување од 23,7% во однос на претходната година. Во рамките на оваа категорија расходи, највисоко учество имаат придонесите за здравствено осигурување (39,4%) и средствата за обезбедување паричен надоместок на невработените лица (38,1%). Расходите за стручната служба во 2000 година се за 19,6% повисоки во однос на претходната година, што главно се должи на зголемувањето од 12% за основни плати и наемнини.

Фонд за вработување

(во илјади денари)

Вид на приходите / расходите	1997 годишно извршено	1998 годишно извршено	1999 годишно извршено	2000 годишно извршено
ПРИХОДИ	3,983,318	4,260,446	4,128,879	5,118,775
Приходи од придонеси	993,550	990,240	1,057,733	1,120,684
Придонес од плати	971,254	968,627	1,036,577	1,098,269
Придонес од работни луѓе кои самостојно вршат дејност	22,257	21,610	21,156	22,415
Придонес што го уплатуваат работниците на привремена работа во странство	39	3	0	0
Дотации од Буџетот на Републиката	2,980,848	3,261,419	3,065,639	3,989,732
За покривање на дефицитот на Републичкиот завод за вработување	2,414,496	2,737,137	2,575,427	3,470,462
За исплата на паричен надомест на вработените од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба (загубари)	565,716	524,282	490,212	515,891
По други основи	636	0	0	3,379
Други приходи	8,920	8,787	5,507	8,359
РАСХОДИ	3,990,662	4,264,470	4,135,373	5,110,223
Расходи за функцијата	3,829,635	4,084,268	3,970,275	4,912,721
Средства за обезбедување паричен надоместок на невработени лица	2,114,430	2,073,058	1,754,718	1,874,561
Придонеси за здравствено осигурување	886,310	1,038,951	1,347,336	1,935,859
Придонеси за пензиско и инвалидско осигурување	828,895	972,259	868,221	1,102,301
Расходи за стручната служба	161,027	180,202	165,098	197,502
Основни плати и наемнини	97,810	99,244	105,358	117,970
Надоместоци	12,161	13,924	17,144	19,230
Стоки и останати услуги	31,137	43,443	34,161	53,844
Тековни трансфери	0	0	0	0
Каматни плаќања	0	0	0	647
Капитални трошоци	19,919	23,591	8,435	5,811
Дел од хартиите од вредност и отплата на главницата	0	0	0	0
РАЗЛИКА				
Дефицит / Суфицит	-7,344	-4,024	-6,494	8,552

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

Како и претходните две години и во фискалната 2000 година, расходите на Фондот за магистрални и регионални патишта беа во висина на остварените приходи (3.506 милиони денари), што претставува намалување од 7,6% во однос на 1999 година. Меѓутоа, и натаму најголемиот дел од приходите на Фондот (45,4%) се алиментира преку приходите од Буџетот (1.590 милиони денари). Како важен извор на приходи се издвојуваат и приходите од годишниот надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација (21,3%), кои во 2000 година бележат пораст во однос на претходната година од 44,1%, што во основа се должи на покачувањето на цената на нафтен-

ите деривати, која е репер за висината на надоместокот.

На страната на расходите, доминантно учество имаат инвестициите кои во 2000 година изнесуваа 1.662 милиони денари, односно 47,4% од вкупните расходи на Фондот. Во рамките на оваа категорија, значајно место заземаат инвестициите финансирани од странски кредити (изградбата на автопатите Стоби-Неготино и Скопје-Групчин). Инаку, во периодот јануари-декември 2000 година расходите за одржување на патиштата беа во износ од 952 милиони денари, односно 20,5% повеќе од претходната година.

Фонд за магистрални и регионални патишта

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000
	годишно извршено	годишно извршено	годишно извршено
ПРИХОДИ	2,660	3,793	3,506
Приходи од Буџет	668	924	1,590
Надоместок за употреба на патишта штоги користат странските моторни возила	49	54	82
Годишен надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација	524	518	746
Надоместок за употреба на автопат	468	492	537
Странски кредит	939	1,793	538
Други приходи	12	13	14
РАСХОДИ	2,660	3,793	3,506
Инвестиции	1,203	1,985	1,662
Расходи за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци	0	0	179
Одржување на патиштата	784	790	952
Зимско одржување	101	220	261
Редовно одржување	153	148	196
Инвестиционо одржување	291	194	261
Одржување на мостови	65	39	43
Други работи сврзани со одржувањето	173	189	192
Отплата на кредити	264	148	212
Средства за локални патишта	321	386	502
Останати трошоци	89	142	0
Обврски од претходната година	0	342	0
РАЗЛИКА			
Дефицит / суфицит	0	0	0

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РАБОТЕЊЕТО НА МАКЕДОНСКА БЕРЗА НА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

На македонскиот пазар на капитал во текот на 2000 година се манифестирани позитивни трендови во неговото функционирање. Во тие рамки, Македонската берза во изминатата година оствари најдобри резултати во досегашното работење.

Така, вкупниот промет во 2000 година во износ од околу 7,8 милијарди денари (над 250 милиони ДЕМ) е за 5 пати поголем во споредба со 1999 година, односно еднаков на кумулативниот промет на берзата во првите 4 години од работењето. Во текот на 2000 година, просечниот дневен промет на Берзата достигна околу 75 милиони денари (2,4 милиони ДЕМ), додека бројот на берзанските трансакции достигна 4.783 трансакции, што е за 2 пати повеќе во споредба со претходната година. И во текот на 2000 година доминираше прометот на неофицијалниот пазар (околу 96% од вкупниот промет).

Во структурата на прометот, доминира продажбата на хартии од вредност во сопственост на државата (52% од вкупниот промет), додека учеството на блок трансакциите изнесуваше 33%. Тоа укажува дека

Во текот на 2000 година на Берзата е зголемен бројот на истргувани акции, при што се истргувани акции на 192 трговски друштва, наспроти акциите на 114 трговски друштва во 1999 година.

Најликвидни акции во 2000 година беа акциите на Макпетрол АД Скопје, Алкалоид АД Скопје, Топлификација АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје и Скопски пазар АД Скопје.

Во септември 2000 година успешно беше изведена котацијата на државната обврзница за покривање на “старото” девизно штедење на граѓаните и во периодот од нивната котација на официјалниот пазар, остварен е промет, кој претставува 3,3 % од вкупниот промет во 2000 година (8,3 милиони ДЕМ). Просечната цена на обврзниците изнесуваше 73,3 % од нивната номинална вредност, што е за над 20 процентни поени повисоко од цената по која се тргуваше со девизните штедни влогови пред издавањето на обврзниците.

Во текот на 2000 година државата продаде пакети на акции од своето портфолио во 54 трговски друштва (наспроти 22 пакета на акции во 1999 година), во

Преглед на тргувањето на Македонската берза
по месеци во 2000 година

Месец	Промет во ХВ	Промет во (ЕВРО)	Промет во ДЕН	Промет во ДЕМ	Број на трансакции
Јануари	536,233	–	102,198,875	3,296,921	127
Февруари	312,219	–	187,015,266	6,031,199	218
Март	1,315,600	–	1,219,465,03	39,304,276	272
Април	156,671,662	–	2,613,717,982	84,232,282	193
Мај	291,436	–	461,322,740	14,859,600	143
Јуни	188,483	–	249,156,850	8,022,101	284
Јули	122,315	–	196,049,610	6,311,245	172
Август	69,525	–	176,816,807	5,690,421	302
Септември	1,312,543	367,376	434,247,342	13,777,534	505
Октомври	418,994	1,196,340	664,600,529	21,393,052	864
Ноември	426,014	2,297,870	1,120,996,745	36,083,299	935
Декември	315,136	1,947,775	361,139,615	11,613,976	767
Вкупно:	161,780,482	5,809,361	7,780,523,403	250,615,906	4,782

поактивната улога на државата преку издавање на обврзници за “старото” девизно штедење и поактивната продажба на државниот капитал преку берза, претставува силен импулс за заживување и развој на Македонската берза. И во текот на 2000 година преку берзата продолжи процесот на концентрација на сопственоста и пост-приватизационата сопственичка консолидација (во 140 трговски друштва е извршено окрупнување на сопственоста).

износ од 131,5 милиони ДЕМ (наспроти 11 милиони ДЕМ во 1999 година). На тој начин се интензивираше процесот на т.н. секундарна приватизација преку берзата.

БЕРЗАНСКИ ПОКАЗАТЕЛИ - ДЕКЕМВРИ 2000

Вкупниот промет во декември 2000 година изнесуваше 361.139.615 денари, што е за три пати помалку

❑ Вкупен промет во денари:	361.139.615
❑ Вкупен промет во акции:	167.038
❑ Вкупен промет во обврзници:	1.947.775
❑ Вкупен број на трансакции:	767
❑ Вкупен број на денови на тргување:	8
➤ Просечен дневен промет во денари:	45.142.452
➤ Просечен број на трансакции дневно:	96
➤ Просечна вредност на една трансакција во денари:	470.847

во споредба со минатиот месец. Тоа е пред се резултат на намалениот промет со обврзниците за покривање на “старото” девизно штедење на граѓаните (13,6%). Ваквиот пад се должи на тоа што во послед-

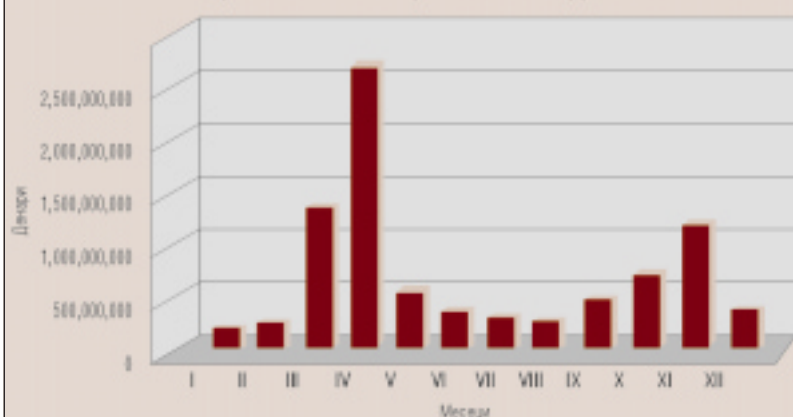
Остварен промет по пазари во Декември 2000 година

Пазарен сегмент	Промет во денари	%
Прв пазар	91.469.547	25,33
Втор пазар	301.939	0,08
Трет пазар	269.368.129	74,59
Паркет	48.339.403	17,95
Државна сопственост	94.047.146	34,91
Блокови	126.981.580	47,14
Вкупно сите пазари	361.139.615	100,00

ниот месец од годината се тргуваше 2 дена помалку, поради предвремената исплата на дел од главнината и каматата за периодот мај-декември.

Во споредба со минатиот месец истата година забележливо е зголемување на структурното учество на официјалните пазари во вкупниот промет (25% од вкупниот промет, наспроти 9,5% во ноември). Инаку, најголема активност и натаму се остварува на третиот пазар, на кој во декември е остварен промет во висина од 269.368.129 денари, или 74,6% од вкупниот промет во денари. Во тргувањето на третиот пазар доминираа блок трансакциите (47,1% од вкупниот промет во денари), од кои како позначајни може да се издвојат трансакциите со акциите на Прилепската пиварница АД Прилеп (47.082.000 денари) и Интерпромет АД Тетово (29.324.450 денари).

Промет по месеци во 2000 година

МАКЕДОНСКА БЕРЗА НА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ А.Д. СКОПЈЕ

Извештај за тргување од 01.12.2000 до 30.12.2000

Име на издавачот	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на транс.	Промет /ден/	Промет /хв/	Бр. ден. тргов.
Прв Пазар									
Обврзници									
Р. Македонија – девизни влогови		79,00	75,2	75,5	78,0	474	91.469.547	1.947.775	6
Вкупно Прв Пазар						474	91.469.547	1.947.775	
Втор Пазар									
обични акции									
Инвестбанка Скопје	100 ДЕМ	2.000	1.999	2.000	2.000	2	301.939	151	1
Вкупно Втор Пазар						2	301.939	151	
Трет Пазар									
обични акции									
ЖАС Скопје	73,3 ДЕМ	310	310	310	310	2	37.820	122	2
АДОР Македонија Скопје	100 ДЕМ	2.200	2.200	2.200	2.200	1	110.000	50	1
Агро Куманово Куманово	100 ДЕМ	1.250	716	1.250	716	2	2.474.820	3.270	2
Алкалоид Скопје	50 ДЕМ	1.900	1.700	1.750	1.800	31	2.847.238	1.601	8
Балкан Кавадарци	10 ДЕМ	310	310	310	310	1	6.063.600	19.560	1
Бисерка Куманово	50 ДЕМ	310	310	310	310	1	2.332.750	7.525	1
Благој Ѓорев Велес	50 ДЕМ	160	160	160	160	3	280.800	1.755	3
Цементарница УСЈЕ Скопје	100 ДЕМ	3.150	3.150	3.150	3.150	2	573.300	182	1
Димче Бањарот Прилеп	100 ДЕМ	9.300	9.300	9.300	9.300	1	13.950.000	1.500	1
Ентериер Скопје	100 ДЕМ	1.550	1.550	1.550	1.550	2	153.450	99	1
Гранит Скопје	10 ДЕМ	80	76	76	80	2	31.280	402	2
Хотели Метропол Охрид	10 ДЕМ	370	270	270	370	10	2.250.639	6.803	3
Илинден Делчево	100 ДЕМ	310	310	310	310	2	329.220	1.062	1
Интерпромет Тетово	100 ДЕМ	1.550	1.550	1.550	1.550	1	29.324.450	18.919	1
Искра Инженеринг Куманово	10 ДЕМ	260	250	260	250	3	1.528.500	6.012	2
Југотекс Кавадарци	100 ДЕМ	3.110	3.110	3.110	3.110	1	12.440	4	1
Југотутун–Пијанец Делчево	100 ДЕМ	1.553,84	1.553,84	1.553,84	1.553,84	1	3.326.771	2.141	1
Комерцијална банка Скопје	5000 ДЕН	2.200	2.000	2.000	2.000	17	2.225.772	1.082	6
Лотарија на Македонија Скопје	100 ДЕМ	1.900	1.900	1.900	1.900	1	117.800	62	1
Ловец Тетово	190 ДЕМ	800	800	800	800	1	36.800	46	1
МАК 2000 Скопје	100 ДЕМ	3.100	3.100	3.100	3.100	1	93.000	30	1
МХК Злетово Велес	100 ДЕМ	1.200	650	1.200	650	3	115.400	129	3
Македонија Гостивар	100 ДЕМ	2.221	2.000	2.000	2.000	6	627.260	307	4
Македонија Турист Скопје	50 ДЕМ	601	601	601	601	1	120.200	200	1
Макпетрол Скопје	1.000 ДЕМ	9.600	9.150	9.490	9.150	89	7.426.219	790	7
Машинопромет Скопје	50 ДЕМ	705.5	471	471	705.5	2	13.970.395	19.844	2
Печатница Просвета Куманово	513.98 ДЕМ	155	155	155	155	1	153.140	988	1
Прилепска Пиварница Прилеп	250 ДЕМ	3.500	3.500	3.500	3.500	1	47.082.000	13.452	1
РЖ ИТО Скопје	10 ДЕМ	100	100	100	100	1	28.300	283	1
РЖ Троска Скопје	10 ДЕМ	101	101	101	101	1	160.287	1.587	1

Име на издавачот	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на транс.	Промет /ден/	Промет /хв/	Бр. ден. тргов.
Рудници Бањани Скопје	50 ДЕМ	466	466	466	466	1	56.386	121	1
Скопски Пазар Скопје	100 ДЕМ	1.751	1.700	1.740	1.751	4	135.108	78	4
Скопски саем Скопје	100 ДЕМ	2.200	2.200	2.200	2.200	1	224.400	102	1
Славеј Скопје	100 ДЕМ	2.000	2.000	2.000	2.000	1	10.000	5	1
ТЕАЛ – Алумина Тетово	100 ДЕМ	1.885	1.885	1.885	1.885	1	1.012.245	537	1
Тетекс Тетово	100 ДЕМ	312	312	312	312	1	2.159.352	6.921	1
Тетекс Банка Скопје	70 ДЕМ	2.247	2.247	2.247	2.247	1	16.050.321	7.143	1
Тигар Крива Паланка	100 ДЕМ	630	315	630	315	3	232.785	438	1
Топлификација Скопје	100 ДЕМ	1.671	1.399	1.400	1.671	54	5.120.603	3.427	8
Траншпед Македонија Струмица	50 ДЕМ	500	500	500	500	2	8.675.500	17.351	2
Витаминка Прилеп	29,11 ДЕМ	2.700	2.700	2.700	2.700	8	3.172.500	1.175	2
приоритетни акции									
Комерцијална банка Скопје	1.000 ДЕН	700	660	700	665	11	400.631	592	3
Тутунска банка Скопје	1.000 ДЕН	1.150	1.150	1.150	1.150	3	287.500	250	2
Вкупно Трет Пазар						282	175.320.982	147.947	
Акции во сопственост на државата за готовинско плаќање									
Балкан Кавадарци	10 ДЕМ	93	93	93	93	1	3.642.438	39.166	1
Братство Охрид	100 ДЕМ	1.885	1.885	1.885	1.885	1	37.187.280	19.728	1
Ф–ка за производ. на алати Битола	100 ДЕМ	3.108	3.108	3.108	3.108	1	1.681.428	541	1
Фротирка Делчево	100 ДЕМ	320	320	320	320	1	16.814.080	52.544	1
Керамика Гевгелија	100 ДЕМ	3.109	3.109	3.109	3.109	1	7.076.084	2.276	1
Металец Прилеп	100 ДЕМ	1.555	1.555	1.555	1.555	1	12.233.185	7.867	1
РЖ КПОР Скопје	10 ДЕМ	93	93	93	93	1	2.288.451	24.607	1
Сандански Делчево	100 ДЕМ	622	622	622	622	1	11.648.194	18.727	1
Тајмиште Кичево	100 ДЕМ	933	933	933	933	1	1.476.006	1.582	1
Вкупно акции во сопственост на државата						9	94.047.146	167.038	
ВКУПНО СИТЕ ПАЗАРИ						767	361.139.615		

Проф. д-р Трајко
СЛАВЕСКИ

ОСНОВИТЕ НА СТРАТЕГИЈАТА ЗА НАМАЛУВАЊЕ НА СИРОМАШТИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Основите на Стратегијата за намалување на сиромаштијата почиваат врз забрзувањето на економскиот растеж преку реформите кои се во тек, а важни елементи се и отворањето на нови работни места и развојот на ефикасна мрежа за социјална заштита

1. Вовед

Од средината на декември 2000 година, Република Македонија користи аранжмани со Светската банка и ММФ. Аранжманот со ММФ претставува комбинација од два вида на заеми кои ги одобрува оваа институција - 70% ЕФФ (Extended Fund Facility), додека остатокот од 30% се однесува на новиот аранжман кој е насловен како Заем за намалување на сиромаштијата и за развој (Poverty Reduction and Growth Facility – PRGF). Целта на овој прилог е накратко да ја објасниме суштината на новиот аранжман на ММФ, и во тој контекст да ги набележиме досегашните активности и обврските на Република Македонија кои произлегуваат од определбата за подготвување на Стратегија за намалување на сиромаштијата.

2. Новиот аранжман на ММФ за намалување на сиромаштијата и развој (Poverty Reduction and Growth Facility – PRGF)

Почнувајќи од септември 1999 год. ММФ и Светската банка ги проширија целите на позајмувањето средства под повластени услови (цонсесионален лендинг), вклучувајќи во критериумите експлицитно фокусирање врз намалувањето на сиромаштијата во контекст на развојно ориентирана стратегија. Тие им понудиле на земјите кориснички на овие заеми поддр-

шка на стратегии елаборирани во документ наречен Студија за намалување на сиромаштијата (Poverty Reduction Strategy Paper – PRSP). Ваквата определба кај меѓународните финансиски институции уследи по с“ побројните критики за социјалните последици од нивните програми за структурно прилагодување во земјите во развој, а подоцна и во одделни транзициони економии. Овие критики добија свои експоненти во низа невладини организации кои отпочнаа жестока кампања против политиката на ММФ и на Светската банка. Ќе наведеме еден карактеристичен извадок од носителите на кампањата под наслов “50 години се доволни”:

“Кога Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) и Светската банка ќе пристигнат во јужните земји, профитите на корпорациите се зголемуваат, но истото се случува и со сиромаштијата и страдањето. Декадите исполнети со лажни ветувања дека само малку повеќе “краткорочна” болка ќе овозможи долгорочни добивки ја покажаа вистинската слика за ММФ и Светската банка како лажни проповедници чијашто мисија е да ги заштитат оние кои веќе контролираат премногу богатство и моќ.”

На ваквите критики ММФ одговараше со, според нив, позитивните искуства од спроведувањето на

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ЕСАФ аранжманот во изминатата декада, кој бил воведен со цел да им се помогне на најсиромашните земји-членки во нивните напори за остварување на брз економски растеж и одржливо подобрување во нивните платни биланси. Според анализите, стапките на растеж на БДП во земјите поддржувани со ЕСАФ аранжманот бележеле значителен пораст од средината на 90-тите години, и биле речиси двојно повисоки од стапките на растеж во другите земји во развој. Подобрувањето се случило и кај клучните социјални индикатори, како резултат на зголемените издатоци за здравство и образование, кои пер capita просечно годишно се зголемувале за 4% во реални износи.

Сепак, кон крајот на декадата и по десетина години искуство со ЕСАФ аранжманот, стана јасно дека дотогашната политика не била доволна за постигнување побрз растеж и поширок пристап во намалувањето на сиромаштијата. Се заклучи дека не е спорна основната цел на политиките поддржувани од ММФ за остварување брз и одржлив растеж. Созреа сознанието дека оваа цел треба да биде надополнета со политики кои се директно насочени кон сиромашните, овозможувајќи им да остваруваат корист и да придонесуваат кон растежот преку проширување на нивните економски можности. Поставувањето како приоритети на политиките кои директно се од корист за сиромашните, како што се, на пр., инвестирањето во здравствената заштита, образованието, инфраструктурата во селските населби, развојот на приватниот сектор и др., може особено поволно да влијае врз поттикнувањето на економскиот растеж.

Новиот пристап се темели на подготовката на сопствена стратегија за намалување на сиромаштијата. Овој документ се обврзани да го подготват владите на земји кои користат ПРГФ аранжмани од ММФ и кредити од Светската банка под ИДА услови. Република Македонија се наоѓа во специфична позиција. Таа во јуни треба да “матурира”, односно да ја изгуби можноста за користење кредитни средства под ИДА услови, факт кој е интересен како искуство и за експертите на Светската банка кои пружаат техничка помош на Владата во изработката на стратегијата. Ова не ја попречува можноста за користење на кредит од ММФ под ПРГФ услови¹⁾ во тригодишниот период за реализација на аранжманот.

Се очекува Стратегијата за намалување на сиромаштијата да биде подготвена од страна на Владата, во еден процес на активна вклученост на цивилното

општество, невладини организации, донатори и меѓународни институции. Ваквиот пристап е неопходен за обезбедување широка поддршка од страна на главните актери во процесот на изработка и реализација на стратегијата, како и јакнење на чувството за сопствен напор во нејзиното осмислување, со давање широка можност за презентација на идеи за остварување на целите - побрз растеж и намалување на сиромаштијата. Во овој процес може да се смета на поддршката од страна на ММФ и Светската банка, како и на мултилатерални и билатерални донатори. Сепак, стратегијата треба да произлезе од дебатите во земјата, при што треба особено да се слушне и гласот на сиромашните.

Вака амбициозно поставената цел нема да може лесно да се оствари без вонредни напори од страна на носителите на подготовката на Стратегијата за намалување на сиромаштијата. Во нашиот случај носител на активностите е Министерството за финансии. Пред изработката на комплетна стратегија, а за презентација пред бордот на директори на ММФ и на Светската банка при разгледувањето на барањето на земјата за заем, се бара изработка на “времена верзија”. Владата на Република Македонија, како што е познато, покрај другите, навреме ја исполни и оваа обврска. До средината на јули 2000 година, со вонредни напори на тогашното Министерство за развој како носител на активностите за подготовка на времената верзија на стратегијата за намалување на сиромаштијата, беше предложен документ, кој, со одредени додатоци од страна на експерти од Светската банка кои работеа непосредно со нашиот работен тим, ги задоволи сите потребни стандарди за да биде прифатен како солидна основа за изработка на целосна стратегија. Стратегијата за намалување на сиромаштијата треба да биде готова до октомври 2001, односно пред годишната оценка за прогресот на земјата во остварувањето на преземените обврски со аранжманите со ММФ и со Светската банка.

3. Елементи на времената верзија на стратегијата за намалување на сиромаштијата

Појдовна основа во пристапот во борбата за намалување на сиромаштијата во Република Македонија е негативното искуство кај сите поранешни социјалистички земји со зголемувањето на сиромаштијата во процесот на транзиција кон пазарно стопанство. Сиромаштијата е еден од важните фактори кои го намалуваат квалитетот на животот на луѓето и ги попречуваат во целосната реализација на нивните човекови права. Основите на Стратегијата почиваат врз забрзувањето на економскиот растеж преку реформите

¹⁾ Годишна каматна стапка од 0,5% преку полугодишни отплати, со грејс период од 5,5 години и рок на отплата од 10 години сметано од одобрувањето на кредитот.

кои се во тек. Важни елементи се и отворањето на нови работни места и развојот на ефикасна мрежа за социјална заштита. Како среднорочна цел на политиката во периодот до 2003, Владата на Република Македонија се определи за намалување на сиромаштијата за три процентни поени (од 20 на 17 проценти), мерено како учество на лицата кои се сметаат за сиромашни во вкупното население.

За сиромашни во наши услови се сметаат лицата кои живеат во домаќинства што остваруваат доход кој е понизок од границата од 60% од просечниот доход на едно домаќинство (официјална граница на сиромаштијата). При подготовката на времената верзија се користеа сите расположливи истражувања и информации за идентификација на природата на сиромаштијата во земјата. Сиромаштијата во Република Македонија е најмногу присутна во селските населби и кај домаќинствата со поголем број на членови, кај кои има повеќе невработени лица, или нивниот степен на образование е низок. Произлегува дека невработеноста е основната детерминанта на сиромаштијата. Таа е првенствено феномен на урбаните средини, односно врската меѓу невработеноста и сиромаштијата е особено сигнификантна за урбаните средини. Неколку групи од населението се со поголем ризик да се најдат во категоријата на сиромашни лица, како особено ранливи: невработените лица, социјално загрозените семејства, пензионерите и земјоделците. Покрај ова, постои висока корелација меѓу нивото на образование и сиромаштијата. Лицата со или без оформено основно образование се со најголем ризик да се најдат во категоријата на сиромашни. Тие го чинат и најголемиот дел од невработените (околу 3/4 од вкупниот број невработени лица).

За остварување на амбиент за постигнување на целите - забрзан стопански растеж и намалување на сиромаштијата - Владата на Република Македонија најпрво ја подготви Рамковната програма за развој и реформи "Македонија 2003", која ги антиципираше речиси сите политики подоцна усогласени и прецизирани во процесот на преговори со ММФ и Светската банка за трогодишните аранжмани во периодот 2001-2003 година. Утврдена е макроекономската рамка за следните три години, поткрепена со програма за структурни реформи. Со оваа рамка се предвидува реален пораст на БДП од 6% годишно. Основа за ова високата стапка на растеж треба да претставува порастот на извозот и инвестициите. Растежот треба да се финансира со домашно штедење и прилив на капитал од странство. Дефицитот во тековната сметка е проектиран на 7% до 8% од БДП во периодот до 2003 година. При ова, надворешниот долг би достигнал 51% од БДП, додека средствата потребни за сер-

висирање на долгот ќе изнесуваат помалку од 11% од извозот на стоки и услуги.

Владата на Република Македонија доби ласкави оценки од страна на ММФ, а особено од Светската банка за подготвената времената верзија на Стратегијата за намалување на сиромаштијата. Овие институции се повеќе од убедени дека, согласно духот на ваквиот тип документи, Владата ја има иницијативата и посветеноста, што зборува за сериозноста и високиот степен на веројатност за реализација на зацртаните цели и задачи. Особено се истакнува квалитетот на презентираниите материјали кои работниот тим ги подготви за релативно краток период, како и самиот процес на вклучување на бројни претставници од министерствата, универзитетот, истражувачки институти, невладини организации и др. Во јуни 2000 год. беше организирана работилница на која се водеше плодна дискусија по нацртот на времената верзија и

Се очекува Стратегијата за намалување на сиромаштијата да биде подготвена од страна на Владата, во еден процес на активна вклученост на цивилното општество, невладини организации, донатори и меѓународни институции, заради обезбедување широка поддршка од страна на главните актери во процесот на изработка и реализација на стратегијата

некои материјали кои служеа како нејзина подлога. Медиумите му придадоа релативно голема важност на овој настан, анимирајќи добар дел од јавноста, при што беа пренесени основните пораки. Нацртот на времената верзија, исто така, беше презентираан на Социјалниот самит во Женева, на кој учествуваше македонска делегација предводена од страна на Министерот за труд и социјална политика.

Една од важните задачи при изработката на стратегијата е збогатување на информационата база на индикатори за сиромаштијата која се цени дека сè уште не е на потребното ниво. Ова е значајно заради потребата од поверодостојно мерење и презентација пред јавноста, донаторите и, конечно, меѓународните финансиски институции на прогресот во остварувањето на целта за намалување на сиромаштијата. До воспоставувањето на целосен сет на индикатори, што претставува, како што претходно споменавме, дел од самиот процес, прогресот во остварувањето на целите ќе се мери на времени индикатори кои се расположливи во моментот, како што се: очекуваното траење на животот; стапката на смртност кај доенчињата; стапката на смртност кај мајките-родилки; смртноста кај децата помлади од 5 години; и стапката на опфат на децата на школска возраст во основното образование.

Од не помало значење е планот за партиципација, како што се нарекува определбата за вклучување на што е можно поширок круг на заинтересирани субјекти во подготовката и реализацијата на Стратегијата, кој е презентирани во времената верзија. Се очекува овој процес да ја зголеми довербата и консензусот меѓу владата и општеството, од една страна, и да ја зголеми нејзината спроведливост во практиката, од друга. Главните заинтересирани страни во процесот на партиципација се: избраните претставници (особено локалните власти); клучни личности од земјата (авторитетни личности од локалните заедници, невладини организации, како и претставници од граѓан-

ското општество); и партнери во поддршката на развојот од странство. Консултациите со заинтересирани страни треба да започнат во февруари 2001 год., за што се потребни опсежни подготовки. Ќе се одвиваат преку конференции и работилници; фокусни групи, истражувања и средби во локалните заедници; како и преку јавни кампањи за стратегијата како целина и за одделни нејзини прашања.

Билтенот на Министерството за финансии ќе обезбедува навремени и квалитетни информации за активностите околу подготовката на Стратегијата за намалување на сиромаштијата во Република Македонија.

Доц. д-р Глигор
БИШЕВ¹⁾

МАКРО И МИКРОЕКОНОМСКАТА ДИМЕНЗИЈА НА БАНКАРСКИОТ СИСТЕМ

Воспоставувањето и одржувањето на финансиска стабилност, детерминира постоење на макроекономска стабилност и макроекономско реструктурирање на финансиските институции. Тоа е воедно и единствен рецепт за зголемување на ефикасноста на банкарскиот систем и намалување на каматните стапки

Разликувањето помеѓу микро- и макро-економската димензија на финансиската стабилност најдобро може да се согледа доколку се појде од целите и од механизмите преку кои се влијае врз економските резултати. Од тој аспект макроекономската димензија на стабилноста на банкарскиот систем може да се дефинира како цел на лимитирање на трошоците на економијата што произлегуваат од финансиските кризи, вклучувајќи ги и оние што се произведени од лошите макроекономски политики. Оваа цел може да се набљудува како ограничување на веројатноста од банкротство, и соодветните трошоци поврзани со тоа, на значителен дел од банкарскиот систем. За оваа цел често се користи изразот лимитирање на системскиот ризик во банкарството.

Наспроти тоа, макроекономската димензија на стабилноста на банкарскиот систем се набљудува како лимитирање на веројатноста од банкротство на поодделна банкарска институција. Макроекономската димензија на стабилноста на банкарството претставува механизам за заштита на депозитарите.

Зајакнувањето на макро и микро-економската димензија на стабилноста на финансискиот систем е од големо значење, бидејќи на тој начин се редуцираат трошоците од финансиска нестабилност. Најголемите трошоци се јавуваат во вид на пад на производството. Финансиската нестабилност значи загуба. По-

реметувањата во банкарскиот сектор и финансиските пазари го влошуваат насочувањето на средствата од штедачите кон крајните корисници на средствата и го уништуваат капацитетот на финансискиот сектор да одобрува кредити. Ефектот врз економската активност може да биде јак и долготраен, и да ја поремети ефикасноста на традиционалните инструменти на макроекономските политики, особено на монетарната и фискалната политика. Директните трошоци на банкарските кризи се високи: над 10% од БДП во просек во последните 15 години. Индиректните трошоци, вклучително и влијанието врз економската активност на долг рок, се значително повисоки. Најновото искуство со банкарската криза во Јапонија, укажува на фактот дека е многу подобро да се преземат сите мерки на спречување на настанувањето на банкарска криза, одошто потоа, откако ќе настане, иста да се лечи. Трошоците еноормно се зголемуваат.

Согласно со тоа, воспоставувањето и одржувањето на финансиска стабилност, детерминира постоење на макроекономска стабилност и макроекономско реструктурирање на финансиските институции. Тоа е воедно и единствен рецепт за зголемување на ефикас-

¹⁾Авторот е директор на Стопанска Банка АД Скопје

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

носта на банкарскиот систем и намалување на каматните стапки.

Функционирањето на финансискиот систем е нераскинливо поврзано со севкупната економска активност. Врз стабилноста и ефикасноста на финансиските институции одлучувачки делува движењето на одредени макроекономски варијабли како што се: инфлацијата, девизниот курс, каматните стапки, економскиот раст, состојбата во билансот на плаќање и останати фактори.

Варијабилната и висока стапка на инфлација е основниот непријател за стабилно и ефикасно банкарство. Варијабилната и висока стапка на инфлација ја прави скоро невозможна оценката на пазарниот и кредитниот ризик. Последица од тоа е значителен пораст на номиналните и реалните каматни стапки, кои често ја надминуваат и стапката на профитабилност во реалниот сектор. Подолгорочното одржување на таква состојба неизбежно води кон системска финансиска криза. Заради тоа, во современи услови, ниската и предвидлива стапка на инфлација се смета за неопходен предуслов за постоење на здрав, стабилен и ефикасен банкарски систем. Единствено ниската стапка на инфлација го стимулира на долг рок штедењето во финансиски инструменти што води кон пад на каматните стапки на трајна основа. Од тие причини, високоразвиените земји, за долгорочна цел на макроекономските политики поставуваат стапка на инфлација под 2%.

Во современи услови, ниската и предвидлива стапка на инфлација се смета за неопходен предуслов за постоење на здрав, стабилен и ефикасен банкарски систем. Единствено ниската стапка на инфлација го стимулира на долг рок штедењето во финансиски инструменти што води кон пад на каматните стапки на трајна основа

Динамиката на економскиот раст влијае врз степенот на задолженост на економските субјекти. Во услови кога реалните каматни стапки на банкарските кредити се повисоки од економскиот раст, во просек доаѓа до зголемување на задолженоста на економските субјекти, при што се зголемува кредитниот ризик, и обратно. Задолженоста на економските субјекти, во просек опаѓа, во услови кога економскиот раст ја надминува реалната каматна стапка на банкарските кредити. Во такви услови доаѓа до намалување на кредитниот ризик. Притоа, рецесиите по право претходат на финансиските кризи, а економскиот бум, претходи на стабилен и ефикасен финансиски систем.

Варијабилноста на каматните стапки и девизниот курс исто така е фактор што ја подрива стабилноста на банкарскиот систем. Колку се поголеми флукуа-

циите на овие цени толку повеќе се зголемува девизниот и каматниот ризик со кои банките се соочуваат. Ранливоста на банкарскиот систем од овие ризици е дотолку поголема доколку е поголем екстерниот долг на земјата и доколку е значителен износот на девизните кредити во портфолиото на банките.

Основна цел на макроекономското реструктурирање во банкарството е зголемување на ефикасноста и профитабилноста во банкарското работење. По правило тоа вклучува: промена на стратегијата на банката, унапредување на корпоративното управување, воспоставување на здрави системи на управување и унапредување на книговодствените стандарди, усвојување на подобри техники на оценка на ризиците и управување со ризиците во банкарското работење, воведување на нови банкарски производи, подобрување на интерните системи на контрола во насока на превенција од системски ризици во работењето.

По правило, процесите на макроекономско реструктурирање се поттикнати со дерегулација на банкарскиот систем, зголемување на конкуренцијата, пазарната дисциплина и транспарентноста во банкарското работење. Имено, банкарската регулатива и супервизорските стандарди и натаму остануваат како предуслов за здраво банкарско работење. Меѓутоа, тие не треба да го спречуваат дејството на пазарните сили во банкарството. Конкуренцијата и пазарната дисциплина треба да доведе до корективна акција кај банките на микро ниво. Тоа значи нивно реструктурирање и поефикасно работење со помали каматни маргини.

Супервизорските стандарди треба да доведат до тоа банките да прифаќаат нормални ризици во своето работење, кои според теоријата на веројатноста, не доведуваат до банкротство на банката. Меѓутоа, дури и во услови на исполнување на супервизорските стандарди, тие не претставуваат гаранција дека банката нема да банкротира. Затоа, втора основна цел на супервизорските стандарди е банките да бидат доволно капитализирани. Имено, доколку работењето на банката тргне на лошо, таа да располага со доволно капитал за да ги апсорбира ризиците. Така, адекватноста на капиталот во крајна инстанца ја детерминира стабилноста на секоја банка, и можноста да ги апсорбира шоките и ризиците во својот биланс. Согласно со тоа, од особено значење е да се утврди коефициентот на адекватност на капиталот земајќи ги во обзир најзначајните ризици со кои се соочува банката - кредитен ризик, девизен, каматен ризик - вклучувајќи ги и ризиците сврзани со вонбилансните активности на банката, како што се операциите со деривативите. Меѓутоа, не треба да се претера и со висока адекватност на капиталот, бидејќи тоа значи мал обем на ак-

тивности на банката во однос на износот на капиталот. Согласно базелските стандарди, стапката на адекватност на капиталот е пропишана на 8%, за меѓународно активните банки.

Новите технологии и информациони системи исто така ги поттикнуваат процесите на микроекономско реструктурирање на банките. Денес, информациите од сите видови се пренесуваат лесно, брзо и релативно ефтино околу светот, што се обезбедува со притисок на прстот врз лаптопот, мобилниот телефон или на ројтер екранот. Тоа го менува изгледот и конкуренцијата на банкарската индустрија, сепак, суштината на банкарството, останува непроменета.

Потребата од зголемување на ефикасноста во банкарското работење ја наметнува потребата од економија од обемот на работење што претставува моторна сила на процесот на глобализација во банкарството. Овој процес се манифестира преку спојувањето и припојувањето на голем број на водечки светски банки и стварањето на мега-банки во меѓународни размери. Најоптимистичките предвидувања, оценуваат дека во декадата што е пред нас на светско ниво ќе доминираат 2-3 мега банки со пазарно учество од над 70%.

Конкуренцијата и пазарната дисциплина во банкарството доведува и до паѓање на кинеските зидови помеѓу класичното и инвестиционото банкарство, помеѓу кредитното работење на банките и работењето со хартии од вредност. Банките се повеќе стануваат институции од универзален карактер. Тоа води кон исклучително ниски каматни маргини помеѓу активните и пасивните каматни стапки.

МАКРО И МИКРОЕКОНОМСКИТЕ ДИМЕНЗИИ НА ФИНАНСИСКАТА СТАБИЛНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА

Високото ниво на ценовна стабилност, и стабилниот девизен курс на денарот создаваат оптимални услови за стабилен и ефикасен банкарски систем. Имено, од крајот на 1995 година нивото на ценовната стабилност во Македонија е на ниво на високоиндустриските земји. Исклучок е 2000 година, кога стапката на инфлација, мерена преку порастот на цените на мало, привремено се зголеми на 10,8% годишно. Основни генератори на порастот на цените на мало во 2000 година беа: воведување на данокот на додадена вредност во април 2000, порастот на цената на нафтата и нафтените деривати на светските пазари и порастот на увозните цени, како последица на јакиот долар. По исцрпувањето на ефектите од овие фактори, веќе во

април 2001 година се очекува, стапката на инфлација повторно да се сведе под 2% годишно.

Стратегијата на таргетирање на фиксен, но прилагодлив девизен курс на денарот во однос на германската марка, во периодот 1995-2000 се покажа како исклучително ефикасна во одржувањето на стабилноста на девизниот курс на денарот. Со исклучок во јуни 1997 година, кога девизниот курс на денарот во однос на германската марка девалвираше за 12,6%, екстерната вредност на денарот во однос на германската марка остана непроменета. Тоа позитивно влијаеше врз стабилноста на банкарскиот систем. Меѓутоа, фиксниот режим на девизен курс, крие потенцијална опасност на создавање на системска финансиска криза во случај на нагли и значителни промени на девизниот курс.

Ефектите од микроекономското реструктурирање во банкарството во Република Македонија започнаа да се чувствуваат веќе на почетокот од 2001 година, кога започна процесот на намалување на каматните стапки на домашните кредити, пад на каматните маргини и збогатување на понудата на услуги со нови банкарски производи

Согласно со тоа, макроекономската стабилност создава поволни услови за стабилен и ефикасен банкарскиот систем. Меѓутоа, и покрај тоа, стабилноста и ефикасноста на македонскиот банкарски систем во периодот 1995-2000 година остана ниска, што претежно е последица на бавното и недоволно микроекономско реструктурирање на банките. Притоа, како основни индикатори кои укажуваат на ниската ефикасност во банкарството во изминатиот период се користат три:

- нивото на активните каматни стапки;
- нивото на каматните маргини; и
- учеството на нефункционалните пласмани во вкупната кредитна изложеност.

Високата ценовна стабилност и стабилноста на девизниот курс, во периодот 1995-2000, скоро и да немаа влијание врз нивото на активните каматни стапки. Имено, и покрај падот на каматните стапки на пазарот на пари од 20,8% на крајот на 1996 година на 7,25% на крајот од декември 2000 година, активните каматни стапки на банките, останаа скоро непроменети (Види Графикон Бр. 1). Пондерираните активни каматни стапки на банките на крајот од 2000 година (18,92%) беа за 4,97 процентни поени пониски од нивото на крајот од 1996 година (23,17%).

Графикон бр. 1

Каматните маргини на банките (разликата помеѓу пондерираните активни и пасивни каматни стапки) во периодот јули 1995 - декември 2000 година, осцилираа околу нивото од 9 процентни поени. Тоа е индикатор што укажува на високата цена на финансиска интермедијација. На вака високата цена, влијаеја две глобални групи на фактори: а) фактори од институционален карактер и б) фактори од сферата на микроекономското реструктурирање на банките. Во првата група на фактори спаѓаат: обврската банките целокупниот износ на девизни депозити и дел од својот капитал (кај банките овластени да вршат платен промет со странство) да го држат во депозит кај странски банки, неможноста банките да вршат платен промет во земјата и ниското домашно штедење. Преку трансферот на девизни средства во странство се намалуваа домашната кредитна понуда, при што се вршеше извоз на домашна акумулација. Притоа, заради ниските каматни стапки кај странските банки, трошоци-

те за прибирање на девизни депозити во земјата домашните банки мораа да ги компензираат преку високи каматни маргини кај денарските кредити. Дел од овие институционални фактори за задолжително држење на девизни средства во странство се елиминираа во 2000 година. Неможноста банките да вршат платен промет во земјата, детерминира, тие да не можат да остваруваат приходи врз основа на провизии за вршење на платен промет. Приходите од провизии, ги надминуваат приходите од камати, во современото банкарство. Тоа не е случај во македонското банкарство. Заради монополистичката положба на Заводот за платен промет, во сферата на платниот промет во земјата, банките се принудени најголемиот дел од приходите да го засновуваат на приходите од камати и приходите врз основа на провизии за вршење на платен промет со странство. Со реформите во сферата на платниот промет се очекува, влијанието на овој институционален фактор во целост да се анулира.

Графикон бр. 2

Микроекономските фактори, кои детерминираат неефикасно однесување на банките, најдобро можат да се согледаат преку индикаторот - учество на нефункционалните пласмани во вкупната кредитна изложеност на банките. Имено, учеството на лошите пласмани на банките во периодот 1996-2000, постојано се одржува на ниво од над 30%. Уште повеќе, трендот на опаѓање на учеството на лошите пласмани е прекинат во втората половина од 1998 година и покрај позитивниот раст на економската активност (раст на БДП од 2,9% во 1998, 2,7% во 1999 и 6% во 2000). Така, на крајот од третиот квартал од 1999 година учеството на лошите пласмани во вкупното кредитно портфолио на банките достигна 45%. Дел од влошувањето на кредитното портфолио се должи и на ефектите од Косовската криза. На крајот од третиот квартал од 2000 година учеството на лошите пласмани во кредитното портфолио на банките изнесуваше 37% и беше за над 7 пати повисоко од соодветното кај банките од ЕУ, односно за над 4 пати повисоко од соодветното кај банките во најнапредните транзициони економии. Ваквата неефикасност во банкарското работење предопредедува потреба од високи резервации, што наоѓа свој одраз во висината на активните каматни стапки и каматните маргини. Високото ниво на нефункционални пласмани во вкупната кредитна изложеност, укажува на фактот дека банките се формално се усогласени со супервизорските стандарди, но не и фактички (суштински - кредитните политики и управувањето со ризиците е сèуште слабо, при што слабостите во управувањето со ризиците се покриваат преку издвојување на резервации и високи каматни маргини).

Микроекономското реструктурирање на банките, кое беше во застој во периодот 1995 - јуни 2000, се интензивира во втората половина од 2000 година со значителниот влез на странски капитал и странски стратешки партнери во банкарската индустрија во Македо-

нија. Така, учеството на странскиот капитал во вкупниот капитал во банкарството, на крајот од 2000 година достигна 19,3% (52% на крајот од 1999 година). Влезот на странски стратешки партнери од ЕУ во банкарството на Македонија го отвори процесот на микроекономско, оперативно реструктурирање, зголемување на конкуренцијата и ефикасноста во банкарската индустрија што во себе вклучува: промена на стратегијата на банката, унапредување на корпоративното управување, воспоставување на здрави системи на управување и унапредување на книговодствените стандарди, усвојување на подобри техники на оценка на ризиците и управување со ризиците во банкарското работење, воведување на нови банкарски производи и технологии, подобрување на интерните системи на контрола во насока на превенција од системски ризици во работењето. Истовремено, со објавувањето на Полугодишниот Извештај за супервизорските контроли во 2000 година, Народна банка на Македонија, го истакна значењето на транспарентноста и пазарните сили во реструктурирањето на банкарската индустрија.

Ефектите од микроекономското реструктурирање во банкарството започнаа да се чувствуваат веќе на почетокот од 2001 година, кога започна процесот на намалување на каматните стапки на домашните кредити, пад на каматните маргини и збогатување на понудата на услуги со нови банкарски производи. Зајакнувањето на конкуренцијата во банкарството се очекува да доведе до натамошно зголемување на ефикасноста во банкарското работење и пад на каматните маргини. Овој процес се очекува особено да се засили во втората половина од 2001 година, кога се очекува банките да отпочнат да нудат услуги и во сферата на домашниот платен промет. Со тоа ќе се зголемат приходите на банките од провизии, со што ќе се створат услови за релативно опаѓање на значењето на каматните приходи во вкупните приходи на банките.

Графикон бр. 3

* Како нефункционални пласмани се земени ставките класифицирани во ризичните категории В, Г и Д.

ОСКИ НА КОНФЛИКТ КОИ ТРЕБА ДА СЕ НАДМИНАТ

Таксономија на политичкиот конфликт во централна и источна Европа

Транзицијата е сложена работа дури и во најдобрите времиња, а последната деценија во историјата на Централна и источна Европа беше далеку најлошата деценија во последните педесетина години

д-р Сем
ВАКНИН

Транзицијата е сложена работа дури и во најдобрите времиња, а последната деценија во историјата на централна и источна Европа беше далеку најлошата деценија во последните педесетина години. Овој губитнички и немирн период се одрази и во политиката. Случувањата се одвиваа долж неколку оски на конфликти:

РУРАЛНОТО наспроти УРБАНОТО

Ова е често занемарен “вител”. Земјите на централна и источна Европа се изразито рурални и нивното земјоделство зависи од напорите на необразованата работна сила и дотраената машинерија. Урбанизацијата - иако во полн замав - е започната во поново време. Отстранете го површинскиот слој на граѓанинот и најверојатно ќе најдете на чистокрвен селанец. Вработувањето е урбана појава и луѓето масовно ги населуваат градовите, а со нивните нови потреби го поттикнуваат доблесниот циклус на создавање работни места. Процесот е обратен само во воени услови кога луѓето претпочитаат домашно одгледан зеленчук наместо народни кујни.

Падот на комунизмот ги уназади претходно истакнатите работници и во индустријата и во земјоделството. Овие жртви на пропаднатата идеологија, исфрустрирани, лути и упорни, стојат зад политичките партии и невладините популистички организации од Русија преку Полска до Балканот. Нивни природни и непосредни непријатели се интелектуалците кои ги презираат, образованите на кои им завидуваат, новоизградената елита, странците, малцинствата и богатите. Цинично прифаќаат да бидат манипулирани од нивните поранешни господари, а наивно од нивните нови господари и стануваат се помоќни со разоткривањето на дебаклот на транзицијата.

МЛАДИТЕ и НОВИТЕ наспроти СТАРИТЕ и ДОТРАЕНИТЕ

Можеби никаде во светот култот на младоста не е толку изразен како во овие делови од светот зашто никаде во светот неуспехот на постарата генерација не бил толку разочарувачки. Во оваа битка на старите, дотраените и неуспешните здружени со новите и неискусните - старите сепак губат. Македонскиот министер за финансии има 30 години, додека премиерот е само неколку години постар. Ова е просечната возраст на поистакнатите политичари, менаџери, претприемачи и новинари во целиот регион. Сепак, далеку сме од какви било јасни заклучоци. Неискуството ги одведе младите

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

на некои опасни места. Возраста и искуството повторно се наметнуваат, а со нив и добро познатите навики од минатото. Младите се повлекуваат и како што стареат револуционерите така стануваат поограничени и полни со предрасуди. Поверојатно е дека рововските војни ќе се засилат наместо да стивнат.

ТЕХНОКРАТИТЕ/ЕКСПЕРТИТЕ наспроти ЛОБИСТИТЕ

Во најдобрите времиња на комунизмот, менаџерите беа главно обучени да се умилкуваат, да лобираат и да молат. Падот на комунизмот, осиромашувањето на земјата и нејзината зависност од мултилатерално (и строго контролирано) финансирање, ги исфрлија овие вештини од употреба. Оваа платена група на молители одеднаш требаше да ја замени сопствената мирољубивост и плашливост со непожелната и будна агресија, а тоа е капитализмот. Многу од нив не успеаа и наместо нив се појави нови групи на “грабливци”, целосно вооружени со стручност, потполно навикнати на трговија и профит, целосни робови на конкуренција. Во заштитничката пресметка, “старата гарда” му ги одзеде на системот кој умираше, дотраените претпријатија. Но, овие “приватизирани” претпријатија беа брзо преземени од странски инвеститори или затворени. “Старата гарда” несомнено го загуби својот капитал - и паричниот и политичкиот.

БИРОКРАТИТЕ наспроти ПОЛИТИЧАРИТЕ

Пост-комунистичките општества треба допрва да ја почувствуваат разликата помеѓу аполитична јавна администрација и нејзините политички - но, за среќа, минливи - господари. Секое наменување во јавниот сектор, па дури и во најнезначајните работни служби, е сè уште исполитизирано. Но, политичарите - соочени со (главно економска) дезинтеграција на земјата, на крај прибегнаа кон најмување млад кадар од бирократи образовани во странство (или кои доста пропатувале) и кои се динамични и отворени. Тие се сè уште занемарливо малцинство, но не за долго. Како што се зголемува нивната моќ и присутност, така се зголемува

и нивната политичка храброст. Судирот меѓу депресивната и бројно надмоќна класа професионални политичари и продорната група стручни професионалци е неизбежен и тоа во скоро време.

НАЦИОНАЛИСТИ наспроти ЕВРОПЕЈЦИ

Негативците од сите структури како и сите други фанатици ги сочинуваат опасните маргини на патриотизмот во централна и источна Европа. Ниту една земја не е поштедена и ниту едно малцинство не е ослободено од нивните критизерски говори, па и полоши работи. Од вандализам до етничко чистење, сите облици на национализам кои го опфаќаат споулавеното минато и мрачната иднина, магловито се надвиснале над овие простори. Нивното влијанието е силно - што може да се

Судирот меѓу депресивната и бројно понадмоќната класа професионални политичари и продорната група стручни професионалци е неизбежен и тоа во скоро време

види од застрашувачките изборни резултати и умилкувачките величења за “силни луѓе” и поранешни диктатори. Овој тренд се неутрализира единствено со силната волја да се припаѓа во Европа и да се ужива нејзиното покровителство. И европскиот тренд е силен, при што како пример може да послужи трпението со кое се издржува бескрајно долгиот и напорен процес на европска интеграција. Меѓутоа, исходот од овој судир меѓу пароксијалниот национализам и европејството е мошне неизвесен (како што беше случај во Југославија до неодамна, а сè уште е случај во Белорусија).

ЦЕНТРАЛИСТИ наспроти РЕГИОНАЛИСТИ

Ова е пан-европска неслога. Центрифугалната сила на вековно старата национална држава значително ослабна, а центрипеталната енергија на регионите се зголеми. Ваквата фрагментација се спроведе по мирен пат (СССР, Чешката Република, Словачка и Македонија) или со војна (Чеченија, војните за отцепување од Југославија вклучувајќи го и Косово). Малцинствата се здружуваат и го поткопуваат континуитетот на инаку хомо-

гените држави. Мнозинствата посегнуваат по најлошите методи за да ги искоренат на најразлични начини овие опасности- од асимилација до истребување. Централна и источна Европа е Африка во срцето на Европа. Произволни граници како оние од времето на колонијализмот ги раздвојуваат етничките групи на просторот презаситен со историја. Може да се очекуваат понатамошни ерупции.

Овие оски на тензија, овие изблици на фрустрација, овие канали на насилство нема да попуштат. Тие се дел од пејсажот на овој пустош како што се впрочем и загадените реки и зачадениот воздух. Оските на тензија пулсираат со страв, омраза и себичност. Клокотат подземно и диктираат на начин кој ги поткопува контурите на оваа нова творба- посткомунистички земји во транзиција. Конечно, тие ќе им ја дадат формата на идните случувања.

Даниел
ДОНЧЕВ¹⁾

ПРИВАТИЗАЦИЈАТА НА МАКЕДОНСКИ ТЕЛЕКОМУНИКАЦИИ - СИЛЕН ИМПУЛС ЗА РАЗВОЈ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Менаџментот на Македонски телекомуникации ја сфати историската вредност на моментот во кој се наоѓа и како дел од својата мисија ја постави задачата да учествува во изградбата на информатичко општество во Република Македонија, односно државата да биде промовирана како модел за вмрежена економија

Вовед

Приватизацијата на АД Македонски телекомуникации претставува досега најголема странска директна инвестиција во Република Македонија. Стратешките цели што Република Македонија сака да ги оствари со оваа приватизација, покрај забележителниот финансиски ефект, сепак се значително пошироки и подолгорочни. Со приватизацијата ќе се подобри асортиманот и квалитетот на телекомуникациските и сродните услуги, ќе се поддржи економскиот развој, ќе се подготви компанијата за либерализиран пазар и конкурентност, ќе се поддржи развојот на Македонија како регионален телеком центар и регионален модел за вмрежена економија, и специјално ќе се подобри рејтингот на Република Македонија во поглед на идните странски инвестиции.

Приватизација на телеком оператори во светот

Порано се сметаше дека телекомуникациите се природен монопол, под исклучителна надлежност на владите, поради својата стратешка важност за сите сегменти на животот. Ова сфаќање почна да се менува во осумдесеттите години, кога владите во Западна Европа донесоа одлуки да ги приватизираат телеком операторите. Се позабележително стана сознанието, дека либерализацијата на пазарот доведува до конку-

рентно опкружување, во кое приватните компании многу подобро се снаоѓаат. Тоа овозможува снижување на трошоците и со тоа и на цените на услугите и доведува до брза пенетрација на телеком услугите и на оние слоеви на населението, кои тоа не можеа да си го дозволат.

Стогодишната традиција, државите истовремено да бидат и сопственици, и регулатори на телекомуникациите, полека, но сигурно, дојде до својот крај.

Во услови на либерализиран пазар, државата е во ситуација на конфликт на интереси. Од една страна, како регулатор, таа е одговорна за сите учесници на пазарот да воспостави еднакви услови, а еден од најглавните "играчи" е сопствениот, скоро секогаш доминантен оператор, за кого, како и секој "газда" сака да оствари што подобри услови и резултати. Овој проблем не е краткотраен, и ќе продолжи дури и кога доминантниот оператор е делумно приватизиран. Најшироко применувано решение за ова е воспоставување на независен регулатор, со што се одвојува функција-

1) Авторот е генерален менаџер на АД Македонски телекомуникации.

*Мислената изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

та што ја има државата како сопственик (макар и малцински) на телеком операторот, од функцијата на регулатор.

Земјите кои подоцна донесоа одлука за приватизација на своите национални телеком оператори, имаа можност да учат од искуствата на оние кои први го започнаа тој процес. Меѓутоа, премногу долго одлагање на таа одлука е неповолно од повеќе причини. Поради тоа одредувањето на оптималниот момент за отпочнување и за окончување на процесот на приватизација е многу битно стратешко прашање за секоја земја, исто како и изборот на методот за приватизација (стратешки партнер, IPO итн). Истовремено е и многу комплексно поради големиот број фактори кои влијаат врз таа одлука, а кои се надвор од контрола на владите на земјите кои сакаат да ги приватизираат своите телеком оператори. Во Македонија, при средината на деведесетите години беше донесена одлука да се приватизираат телекомуникациите.

Плановите на Македонски телекомуникации (што беа започнати уште порано) во најскоро време да обезбеди најсовремени услуги со врвна светска технологија ќе бидат големо охрабрување за други инвеститори да ги воспостават своите регионални дирекции во Македонија

Процес на приватизација на АД Македонски телекомуникации

Процесот суштински отпочна со трансформација на тогашното ПТТ Македонија во Македонски пошти и телекомуникации, и со негова понатамошна поделба на две организации: Македонска пошта и Македонски Телекомуникации.

Процесот на приватизација на претпријатието и формално беше започнат со објавувањето на јавната покана за изразување на интерес за Советник за приватизација на Јавното претпријатие за телекомуникации Македонски телекомуникации што се случи на 1 Август 1997.

Како директна подготовка на компанијата за приватизацијата со одлука на Владата од 15 Декември 1997 година компанијата од Јавно претпријатие за телекомуникации Македонски телекомуникации (МТ) беше трансформирана во Акционерско друштво во државна сопственост.

Владата на Република Македонија на 22 Декември 1997 год. го назначи конзорциумот CIBC составен од CIBC Wood Gundy - Инвестициона банка од Канада; Squire, Sanders & Dempsey - фирма за телекомуникациско право и регулатива од САД; и Coopers & Lybrand - Меѓународна куќа за консалтинг услуги, ревизија и сметководство за свој советник во процесот на приватизација на Македонски телекомуникации.

Прв обид за приватизација - 1998 година

Според временската табела, приватизацијата на МТ требаше да биде комплетирана до крајот на Јули месец 1998 год. преку повеќефазен процес на тендерирање.

Во Април 1998 год донесен е нов Закон за телекомуникации кој дава правна и регулативна рамка на пазарот на телекомуникации во земјата и кој представуваше чекор напред кон хармонизација на телеком регулативата во Македонија со директивите на Европската Унија и Светската трговска организација.

Активностите превземени во тоа време за заинтересирање на телеком операторите за инвестирање во МТ не дадоа некои особени резултати (интерес пројави единствено грчкиот национален оператор ОТЕ). Во такви услови со цел да се зголеми рејтингот на компанијата се донесе одлука да се оди на т.н. процес на пред-приватизација односно на инволвирање на финансиски институции кои би дале заем што би можел, под одредени услови да се конвертира во акции во моменот на приватизација. Цената на акциите би била еднаква на онаа што би ја платил Стратешкиот партнер во моментот на приватизација. Поради непостоење на конкурентна атмосфера не можеше нити да се дојде до реална цена на компанијата.

Како резултат на овие активности дојде до потпишување на Договорот за инвестирање меѓу Меѓународната финансиска корпорација (IFC) и МТ и Договорот помеѓу имателите на хартиите од вредност помеѓу IFC, МТ и Владата на Република Македонија од 8 Мај 1998 год. за реализација на Дел А како и Амандманот на договорот за инвестирање меѓу IFC и МТ и Договорот за конверзија на конвертибилна обврзница од серија Б меѓу ING и МТ на 24 Јули 1998 год за реализација на Дел Б од инвестицијата.

Втор обид за приватизација - 1999/2000 година

Ситуација беше битно променета кон крајот на 1999 година и тогаш Владата донесе одлука за продолжување на процесот на приватизација на МТ по која започнаа сите неопходни припреми за реализација на истата.

Како прво преку дополнителни амандмани на основниот договор, во Ноември 1999 беше продолжено ангажирањето на Советникот избран од претходната Влада (CIBC Wood Gundy) а исто така беа прецизирани и активностите на Советникот во претстојниот период.

Формално барањето за изразување интерес за учество во процесот на приватизација на МТ преку меѓународен тендер за продажба на 51% од капиталот на Компанијата беше објавено на 3 Мај 2000 год. во домашните и странските гласила. До предвидениот рок (24 Мај 2000) шест компании, искусни телеком опер-

атори изразија интерес и задоволувајќи ги бараните критериуми беа поканети за партиципација во понатамошните фази на процесот на приватизација на МТ. Тие беа:

Telekom Slovenije
Debitel / Interamerican
VIVENDI Telecom International
MATAV
OTE
Turcell

Во текот на јули 2000 год. потенцијалните инвеститори имаа можност да извршат своја детална анализа (due diligence) присуствувајќи на лице место во компанијата.

До предвидениот рок (16 Октомври 2000) беа доставени три прелиминарни понуди од страна на: OTE, Telekom Slovenije и конзорциумот MATAV. Имајќи го предвид квалитетот на доставените понуди, по извршената анализа, Владата на Република Македонија, донесе заклучок (на 24 Октомври 2000) со кој трите горенаведени компании се вклучени во кусата листа за финалниот процес на тендерот за стекнување сопственост на 51% од акционерскиот капитал на МТ. Во текот на ноември овие три извршија уште една рунда на детално снимање на компанијата, вклучувајќи менаџмент презентација, посета на собата за податоци, посета на техничките центри на компанијата и додатни прашања на кои стручните служби на компанијата подготвија одговори кои повторно беа доставени до сите три потенцијални инвеститори.

За да се запази до крај транспарентноста на процесот, сите понудувачи писмено ги прифатија Конечните правила за тендерирање (Final Tender Rules) во кои детално беа изложени и критериумите по кои ќе се врши избор на победникот. За избор на победникот пресудна улога беше предвидено да има конечната финансиска понуда (сумата за откуп на 51% од обичните акции на МТ плус 0.75 од предвидените инвестиции за 2001 и 2002 год.) Понудите се поднесуваат под претпоставка дека заемот од IFC и ING ќе биде конвертиран во акции. Доколку тоа не се случи, или се случи само делумно, сумата што требаше да се плати, нормално беше предвидено да биде соодветно коригирана, поради обврската за враќање на остатокот од заемите на гореспоменатите финансиски институции. Доколку овие конечни финансиски понуди бидат блиску (разлика до 10%) Владата го задржа правото да победникот го одреди на база на проценката на техничката понуда.

До крајниот рок за поднесување на понудите (15 Декември 2000) беа доставени две конечни обврзу-

вачки понуди: од OTE и од конзорциумот MATAV. Комисијата предводена од Министерот за транспорт и врски Љупчо Балковски, ги разгледа понудите и предложи на Владата да за победник биде прогласен конзорциумот MATAV, чија понуда беше подобра, според претходно прифатените Конечни правила за тендерот. Финансиската понуда изнесуваше 362.5 милиони евра надоместок на купување на 51% од обичните акции на МТ плус обврска за капитални инвестиции од 136.6 милиони евра за 2001 год. и 119.1 милиони евра за 2002 год. На седницата на 21 Декември 2000 год, Владата го прифати и потврди предлогот на Комисијата.

За окончување на целата трансакција требаше да се добие одговор од IFC и ING за нивната одлука дали ќе ја искористат опцијата да го конвертираат, делумно или целосно остатокот од заемот од мај 1998 год. Заемот беше на вкупна сума од 50 милиони долари, но во Декември 2000, 5 милиони долари беа отплатени на ING банката, така да остатокот изнесуваше 45 милиони долари. Одлука на IFC беше, со оглед на исклучително високата цена којашто Владата ја постигна за Македонски телекомуникации, да конвертира износ кој е доволен да купи 1.875% од акциите на МТ, од максимално можните 3.75% на коишто имаше право. ING одлучи да не конвертира ниту дел од својот заем во акции. Како резултат од овие одлуки на IFC и ING, 11 305 423 долари се конвертираат во акции на МТ (1.875% од акционерскиот капитал) а 33 694 577 долари остануваат како обврска на МТ за враќање на долгот. Земајќи ја предвид сумата што MATAV ја понуди за купување на 51% од акциите, конверзијата во евра според курсот на договорениот датум, како и малата корекција за да се избегне издавање на делумна акција, конечно е утврдено дека MATAV треба да плати 343 314 749 евра.

Со ова е конечно утврдена и сумата на долговите на МТ, како и вредноста на акциите на МТ на 15 Јануари 2001. Покрај Златната акција (со номинална вредност 9 733 денари, но чиј сопственик може да биде само Република Македонија) МТ има издадено 9 583 878 обични акции (номинална вредност 1000 ден) чија вредност, реално на 15 Јануари изнесуваше 70.239 евра по акција.

Понатамошна приватизација

Понатамошни планови се дистрибуција на одреден процент (околу 2%) од акциите на вработените, а потоа откуп на околу 10% од акциите со обврзници од старото девизно штедење, а во догледно време и иницијална јавна понуда (IPO) со што секој граѓанин ќе има можност да откупи известен број акции на МТ. Со ова силно ќе се влијае врз воспоставување на пазар на капитал во Република Македонија, заживува-

ње на берзата на хартии од вредност, и ставање на готовинската девизна заштеда на населението (проценета на милијарда долари и повеќе) во функција на развојот на земјата. Како што се гледа процесите што можат да бидат поттикнати од успешната приватизација на МТ можат да имаат финансиски ефект дури и поголем од самата трансакција и вкупната вредност на МТ. Компанијата веќе неколку години се подготвува да нејзините акции се котираат на берза и да бидат вредна инвестиција. Како дел од тие напори веќе две години се издава Годишен извештај (Annual Report) на македонски и англиски јазик, според светските норми за вакви извештаи кои ги содржат сите релевантни податоци на финансиските резултати на компанијата, како и други релевантни информации за потенцијаните инвеститори.

Средствата добиени од продажбата на 51% од обичните акции на Македонски телекомуникации се значителни (всушност поголеми од сите досегашни директни странски инвестиции во државата) и ќе бидат употребени за цела низа стратешки цели на државата

● МАТАВ Стратешки партнер за МТ

На тендерот за избор на Стратешки партнер на МТ победи конзорциумот МАТАВ, во кој доминантен удел има унгарскиот национален телеком оператор МАТАВ (86.5%), а помал удел имаат CosmoTelco / Interamerican - Demco (7.4%) и Southeast Europe Equity Fund Ltd. (6.1%)

Најдоминантен наш партнер во конзорциумот МАТАВ е самиот унгарски оператор МАТАВ. Самиот процес на приватизација на МАТАВ е еден од најуспешните приватизации во Централна и Источна Европа. Процесот има многу сличности со процесот на приватизација на МТ, со временско померување од околу пет до шест години.

МТ и иднината на Македонија

Средствата добиени од продажбата на 51% од обичните акции на МТ се значителни (всушност поголеми од сите досегашни директни странски инвестиции во државата) и ќе бидат употребени за цела низа стратешки цели на државата, значително подобрувајќи ја финансиската состојба на државните фондови. Меѓутоа тоа не е се.

Светското стопанство се наоѓа во еден исклучително бурен процес на транзиција од индустриски базирана економија, во која основна дејност е екстракцијата на материјалните ресурси, нивна обработка и продажба како материјални производи, во економија базирана на информации, знаење, иновации. Оваа нова економија ја нарекуваат умрежена економија, дигитална или Интернет економија. Во центарот на таа

економија се телекомуникациите и сродните области на информатиката и индустријата на содржина (која во себе ги вклучува дифузијата, издаваштвото, софтверската индустрија од секаков вид, забавата и слично). Овие индустрии ќе создаваат најголем дел од новосоздадената вредност на почетокот на новиот милениум. Веќе денес традиционалните граници меѓу овие индустрии забрзано исчезнуваат, терминалните апарати се спојуваат во еден, а овој процес ќе продолжи и во иднина. Менаџментот на МТ ја сфати историската вредност на моментот во кој се наоѓа и како дел од мисијата на МТ ја постави и задачата да учествува во изградбата на Информатичко општество во Република Македонија, и да државата биде промовирана како модел за вмрежена економија. Оваа цел е наполно прифатена од Стратегискиот партнер МАТАВ и веќе е во тек разработка на конкретни активности и стратегии за остварување на оваа цел.

На пример, во делот на активностите за пост-приватизационата регулативна рамка, со цел да се создадат услови за развој на секторот и максимизирање на успехот на приватизацијата, ќе бидат подржани плановите на Владата за потполна либерализација на пазарот, а во исто време ќе бидат забрзани подготовките на МТ за конкурентен пазар. Исто така ќе се подржат активностите за еволуција на регулативноста опкружување кое треба да стане конзистентно со она на Европската Унија, со цел да се постигне хармонизација со европското законодавство.

Во делот на трансферот на знаење (know-how) веќе се идентификувани 61 проект во кој МАТАВ ќе го трансферира своето акумулирано искуство и докажан успех во зголемувањето на ефикасноста и задоволството на корисниците на услугите, со асистенција на Deutsche Telekom. Додатни проекти ќе бидат дефинирани, специјално на полето на маркетинг и продажба, за што ќе се искористи искуството на CosmoTelco/Interamerican.

Повеќе стотици вработени во МТ кои моментално извршуваат задачи од технички карактер ќе бидат обучени да извршуваат задачи од полето на маркетинг, односи со корисниците и слично.

МАТАВ потполно ја подржува концепцијата на менаџментот на МТ да воведат нови технологии и продукти на македонскиот пазар (на пример ADSL во 2001) кои ќе помогнат да Македонија се воспостави како регионален модел за вмрежена економија а исто така и регионален центар за меѓународен сообраќај. На македонските претпријатија, деловни субјекти, а и на целиот пазар ќе му бидат понудени најнапредните телекомуникациски услуги што ќе овозможат зголемување на продуктивноста и брзо вклучување во тековите на новата глобална вмрежена економија.

Успехот на компаниите во иднина ќе зависи од тоа како тие ја користат информатичката технологија. Поради тоа предвидено е инвестирање на дури 38 милиони евра во Информатичка технологија и системи.

Благодетите на информатичкото општество и вмрежената економија не смеат да бидат ограничени на урбаните средини. MATAV потполно ги поддржува плановите на МТ за руралните области, кои веќе подолго време се разработуваат во компанијата. Дел од тие решенија се базирани на обезбедување фиксни услуги преку мобилната мрежа, за што MATAV е идеален партнер, бидејќи веќе има реализирано вакво решение во Унгарија.

Покрај инвестициите во 2001 и 2002 кои предствауваат обврска спрема понудата врз основа на која е и извршен изборот на MATAV, веќе сега се изработени некои проекции и на идните инвестиции и се очекува да достигнат дури 585 милиони евра во периодот 2000-2007.

По извршената приватизација на МТ, преку продажба на 51% на стратешки партнер, структурата на капиталот во МТ е навистина меѓународна. Покрај Република Македонија, која, спрема состојбата на 15 јануари е сопственик на 47.125% од акциите на МТ, (плус Златната акција) акционери се и International Finance Corporation (дел од World Bank) со 1.875% и Stonebridge Communications AD (акционерско друштво што ќе ги поседува акциите што ги купи конзорциумот MATAV) со 51%. Членови на Stonebridge Communications AD се MATAV со 86.5%, Southeast Europe Equity Fund со 6.1% и Cosmotelco со 7.4%. Главни акционери

во MATAV се Унгарската држава (ја поседува Златната акција) и MagyarCom (во сопственост на Deutsche Telekom) со 59.49% , додека 40.51% се котира на берзите и јавно се продава. Ваквата инвестиција значително ја диверзифицира структурата на директните странски инвестиции во Македонија. Стратешкото партнерство со CosmoTelco/Interamerican ќе овозможи дистрибуција на услугите на МТ во Грција и со тоа го проширува пазарот на МТ. Оваа инвестиција е прва за SEEF/Soros во Југоисточна Европа и праќа јак сигнал на другите потенцијални инвеститори.

Пример за успешна приватизација

Самиот процес на приватизација на МТ може да биде пример за најуспешна приватизација во регионот. Во ниеден момент од учесниците во процесот не е добиена ниедна забелешка за некоректност, или нетранспарентност, или непочитување на претходно прифатените правила на процесот. Целата активност е извршена во рамките на планираните рокови и сигурно ќе биде пример за други како треба да се води и заврши еден ваков процес. Плановите на МТ (што беа започнати уште порано) во најскоро време да обезбеди најсовремени услуги со врвна светска технологија ќе бидат големо охрабрување за други инвеститори да ги воспостават своите регионални дирекции во Македонија. По неколку години ќе може да се констатира дека од старото ПТТ Македонија, израснала компанија, прв е-телко во регионот, што ќе биде движечка сила и пример многу подалеку од границите на Република Македонија.

КРАТОК ОСВРТ НА ЗАКОНИТЕ ЗА РЕФОРМА НА ПЛАТНИОТ ПРОМЕТ

Законот дефинира дека носители на платниот промет се банките и Народна банка. Секое правно лице може да има повеќе сметки отворени кај повеќе носители на платниот промет

Горан
АНАСТАСОВСКИ¹⁾

Во светот поимот платен систем се дефинира како множество на инструменти, банкарски и меѓубанкарски правила и постапки, процедури и инфраструктура кои овозможуваат сигурен и лесен пренос на пари од една на друга сметка помеѓу две заинтересирани страни.

Системот на платен промет, кој се дефинира со Законот за платен промет кој се предлага, е во целост компатибилен со платните системи во земјите на Европската Унија. Основна цел за негово донесување е надминување на воочените слабости на сегашниот систем како што се:

- Постоене на централизирана институција за сите плаќања на правните лица;
- Немоност за управување на ликвидноста на банките;
- Банките и нивните депоненти не се во можност да воспостават директен контакт
- Непостоење на конкуренција помеѓу банките во водењето на платниот промет, која би овозможила да се утврди и вистинската цена на чинење на платните трансакции.

Остварувањето на оваа цел претпоставува радикални промени во нашиот интегриран и централизиран систем на плаќање кој бара внесување на клириншки систем на плаќање и востановување на платниот промет како чиста финансиска функција.

Законот дефинира дека носители на платниот промет се банките и Народна банка. Секое правно лице може да има повеќе сметки отворени кај повеќе носители на платниот промет.

Плаќањата ќе се сметаат за конечни кога ќе бидат порамнети во РТГС-системот во Народна банка. Сите банки кои ќе добијат овластување за водење на плат-

ниот промет се должни да отворат сметка за порамнување во Народна банка.

Покрај ова, за утврдување и пребивање на плаќањата, може да се формира клириншка кука. Новина во законот е фактот дека учесниците во платниот промет може да бираат дали нивното плаќање ќе оди преку клириншката кука или директно преку РТГС системот во Народна банка. Разликата помеѓу овие два начина на процесирање на плаќањата е пред се во брзината на нивното порамнување. Имено, плаќањата кои одат преку РТГС системот се порамнуваат во реално време на бруто основа и поради тоа се поскапи, а плаќањата кои се процесираат преку клириншката кука најпрво се утврдуваат и пребиваат на нето основа и потоа утврдените нето позиции се испраќаат на порамнување во РТГС системот во Народна банка. Овие плаќања се поспори и поевтини.

Формата и содржината на платниот инструмент ја пропишува Министерот за финансии. Новина во законот е фактот дека медиумот за пренос на платните инструменти е оставено да биде предмет на договор меѓу носителот и учесникот во платниот промет. Со ова, на банките им е овозможено, во комуникацијата со своите коминтенти, да ги користат сите достигнувања на информатичката технологија и во крајна линија комуникацијата со нив да ја поедностават и да ја направат поефикасна.

Налогот содржан во платниот инструмент носителот на платниот промет ќе го изврши доколку на сметката на чиј товар се издава платниот инструмент има доволно средства, во спротивно носителот на платниот промет платниот инструмент го враќа на подносителот и за тоа му издава известување.

Секоеј имател на жиро сметка во Заводот за платен промет е должен својата жиро сметка да ја префрли кај еден од носителите на платниот промет најкасно до 31.12.2001 година.

Предложениот закон треба да стапи во сила со денот на донесувањето а да се применува од 01.07.2001 година.

Акционата програма за реформа на постојниот промет предвидува во периодот од 01.07. до 31.12.2001

¹⁾Авторот е директор на Заводот за платен промет

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

година паралелна работа на сегашниот и новиот платен промет и фазна реализација на промените. За да се обезбеди тоа, се предлага донесување на Закон за трансформација на Заводот за платен промет.

Со законот ќе се обезбеди пренос на функциите на Заводот за платен промет и нивно вршење од страна на други надлежни вршители, уредување на односите помеѓу нив и новите институции што ќе се создадат со реформа на Заводот како и преземањето односно распределбата на имотот, опремата и вработените во Заводот.

Институциите што ги превземат работите од страна на Заводот, треба да обезбедат со преземањето од страна на Заводот на тие работи, заедно со Заводот успешно преминување во нивна надлежност, континуирано вршење на работите и сигурност и успешност во извршувањето на работите, најмалку на начин што до сега го извршуваше Заводот за платен промет.

Со законот се предвидува дека Заводот престанува со работа на 31.12.2001 година.

Со овој закон се предвидува начинот и постапката на преземање на функциите кои досега согласно со постојниот Закон за платен промет и други закони ги

врши Заводот за платен промет, роковите до кога тоа треба да се стори, институциите кои ги преземаат тие функции како и начинот на поделба на имотот и распределување на вработените помеѓу тие институции.

Законот ги дефинира главните функции кои сега ги врши Заводот и определува кој го презема вршењето на тие функции.

Сите оние кои преземаат одредени функции преземаат и опрема и имот како дел од вработените кои се во функција на вршење на тие работи. Доколку станува збор за преземање функции од страна на банките,

Системот на платен промет, кој се дефинира со Законот за платен промет кој се предлага, е во целост компатибилен со платните системи во земјите на Европската унија

во тој случај опремата, имот и вработените кои се преземаат односно распоредуваат се определуваат врз основа на прифатена понуда од страна на банките.

Во случај на преземање на функциите од страна на државните органи, опремата, имотот и вработените кои се превземаат односно распределуваат ги определува Комисија на Владата на Република Македонија.

РЕФОРМИ ВО ОСИГУРУВАЊЕТО

Предложените измени на Законот за осигурување се во насока на либерализација на пазарот на осигурување во земјата и креирање на поагресивен пристап во привлекувањето на странски капитал во дејноста, пред се преку изедначување на третманот на домашните и странските инвеститори

Александра
НАКОВА

Осигурителната дејност во Република Македонија е регулирана со Законот за осигурување донесен во 1997 година и измените и дополнувањата од 1999 година.

Во рамките на обемните реформски зафати кои Министерството за финансии ги реализираше во текот на 2000 година, беше предвиден и проектот за изготвување на измени и дополнувања на Законот за осигурување, пред се со цел понатамошно усогласување со Директивите на Европската унија од областа на осигурувањето, либерализација на осигурителниот пазар во земјата, како и зајакнување на надзорот и контролата што ја врши Министерството за финансии над друштвата за осигурување. Со измените и дополнувањата на Законот за осигурување, исто така се пристапи кон соодветно регулирање на одредени прашања кои досега предизвикуваа доста нејаснотии и отежнатост во примената на Законот.

Имајќи ги во предвид заложбите на Република Македонија за интеграција во европските економски текови, а во контекст на Спогодбата за стабилизација и асоцијација со ЕУ, согласно која Република Македонија се обврзува да изврши усогласување на позитивните законски прописи со регулативата во ЕУ во периодот на спроведување на Спогодбата, измените на Законот се насочени кон понатамошно усогласување на одредбите во Законот со Директивите и насоките за осигурување на ЕУ. Во одреден обем, се работи за термилошко усогласување, што од своја страна обезбедува споредливост на прописите и како иницијален фактор влијае врз атрактивноста на дејноста за вложување на странски капитал. Суштинското приспособување, пак од своја страна, влијае на сигурнос-

та кај странските инвеститори дека во земјата постои транспарентен, добро регулиран и соодветно контролиран осигурителен пазар, кој обезбедува простор за оплодување на нивните инвестиции.

Предложените измени се и во насока на либерализација на пазарот на осигурување во земјата и креирање на поагресивен пристап во привлекувањето на странски капитал во дејноста, пред се преку изедначување на третманот на домашните и странските инвеститори. Имено, отстранети се досегашни одредби од Законот кои поставуваа дополнителни барања за странските инвеститори за вложување во земјата. Значаен напредок во оваа насока е постигнат со комплетно укинување на ограничувањето за вкупното странско учество во друштво за осигурување, кое досега со посебно одобрение можеше да се движи до 80%. Истовремено, се предвидува неограничено учество во капиталот на друштвото за осигурување до колку како инвеститор се јави странско друштво за осигурување, додека од почетокот на 2003 година се укинува и ограничувањето за учество на поединечен акционер во капиталот во друштвото, кое досега беше 25%.

Либерализацијата е извршена и на полето на реосигурувањето преку законската можност за слободна определба на друштвата за осигурување за пласирање на вишокот на ризик над максималниот, во реосигурителни друштва во земјата или пак во странство, што е во согласност со Директивите на Европската унија, а со што истовремено се отстранува можноста за евентуално монополизирање на оваа функција на подрачјето на РМ. Обврската на друштвата за осигурување да го реосигураат вишокот на ризик, е обезбедена и со воведување на нова одредба која го регулира носењето на програма за потребите од реосигурување.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Од почетокот на 2006 година, правните и физички лица од РМ ќе можат да се осигуруваат во странство, што ќе внесе поширока конкуренција на осигурителниот пазар во земјата и ќе придонесе за зголемување на ефикасноста и продуктивноста во работењето на друштвата за осигурување, како и развој на нови производи и услуги и примена на нови методи во работењето.

Со цел создавање основа за ефикасно извршување на супервизорската функција на Министерството за финансии, односно вршење на ефикасен надзор над работењето на друштвата за осигурување, делот од законот кој го регулира работењето на друштвата за осигурување, претрпе суштински измени. Со новите измени поадекватно се регулираат прашањата кои се однесуваат на издвојувањата за технички и математички резерви, како и начинот на вложување на средствата кои ги покриваат истите. На тој начин се отстранува досегашната празнина во законот, која се однесуваше на вложувањата на средствата на техничките резерви и се нуди една посоодветна заштита на средствата на осигурениците.

Делот од законот кој се однесува на потребните средства на друштвата за осигурување во целост се усогласи со директивите на Европската унија во поглед на воведување на категоријата маргина на солвентност и утврдување на соодветен начин на пресметка на гарантниот фонд од страна на друштвата за осигурување. На тој начин се овозможува Министерството за финансии да добива редовни и адекватни сигнали за работењето на друштвата за осигурување, со што ќе биде во состојба да превзема навремени превентивни и корективни мерки и чекори за подобрување на состојбата.

Во овој контекст, со измените попрецизно се уредуваат начините за вршење на адекватна супервизија од страна на Министерството за финансии во смисла на овозможување редовна и дополнителна, теренска и вонтеренска контрола на друштвата за осигурување, и се дополнуваат мерките кои ќе се преземат доколку при надзорот бидат утврдени одредени незаконитости.

Со измените се пополнува и празнината во делот на законот кој го регулира задолжителното осигурување, со вклучување на осигурувањето од одговорност за штети причинети на трети лица од сопствениците / корисниците на шински возила, како и со одредување на минималните суми на осигурувањето од одговорност за штети причинети на трети лица од сопствениците/корисниците на воздухоплови и пловни објекти.

Истовремено со предложените измени се овозможува друштвата за осигурување своите деловни книги и годишни и финансиски извештаи да ги изготвуваат врз основа на меѓународните сметководствени стандарди. Ова е во насока на поголема унифицираност и споредливост на финансиските извештаи на друштвата за осигурување во Република Македонија со оние од другите европски земји, во функција на привлекување на странски капитал и вршење на посоодветен надзор во работењето од страна на Министерството за финансии.

Како резултат на досегашното меѓународно искуство, со новите измени на Законот за осигурување се отвора можност за формирање на осигурителни брокерски друштва на македонскиот осигурителен пазар. Осигурителните брокерски друштва, застапувајќи ги интересите на своите клиенти, посредуваат при склучување на договори за осигурување и реосигурување помеѓу осигурениците и друштвата за осигурување со цел договарање на најоптимално осигурително покритие, а истовремено посредуваат и во

Предложените измени на Законот за осигурување се насочени кон креирање на добро регулиран осигурителен пазар во земјата, кој ќе ги почитува конкуренцијата и професионалноста, отворен за нови инвестиции, и кој ќе подлежи на адекватна, стручна и постојана супервизија

реализација на оштетните побарувања. Одредбите од законот кои се однесуваат на работата на осигурителните брокерски друштва ќе стапат во сила од 1.10.2001 година, со што се остава доволно време за оценка на состојбите на македонскиот осигурителен пазар за влез на институции од ваков вид.

Значајно дополнување и допрецизирање е извршено и во делот кој го регулира престанокот на друштвата за осигурување, односно кај законските одредби кои се однесуваат на отворање и поведување на стечајна постапка во друштвата за осигурување, при што особен акцент е ставен на начинот на наплата на побарувањата кои произлегуваат од оние класи на осигурување за кои мора да биде издвоена математичка резерва.

Со измените на Законот до одредена мера се зајакнаа казнените одредби кон друштвата за осигурување, со цел пред се превентивно да се влијае врз работењето на друштвата. Во овој дел има зголемување на висината на постоечките парични казни, а се воведува и кривична казна за секој кој врши работи на осигурување без дозвола, како и за лицата во друш-

твата за осигурување кои со своето работење ги повредиле одредбите на овој закон.

Во целина, измените на Законот за осигурување се насочени кон креирање на добро регулиран осигурителен пазар во земјата, кој ќе ги почитува конкуренцијата и професионалноста, отворен за нови инвестиции, и кој ќе подлежи на адекватна, стручна и постојана супервизија. Ова ќе резултира со поголем кредибилитет на осигурителните и другите финансис-

ки институции, поголема доверба на јавноста и преку тоа зголемено осигурително покритие на економските субјекти, што е еден од предусловите за нормален циклус на репродукција. Ова пак ќе има повратен ефект врз финансискиот сектор во целина, преку подобрување на процесот на производство и дополнителни ресурси инјектирани во економијата, што ќе ги забрза новите инвестиции и вработувањето.

Иван
ШТЕРИЕВ*

ПРВИ КОТИРАНИ ОБВРЗНИЦИ НА БЕРЗАТА

- Почетни резултати и очекувања -

Главната цел на емисијата на обврзниците не беше прибирање на свеж капитал, туку враќање на довербата на граѓаните во финансискиот систем, македонските банки и способноста на Владата да ги сервисира своите долгови, со сите повратни позитивни импликации што произлегуваат од тоа

Котацијата на обврзниците за исплатување на депонираните девизни влогови на граѓаните по кои гарант е Република Македонија (во понатамошниот текст: обврзници за девизни влогови) на Првиот официјален пазар на Македонската берза АД Скопје на 19.09.2000 година, бездруго, е еден од позначајните настани од аспект на развој на пазарот на хартии од вредност во нашата земја. Имено, за разлика од другите берзи во транзиционите земји во регионот на Централна и Источна Европа, кои во раните фази од своето функционирање егзистенцијата ја темелеа токму на овој, инаку нетипичен берзански продукт,¹⁾ на Македонската берза обврзниците, како активен инструмент за тргување, се појавија дури после повеќе од 4 години од нејзиното официјално отворање на 28.03.1996. На самите берзански почетоци беа забележани обиди за тргување со државните обврзници за санација на Стопанска банка АД Скопје, но се склучија само неколку трансакции и не дојде до креирање на некаков поликвиден пазар за таа обврзница.

Обврзниците и движењето на нивните цени, во принцип, без разлика каде се одвива тргувањето со нив, се влијателен фактор во современите финансиски текови. Постојат повеќе причини кои го објаснуваат ова. Во светски рамки, пазарот на обврзници е убедливо најголем од аспект на вредностите кои на него се "вртат" (истите се мерат во илјадни милијарди американски долари). Преку следењето на движењето на цените на обврзниците може да се предвиди трендот на движење на каматните стапки во стопанството, но и да се утврди инвестициониот ризик и

да се "насети" ставот на странските инвеститори спрема некоја национална економија. Сето тоа заедно дава корисни информации за деловните субјекти во постапката на вреднување на различна актива преку детерминирање на соодветни дисконтни стапки. Токму поради тоа се надеваме дека котацијата на обврзниците за девизни влогови на Берзата ќе значи своєвиден меѓник после кој сè повеќе државни институции и деловни субјекти ќе се обидат да приберат капитал токму преку издавање на обврзници, со што ќе го направат македонскиот пазар на хартии од вредност подиверзифициран, односно поатрактивен за инвестирање.

Нормално, како што секогаш е случај кога нешто почнува, и овие обврзници имаат свои специфични карактеристики. Нивните особености можеме да ги поделиме во две групи: макро и микро.

Макро карактеристиките на овие обврзници се огледаат во тоа како истите се издадоа и со која цел. Или со други зборови овие обврзници не се издадоа во класична смисла на зборот, туку истите се дистрибуираа на "старите девизни штедачи" за исплату-

*Авторот е Директор на Сектор за тргување со хартии од вредност на Македонска берза АД Скопје.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

¹⁾Во развиените земји, секундарното тргување со должничките хартии од вредност, вклучувајќи ги и долгорочните обврзници, најчесто не се одвива централизирано, на еден организиран пазар, каква што е берзата, туку истите по правило се тргуваат преку разни форми на "пазари преку шалтер". Тргувањето со обврзници на берзите е специфика на "пазарите во појавување" кои во рамки на севкупните реформи на финансискиот систем се обидуваат да го заживеат берзанското тргување со уврстување на обврзниците на официјална котација. Притоа, во овие земји на берзите најчесто се тргува со државни обврзници, поради минималниот ризик кои истите го носат.

вање на веќе создадените и наследени државни долгови. Оттука, главната цел на емисијата на овие обврзници не беше прибирање на свеж капитал, туку враќање на довербата на граѓаните во финансискиот систем, македонските банки и способноста на Владата да ги сервисира своите долгови, со сите повратни позитивни импликации што произлегуваат од тоа. Понатаму, овие обврзници по природата на нивното издавање директно влијааа и на едукацијата на пошироката јавност најмалку од два аспекта: промовирајќи

Треба да се очекува дека во 2001 година секундарното тргување со обврзниците за девизни влогови ќе ја задржи или зголеми фреквенцијата

ја обврзницата како финансиски инструмент и воведувајќи го во пракса современиот концепт на евиденција на сопственоста на хартиите од вредност, односно т.н. дематеријализацијата на хартиите од вредност.

Микро особеностите на обврзниците за девизни влогови се манифестираат во тоа како истите се дизајнирани, односно структурирани. Тие се деноминирани во странска валута (во ЕВРО), каматоносни (2% годишно) и ануитетски (се исплаќа паралелно и каматата и дел од главнината), со голем број елементи за опционо конвертирање во друг вид актива (индиректно, по пат на плаќање на обврските по основ на приватизација, концесии, општествени станови, градежно и земјоделско земјиште итн), при што коефициентот на размена секогаш е 1:1, без разлика на пазарната цена на истите.

Оттука, формирањето на берзанската цена на овие обврзници во изминатиот период беше под интензивно влијание на нивните микро карактеристики, особено можноста за нивно трансформирање во друга актива во сопственост на државата. За разлика од “класичните обврзници” каде формирањето на цената

зависи, пред сè, од посакуваната стапка на поврат кои инвеститорите се стремат да ја добијат купувајќи обврзници (најчесто објаснувано со помош на концептот “принос до достасување”), движењето на цените на обврзниците за девизни влогови на Берзата многу повеќе се темели на класична интеракција на понудата и побарувачката. Најверојатно како резултат на тоа произлегува и големиот распон на постигнатите берзански цени на тргување со овој инструмент. Имено, во 2000 година цената на обврзниците се движеше во дијапазон од 57% (најниска цена) до 86% (највисока цена) од номиналната вредност на обврзниците.

Во периодот 19.09-31.12.2000 година, на 28 дена на тргување, на Берзата се истргуваа обврзници за девизни влогови во вкупна номинална вредност од 5.809.361 ЕВРО, при што се оствари вкупен промет, со вкалкулиран дисконт во однос на номиналната вредност, од 258.379.286 денари. Доколку се земе средниот курс на ЕВРО-то спрема денарот што важеше на 31.12.2000 година (1 ЕВРО = 60,7878 МКД), може да се пресмета дека вкупниот дисконт при тргувањето со овие обврзници во однос на нивната номинална вредност изнесувал 26,8%, односно дека доколку целокупниот четворомесечен промет се третира како една трансакција цената на обврзниците би изнесувала 73,2%. Склучени се вкупно 1.379 трансакции, при што почетната цена на обврзниците изнесуваше 58%, а завршната 78% од номиналната вредност. Во просек, тоа значи дека се склучувале речиси 50 трансакции дневно, при што дневно се тргувале обврзници во номинална вредност од 207.477 ЕВРО, односно просечно дневно прометот изнесувал 9.227.832 денари.

Во продолжение го презентираме движењето на цената на обврзниците за девизни влогови на Берзата во графичка и табеларна форма.

Исто така, интересно е да се види каква беше динамиката на тргување со обврзниците за девизни влогови по месеци во 2000 година.

Месец	Количина во ЕВРО	Промет во МКД	Бр. на транзакции
Септември	367.376	13.501.557	97
Октомври	1.196.340	47.579.272	303
Ноември	2.297.870	91.469.547	505
Декември	1.947.775	105.828.910	474
ВКУПНО:	5.809.361	258.379.286	1.379

Од презентираната табела јасно може да се воочи дека во 2000 година, гледано динамички, прометот со обврзници имал нагласен нагорен тренд по месеци и според бројот на склучени трансакции и според вкупната истргувана номинална вредност изразена во ЕВРО. Декемвриската стагнација е само привид, со оглед на тоа што во последниот месец од годината се тргуваше 2 дена помалку, поради предвремената исплата на дел од главнината и каматата за периодот мај-декември.

Прометот со обврзниците во 2000 година, гледано динамички, имаше нагласен нагорен тренд по месеци и според бројот на склучени трансакции и според вкупната истргувана номинална вредност

За очекување е дека во 2001 година секундарното тргување со обврзниците за девизни влогови ќе ја задржи или зголеми фреквенцијата. Оваа констатација се базира на неколку претпоставки. Предвремената исплата на дел од главнината и каматата за 2000 година веројатно дефинитивно ќе ги разубеди и најнедоверливите дека обврзниците не се нешто имажинарно, туку дека генерираат опиплив и временски утврден готовински прилив. Овој факт, краткорочно, може да влијае на прометот, односно цената на обврзниците менувајќи го начинот на размислување на некој од можните продавачи, но, долгорочно, сигурно ќе привлече сериозни инвеститори од различна провиниенција. Покрај ова, ред други фактори одат во прилог на очекувањата за катализирање на тргувањето со обврзници оваа година. Би ги издвоиле, на пример, најавеното даночно ослободување на приходите од камата по издадените обврзници, претстојната продажба на градежното и земјоделското земјиште, можната котација на акциите на Македонски телекомуникации на Берзата

Преглед за тргување со обврзниците на Р. Македонија за девизни влогови во 2000 година

Датум	Просечна цена во %	Количина во ЕВРО	Промет /МКД/	Промет /ДЕМ/	Бр. на тран.
19.09.2000	61,9	17.109	629.800	20.271	4
21.09.2000	59,0	103.100	3.736.625	120.272	29
26.09.2000	59,9	84.000	3.060.371	98.505	19
28.09.2000	61,4	163.167	6.074.761	195.532	45
03.10.2000	63,5	72.920	2.823.321	90.877	23
05.10.2000	64,2	126.128	4.865.660	156.615	36
10.10.2000	61,5	149.215	5.690.892	183.182	26
12.10.2000	64,2	126.227	4.926.816	158.588	36
17.10.2000	65,0	151.002	5.959.422	191.825	66
19.10.2000	64,0	16.412	640.607	20.621	2
24.10.2000	65,4	252.460	10.060.470	323.840	40
26.10.2000	65,8	87.276	3.526.107	113.503	24
31.10.2000	68,3	214.700	9.085.978	292.474	50
02.11.2000	69,4	122.994	5.175.942	166.612	20
07.11.2000	70,0	118.460	5.038.366	162.179	8
09.11.2000	70,4	397.971	17.091.112	550.143	100
14.11.2000	72,2	394.978	17.392.268	559.822	60
16.11.2000	74,7	111.195	5.032.656	161.990	41
21.11.2000	78,8	163.281	7.889.793	253.955	56
23.11.2000	83,8	316.828	16.054.198	516.752	56
28.11.2000	79,5	421.836	20.424.979	657.449	95
30.11.2000	77,1	250.327	11.729.596	377.560	69
05.12.2000	76,0	388.996	18.006.410	579.590	108
07.12.2000	76,9	377.825	17.624.386	567.277	75
12.12.2000	77,5	538.724	25.379.808	816.856	105
14.12.2000	78,1	146.349	6.964.750	219.699	58
19.12.2000	78,0	360.822	17.091.151	550.023	83
21.12.2000	77,9	135.059	6.403.041	206.050	45
Вкупно		5.809.361	258.379.286	8.312.065	1.379

ФИСКАЛНИ РЕЗУЛТАТИ

Индикатори на буџетскиот дефицит / суфицит

Употребата на фискалните индикатори, кои наоѓаат широка примена во развиените пазарни економии ќе им овозможи поголема информациона база на менаџерите со јавните финансии, како и можност за компарирање со фискалната ситуација во другите транзициони економии

Александар
СТОЈКОВ

За разлика од моќниот теориски арсенал составен од бројни аналитички орудија и индикатори за финансиското работење на компаниите со кој располагаат финансиските менаџери, менаџерите со јавните финансии донекаде се лишени од таа привилегија. И покрај циничните изјави на критичарите дека тоа е резултат на традиционалната доминација на индивидуалниот над јавниот интерес, како посилен поттик за ефикасно работење, загрижува фактот што во многу земји, особено оние во транзиција, недоволно се користат тековните достигнувања на фискалната анализа.

Проблемите особено се актуелизираа со брзиот раст на буџетските расходи предизвикан од тешкиот транзиционен багаж (потребата за зајакнување на институционалниот капацитет, спречување на падот на квалитетот на животот и сл.) на економиите од Централна и Југо-источна Европа. Имено, растечките буџетски дефицити и експанзијата на јавниот долг уште повеќе ја наметнаа потребата од погрижливо следење на движењата во фискалната сфера и од зголемување на будност при оценувањето на фискалната одржливост.¹⁾

Корпоративен приод кон јавните финансии

Се разбира, како и економските агенти од приватниот сектор и државата е мошне заинтересирана за крајниот финансиски, односно фискален резултат - буџетското салдо. Во таа смисла, во економската литература постои т.н. корпоративен приод кон тради-

ционалната економска презентација на владините финансии, кој ги потенцира сличностите помеѓу владата и приватните компании. Имено, во светот на деловните финансии, централната државна власт би претставувала гигантска компанија, која по истекот на годината, како и секоја друга компанија е должна да ги сумира резултатите од своето работење. Разликата е во тоа што во билансот на успех на централната државна власт (завршната сметка на Буџетот), крајниот исход не е профитот или загубата, туку ефикасното обезбедување на јавните услуги.²⁾

Аналогно на многуте индикатори во финансиската анализа за профитабилноста во работењето на компаниите, и во анализата на фискалните операции се издиференцирале неколку концепти за мерење на фискалните резултати.

Корпоративен приод кон традиционалната економска презентација

Вкупни приходи	Оперативен приход од продажба на јавни услуги
Даночни приходи	
Неданочни приходи	
Вкупни расходи	Оперативни расходи за обезбедување на јавните услуги
Тековни расходи	Трошоци на производството (нула профит)
Плати и наемнини	
Добра и услуги	
Каматни плаќања	Други расходи
Трансфери	Расходи за инвестиции
Капитални расходи	
Краен резултат	Оперативен резултат
Финансирање	Промена на финансиските обврски

Фискални резултати

При пресметувањето на индикаторите на фискалните перформанси, од извонредна важност е најпрвин да се дефинира опфатот на јавниот сектор. Имено, можно е да се пресметува салдото на фискалните операции на централната државна власт³⁾, консолидира-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

1) Во потесна смисла на зборот, под фискална одржливост на краток рок се подразбира способност за обезбедување на извори за финансирање на дефицитот, а во поширока смисла, покрај тоа, и способност за сервисирање на надворешниот долг и/или за согледување на влијанието на инфлацијата.

2) Судејќи според ригорозните критериуми на пазарот, најголемиот дел од владите во светот би биле претпријатија-загубари, со оглед на доминантното учество на земјите кои имаат буџетски дефицит.

3) Central government.

ната централна власт⁴⁾ (заедно со вонбуџетските фондови), општата државна власт⁵⁾ (вклучувајќи ги и единиците на локалната самоуправа) итн. Исто така, важен е и сметководствениот метод кој се користи при пресметувањето на фискалното салдо, односно дали трансакциите ќе се бележат според готовинскиот метод (cash basis) или според пресметковниот метод (accrual basis). Конечно, по надминувањето на овие проблеми од методолошка природа може да се пристапи кон анализа на фискалните резултати, според специфичните цели на истражувачот.

Најчесто употребуван фискален индикатор за мерење на буџетскиот дефицит/суфицит претставува **конвенционалното фискално салдо**, дефинирано како дел од вкупните расходи (приходи) што ги надминува вкупните приходи (расходи), односно нерамнотежа меѓу финансиските потреби и можности на државата.

Конвенционален = (Приходи + грантови) - (Расходи + Давање на дефицит / суфицит заеми минус отплата)

Категоријата давање на заеми минус отплата ја сочинуваат давањето на заеми и купувањето на хартии од вредност од страна на владата за остварување на јавни цели⁶⁾ намалено за отплатата на заеми и продажбата на хартии од вредност. Доколку се пресметува според методологијата на ММФ, конвенционалното салдо (како процент од БДП) може да биде споредливо и да послужи за аналитички цели.

Тековното фискално салдо најчесто се користи како индикатор на штедењето на владиниот сектор (СГ) и појдовна основа за квантификација на учеството на владата во вкупното штедење на економијата (СГ/СТ). Од аспект на националните сметки, резултатот на тековната сметка всушност претставува разлика меѓу расположливиот доход на владата (вкупните приходи намалени за каматните плаќања и трансферите) и финалната потрошувачка на владата (платите и набавките на добра и услуги). Од аспект на фискалните сметки, на многу поедноставен начин се доаѓа до истиот резултат доколку од тековните приходи на владата се одземат нејзините тековни расходи.

Тековно фискално = Вкупни тековни приходи - Вкупни тековни расходи салдо

Како најголема слабост на овој концепт, критичарите ги наведуваат проблемите во врска со јасното разграничување на тековните и капиталните приходи и расходи. Освен тоа, постојат извесни тешкотии при реалното одмерување на владиното штедење, од причини што не секоја инвестициона потрошувачка на владата придонесува кон економскиот развој на зем-

јата, односно многу јавни проекти на крајот се покажуваат бесполезни. Овие недостатоци сериозно ја поткопуваат аналитичката вредност на концептот на тековното фискално салдо и упатуваат на поголема претпазливост при неговата употреба.

Примарното или не-каматното салдо овозможува да се направи прелиминарна проценка на одржливоста на владиниот дефицит и да се согледа влијанието на тековните фискални активности на владата врз нето јавниот долг.

Примарно = Конвенционално салдо +
фискално салдо Каматни плаќања

Не-каматното салдо ги мери ефектите од тековната буџетска политика на тој начин што ги иззема каматните плаќања од конвенционалното фискално салдо. Тоа им овозможува на фискалните аналитичари да проценат колкав е маневарскиот простор за дискрециона политика, со оглед на тоа што каматните плаќања претставуваат пренесен товар од претходните години. Оттаму, мошне корисно е да се согледа фискалниот резултат “ослободен” од каматните обврски.

Централен буџет на Република Македонија

(во милиони денари)	1996	1997	1998	1999
Вкупни приходи	40.189	38.501	39.818	47.281
Тековни приходи	40.084	38.464	39.720	44.573
Приходи од капитал	637	88	154	
Грантови и донации	99	0	0	2.554
Вкупни расходи	41.396	40.792	41.518	45.581
Тековни расходи	36.894	38.168	38.729	43.080
од кои: Каматни плаќања	3.212	3.956	3.902	3.056
Трошоци за бегалците	31	23	24	2.456
Капитални расходи и нето давање на заеми	4.338	2.505	2.616	2.957
Резерви	95	98	100	107
Заостанати обврски	185	55	-289	494
Статистичка разлика	-116	-34	362	-69
Конвенционално салдо	-1.207	-2.291	-1.700	1.700
Тековно салдо	3.190	296	991	1.493
Примарно салдо	2.005	1.665	2.202	4.756
Основно салдо	-1.176	-2.268	-1.676	4.156

Извор: Министерство за финансии на Република Македонија, Народна банка на Република Македонија и проценки на ММФ.

4) Consolidated central government.

5) General government.

6) Логиката на категоријата давање на заеми минус отплата во никој случај не е да се управува со ликвидноста на владата или да се стекне профит.

Салдото од домашните операции е фискален резултат, за кој обично се заинтересирани земјите извознички на нафта и кој ја зема предвид само разликата меѓу домашните приходи и расходи. На тој начин е исклучено влијанието на сите приходи и расходи кои базираат на девизни приливи, односно одливи.

Доколку една земја се соочи со вонредни околности кои имаат значајни фискални последици, како на пример, природна катастрофа, исклучително големи приходи од приватизација, невообичаено големи грантови и сл., фискалните аналитичари сметаат дека најреалистичен индикатор на фискалната (не)рамнотежа е **основното салдо**. Тоа е всушност еднакво на конвенционалното салдо, коригирано за вонредните приходи или расходи во текот на годината. Таков е случајот на пример, со вонредните расходи за бегалците од косовската криза, кои имаа сериозен удар врз Буџетот на Република Македонија.

Растечките буџетски дефицити и експанзијата на јавниот долг уште повеќе ја наметнаа потребата од погрижливо следење на движењата во фискалната сфера и од зголемена будност при оценувањето на фискалната одржливост

Во билансот на успех на централната државна власт (завршната сметка на Буџетот), крајниот исход не е профитот или загубата, туку ефикасното обезбедување на јавните услуги

Оперативното салдо е фискален индикатор, кој најчесто се користи во земјите кои се соочуваат со сериозни проблеми во зачувувањето на ценовната стабилност. Неговата предност е во тоа што го зема предвид влијанието на инфлацијата врз каматните плаќања. Имено, инфлацијата ја намалува реалната вредност на номиналниот јавен долг, иако на кредиторите им се нудат повисоки номинални каматни стапки, како компензација. Оттука, произлегува дека еден дел од каматните плаќања на владиниот долг е всушност амортизација (отплата на главнината) и доколку не се из земе од каматните плаќања, дефицитот ќе биде поголем отколку што е.

Оперативно = Конвенционално - инфлациона компонента на
салдо салдо каматните плаќања

Според тоа, произлегува дека оперативното салдо е еднакво на конвенционалното салдо намалено за инфлационата компонента на каматните плаќања, или што се сведува на истото, збирот на примарното салдо и реалната компонента на каматните плаќања.

Циклично приспособениот (неутрален) резултат ги зема предвид единствено промените на владините

приходи и расходи кои се резултат на цикличните флукутации во економијата:

$$CNB = g_0 * Y_p - t_0 * Y$$

каде,

CNB = циклично неутрален буџет; g_0 = однос на буџетските расходи и потенцијалниот БДП во базната година; Y_p = потенцијален БДП во тековната година; t_0 = однос на буџетските приходи и номиналниот БДП во базната година, и Y = остварениот БДП во тековната година.

На страната на приходите се користи номиналниот БДП, бидејќи приходите всушност се наплатуваат од номиналниот БДП, додека кај расходите се користи потенцијалниот БДП, затоа што реформски ориентираната влада има обврска во една среднорочна рамка да ја “турка” економијата кон потенцијалните нивоа, што полесно се реализира преку фискална консолидација на страната на расходите.

Доколку од конвенционалното буџетско салдо во тековната година се од земе салдото на циклично неутралниот буџет, се доаѓа до т.н. цикличен ефект на буџетот (СЕВ), кој ги рефлектира одлуките на носителите на економската политика: $CEB = (G - T) - (g_0 * Y_p - t_0 * Y)$.

Концептот на циклично неутралниот буџет се судрува со некои проблеми од методолошка природа. На пример, во многу земји во транзиција потенцијалниот БДП е вистинска енигма за економистите и статистичарите и оттаму, единствено напредните економии ја имаат привилегијата попрецизно да го измерат цикличниот ефект на буџетот.

Заклучни согледувања

Повеќето фискални резултати кои ги користат развиените пазарни економии и некои од земјите во транзиција, треба да најдат своја примена и во фискалната анализа во Република Македонија. Иако за неколку фискални индикатори (на пример, примарното, тековното и основното салдо) не постои потреба или пак, доволна статистичка подлога, употребата на “преостанатите” индикатори ќе им овозможи поголема информациозна база на менаџерите со јавните финансии, како и можност за компарирање со фискалната ситуација во другите транзициони економии. Постојат многу подрачја на фискалната анализа кои се вредни за истражување и примена, не само поради копирање на западните искуства, туку и поради потребата од одговорно служење на јавните интереси.

Традицијата нè води напред

Со векови ги признаваат.
Оти се добри. Отсекогаш.
Од Македонија.

ЗА НАЈБЕ ДОБРО
Made in Macedonia

MACEDONIAN SKOPJE

Да купуваме домашни производи!

УПРАВУВАЧКИОТ ТИМ НА

**проф. д-р
Трајко Славески**
советник на
Министерството за
финансии

м-р Анита Ангеловска
помошник на Министерот -
Сектор за трезор

Тони Димитриевски
директор на Управа за
јавни приходи

НИКОЛА ГРУЕВСКИ
Министер за финансии на
Република Македонија

**проф. д-р
Стефан Георгиевски**
с оветник на
Министерството за финансии

**Светлана
Јанеска**
помошник на Министерот
Сектор за даночна политика
и администрација

**проф. д-р Живко
Атанасовски**
советник на Министерството
за финансии

**проф д-р
Михаил Петковски**
советник на Министерството
за финансии

Зоран Глигоров
помошник на
Министерот Сектор за
царински систем

МИНИСТЕРСТВОТО НА ФИНАНСИИ

**Драган
Мартиновски**
потсекретар Сектор за
финансиски систем

Александра Накева
помошник на министерот
Сектор за супервизија на
осигурувањето

**Горан
Анастасовски**
директор на Заводот
за платен промет

м-р Димитар Тодевски
помошник на министерот
Сектор за буџети

м-р Зоран Ставрски
потсекретар - координатор

Ванчо Каргов
потсекретар - координатор

**Мирослав
Јовановиќ**
помошник на Министерот
Сектор за информатика

Менка Спасовска
помошник на министерот,
Сектор за правни
и административни работи

Горан Анчевски
помошник на Министерот
Сектор за меѓународни
финансии

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА:

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

ул. "Даме Груев" 14, 1000 Скопје, Тел: (389) 02 117 288, Факс: (389) 02 117 280

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

м-р Зоран Ставрески

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИУМ:

Ванчо Каргов

м-р Анита Ангеловска

Александра Накева

Дафина Талева - Хаџи Васкова

Александар Стојков

"ПРОДУКЦИЈА М"

ДИЗАЈН:

Зоран Ризовски - Риџо

Мирослав Милановиќ

ФОТОГРАФИЈА:

Кире Галевски

ФОТОЛИТИ:

МагнаСкен, Скопје

ПЕЧАТИ:

Нико Компани, Скопје

Тираж:

500 примероци

**ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ОВАА
ПУБЛИКАЦИЈА, ГИ МОЛИМЕ КОРИСНИЦИТЕ
ЗАДОЛЖИТЕЛНО ДА ГО НАВЕДАТ ИЗВОРОТ**